

T.C.
GEBZE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
MÜHENDİSLİK ve FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ KENTSEL YAŞANABİLİRLİK
DEĞERLERİ ve GEBZE ÖRNEĞİNDE
İRDELENMESİ

Aylin KONCA
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR ve BÖLGE PLANLAMASI
ANABİLİM DALI

GEBZE
2004

ÖZET

Günümüzde şehirler, artan trafik sıkışıklığı, hava kirliliği, açık alanların kaybı, ulaşım ve kamu hizmetlerinin yetersizliği, kaynakların dengesiz dağılımı ve yerleşimlerin kimlik kaybı gibi yaşanabilirlik problemleri ile karşı karşıyadır. Kent kimlikleri netliğini kaybetmektedir ve her şehir giderek birbirine benzemektedir. Bu ve benzeri problemlerden dolayı, yaşanabilirlik, yaşanabilir kent yaşamı, kentsel yaşam kalitesi gibi kavramlara yönelme giderek artmaktadır.

Yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi kavramları birbiri ile doğrudan ilişkilidir. Bir yerleşimin fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının çağdaş yaşanabilirlik ölçütlerine göre yapılandırılması gereklidir. Bu durum, yerleşimde yaşayanların yerleşimden duydukları memnuniyet üzerinde doğrudan etkilidir. Çağdaş kentlerin yaşanabilirliğinin sağlanmasındaki en önemli unsurlardan biri, yerleşimde yaşayan kullanıcıların beklenti ve ihtiyaçlarının karşılanarak, kullanıcı memnuniyetinin sağlanmasıdır.

Bu çalışmada amaçlanan, yaşam kalitesi olgusunun kapsamlı araştırılmasından ve bu konuda günümüzde kavramsal ve pratik olarak varılan noktadaki çeşitli modellerin karşılaştırılmasından çıkarılacak sonuçlar ve kriterlerle; çalışma alanı olarak seçilen Gebze yerleşmesi için kentsel yaşam kalitesinin irdelenmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik önerilerin geliştirilmesidir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, yaşanabilirlik ve yaşanabilir kent kavramı, literatür bazında incelenmektedir. Yaşanabilirlik ve yaşanabilirlik ile ilişkili kavramlara açıklık getirilerek, yaşanabilir kent kavramı üzerinde durulmakta, konuyla ilgili teorik yaklaşımlar ele alınmaktadır. Bu bölümde yaşanabilirliği sağlayan stratejiler, yaşanabilir kent göstergeleri vb.leri incelenmekte; ayrıca yerleşimlerin yaşanabilirliği bağlamında günümüzde önemli yer tutan, ‘Yeni

Şehircilik Akımı', 'Ekonomik Gelişme Prensipleri' ve 'Ahwahnee Prensipleri' ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, çalışma konumuz kapsamında batı kentlerinde yapılan önemli alan çalışmalarından, bu çalışmanın amaçlarına paralel hedefler taşıyan 4 örnek çalışma seçilerek irdelenmektedir. Bu çalışmalar sırasıyla, planlama süreci; yaşam kalitesi göstergelerinin gelişim süreci; veri tabanı oluşturulması ve yaşanabilirliğin çevresel ve sosyolojik boyutunun oluşturulması açılarından örneklenmektedir. Bu örneklerin irdelenmesinden, çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan Gebze'deki yaşam kalitesi araştırmasında geliştirilecek göstergeler için yararlanılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye kentlerindeki yaşam kalitesi erozyonu açısından bir laboratuvar niteliği taşıyan Gebze'deki yaşam kalitesinin nesnel ve öznel olarak ölçülmesine ve kullanıcı beklentilerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu bölümde Gebze için yapılan nesnel yaşam kalitesi analizleri, çalışma yöntemleri, kullanıcı memnuniyetlerini ölçmeye yönelik yapılan anket çalışmasının sonuçları ve yerleşimdeki kullanıcı beklentileri ile ilgili analizler yer almaktadır.

Dördüncü ve son bölümde, yapılan araştırmalar ve değerlendirmelerden çıkan sonuçlara göre; Gebze'deki yaşam kalitesinin artırılması için geliştirilen öneriler ve sonuçlar yer almaktadır.

SUMMARY

Today, cities are faced with livability problems including increasing traffic jam, air pollution, disappearance of open spaces, lack or insufficiency of transportation and public utilities, uneven distribution of resources, and loss of identities of settlements. Urban identities are losing their distinction as each city increasingly resembles each other. For this and similar reasons, there is an ever-increasing emphasis on such concepts as livability, livable urban life and quality of urban life.

The concepts of livability and quality of life are directly related to each other. The physical, social, economic and cultural composition should be structured based on contemporary livability criteria. This situation has direct effects on the satisfaction by the inhabitants of a settlement with the settlement. One of the crucial factors in ensuring the livability of contemporary cities is to obtain the user satisfaction by meeting the expectations and requirements of the users living in the settlements.

The purpose of this study is to obtain conclusions and criteria by examining exhaustively the concept of living quality and comparing the various conceptual and practical models developed in this field, and using these conclusions and criteria, to discuss the urban living quality for Gebze settlement and develop proposals for increasing the living quality.

The study is comprised of four sections. In the first section, the concepts livability and livable city were discussed on a theoretical basis. Livability and related concepts were elucidated and the concept of livable city was discussed with reference to the relevant theoretical approaches in this context. In this section, the strategies for ensuring the livability, the livable city indices, etc., were examined, and “New Urbanism Movement,” “Economic Development Principles,” and “Ahwahnee Principles,” which are today considered very important within the framework of the livability of settlements, were dealt with.

In the second section, four sample studies having similar targets with this study were selected from the significant field studies conducted on the western cities. These studies were sampled in terms of development process of living quality indicators, in terms of database formation, and in terms of formation of the environmental and sociological aspects of livability. The results so obtained were used to formulate the indicators which were then detailed in the third section on the living quality in Gebze.

In the third section, a study was made for the objective and subjective measurement of the living quality in Gebze, which may be regarded as an ideal laboratory environment with respect to erosion of living quality in Turkish cities, and the determination of the user expectations. This section contains the objective living quality analyses made for Gebze, the work methods, the results of the questionnaires aimed at measuring the user satisfaction, and the analyses concerning the expectations of the users in the settlement.

In the last section, the study results and the suggestions are given for increasing the urban life quality in Gebze .

TEŞEKKÜR

“Çağdaş Kentsel Yaşanabilirlik Değerleri ve Gebze Örneği’nde İrdelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezimin çalışmaları sırasında, tez konusu seçiminden kaynak taramasına kadar her konuda yardımını aldığım tez danışmanım sayın Prof Dr. Nihal Şenlier’e, önerileriyle tezimin gelişmesini sağlayan hocalarım sayın Doç Dr. Tülay Esin’e ve sayın Yrd. Doç Dr. Mehmet Küçükmehmetoğlu’na teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmayı hazırlarken desteklerini benden esirgemeyen aileme, dostlarıma ve sayın Koray Duman’a teşekkür ederim.

Saygılarımla...

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	i
SUMMARY	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. YAŞANABİLİRLİK VE YAŞANABİLİR KENTLER	5
1.1. Yaşanabilir Kent Kavramı	5
1.1.1. Yaşanabilirliği Sağlayan Stratejiler	10
1.1.2. Yaşanabilir Kent Göstergeleri	14
1.1.3. Ekonomik Gelişme İçin Kriterler	20
1.2. Yaşam Kalitesi İçin Teorik Yaklaşımlar	22
1.3. Yeni Şehircilik Akımı ve Yaşanabilirlik	30
1.4. Yaşam Kalitesi İçin Ahwahnee Prensipleri	33
2. KENTSEL ÇEVREDE YAŞAM KALİTESİ MODELLERİ	37
2.1. Planlama Süreci Bağlamında Aucklandcity Örneğinin İncelenmesi	37
2.2. Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Gelişimi Yönünden Bristol Modeli	41
2.2.1. Çalışmada Kullanılan Göstergelerin Ölçüm Metotları	42
2.2.2. Çalışmadaki Göstergelerin Yönetilmesi ve Değerlendirilmesi	48
2.3. Veri Tabanı Oluşturulması Kapsamında Detroit Alan Çalışması	50

2.4. Yaşanabilirliğin Çevresel ve Sosyolojik Boyutu için Glasgow Örneği	56
3. GEBZE YERLEŞİMİ İÇİN KENTSEL YAŞAM KALİTESİ ARAŞTIRMASI	60
3.1. Çalışma Alanının Tanıtılması	60
3.2. Araştırmanın Kapsam ve Yöntemi	81
3.3. Kullanıcı Memnuniyeti İçin Anket Çalışması	85
3.3.1. Sosyal Çevre İçin Belirlemeler	86
3.3.2. Fiziksel Çevre İçin Belirlemeler	97
3.3.3. Ekonomik Çevre için Belirlemeler	105
3.3.4. Ulaşım için Belirlemeler	111
4. DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	117
KAYNAKLAR	124
EK-1. ÇALIŞMADA UYGULANAN ANKETLER	127
EK TABLOLAR	132
ÖZGEÇMİŞ	148

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. İnsan Yerleşimleri için Metabolizma Model	6
Şekil 1.2. Bir yerleşimin yaşam kalitesine katkıda bulunan faktörlerin ekolojik açıdan oluşturulmuş kavramsal bir modeli	6
Şekil 1.3. Yaşam Kalitesinin Bileşenleri.	7
Şekil 1.4. Yaşam Kalitesi, sağlık ve çevreyle ilgili temel elemanlarının tasarımı.	8
Şekil 1.5. Yaşam Kalitesinin İki Yapısal Modeli.	23
Şekil 1.6. Kent Etkisinin Modellenmesi.	24
Şekil 2.1. Auckland kentinin konumu.	37
Resim 2.1. Auckland kent merkezi.	38
Resim 2.2. Bristol yerleşimi	41
Resim 2.3. Detroit Yerleşimi	50
Şekil 2.2. Alan memnuniyeti ve yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren model.	51
Şekil 2.3. Yerleşim alanı memnuniyeti ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi gösteren model	52
Şekil 2.4. Nesnel koşullar, öznel tepkiler ve komşuluk memnuniyeti arasındaki ilişkiyi gösteren model.	53
Şekil 2.5. Bireysel huzur, sağlık ve toplum kalitesi ile eğlence kaynakları arasındaki ilişki modeli.	53
Resim 2.4. Glasgow yerleşimi	56

Şekil 2.6. Yaşam Kalitesi Araştırmaları için Beş Boyutlu Bir Tasarım	57
Şekil 3.1. Gebze Bölgesel Ulaşımı	60
Şekil 3.2. Gebze Ulaşım Aksı	62
Resim 3.1. Gebze’deki Sanayi Alanları Çevresinde Gelişen Sağlıksız Konut Alanları.	64
Resim 3.2. Yerleşim Merkezindeki Yapılaşma Niteliği.	65
Resim 3.3. Gebze Merkezinde Bulunan “Eski Çarşı”	65
Şekil 3.3. Yerleşimde Mahalle Bazındaki Yoğunluk Kademelenmeleri	66
Şekil 3.4. Gebze’deki Yerleşim Alanlarının Yaşam Kalitesi Değerleri.	68
Resim 3.4. Gebze’deki Sanayi Kuruluşlarının Meydana Getirdiği Hava Kirliliği.	70
Resim 3.5. Gebze’deki Sanayi Alanlarının E-5 Boyunca Gelişimi.	71
Şekil 3.5. Gebze için arazi kullanımı.	72
Resim 3.6. Yerleşim Merkezinde Görülen Otopark Sorunu ve Yaya Olanaklarının Yetersizliği.	74
Resim 3.7. Gebze’de E-5 Karayolunda Karşıdan Karşıya Geçmeye Çalışan Yayalar.	75
Resim 3.8. Konut ve Sanayi Alanlarının İç İç Geçtiği Şekerpınar Yerleşimi.	76
Şekil 3.6. E-5 Boyunca Gelişen Plansız Sanayileşme ve Çevresinde Gelişen Sağlıksız Konut Alanları.	77
Şekil 3.7. Tren Yolu Çevresinde Gelişen Yaşam Kalitesi Düşük Yerleşim Alanları.	78

Şekil 3.8. Gebze'deki Sosyal Çevre ile İlgili Kullanıcı Memnuniyeti Değer Profili	84
Şekil 3.9. Yerleşimin Sosyal Çevre Kalitesi Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Dağılımı	90
Şekil 3.10. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	92
Şekil 3.11. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı	94
Şekil 3.12. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	95
Şekil 3.13. Gebze'nin Fiziksel Çevre Kalitesi İçin Kullanıcı Memnuniyeti Profili	97
Şekil 3.14. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	100
Şekil 3.15. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	101
Şekil 3.16. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetlerine Göre Değişimi	102
Şekil 3.17. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Değişimi	103
Şekil 3.18. Gebze'nin Ekonomik Çevresi İçin Kullanıcı Memnuniyet Değer Profili	105
Şekil 3.19. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Değişimi	107
Şekil 3.20. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Değişimi	108
Şekil 3.21. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Değişimi	109

Şekil 3.22. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Değişimi	110
Şekil 3.23. Gebze Ulaşımı İçin Kullanıcı Memnuniyet Değerleri	111
Şekil 3.24. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Değişimi	113
Şekil 3.25. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Değişimi	114
Şekil 3.26. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Değişimi	115
Şekil 3.27. Ulaşım Sistemi ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Değişimi	116

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Yaşam Kalitesi Göstergelerinin 5 Seviyesi.	43
Tablo 2.2. Yerleşim Problemlerinin Sıralanması.	59
Tablo 2.3. Cinsiyetlere Göre Algılanan Tehlike Alanları.	59
Tablo 4.1. Yaşam Kalitesi ile İlgili Göstergelerin Önem Sıralaması	121
EK Tablo 1. Sosyal Çevre ile İlgili Anket Çalışması	132
EK Tablo 2. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklere Verilen Puanların Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	134
EK Tablo 3. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Düzeyine Göre Dağılımı	135
EK Tablo 4. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.	136
EK Tablo 5. Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Dağılımı.	137
EK Tablo 6. Fiziksel Çevre ile İlgili Anket Çalışması	138
EK Tablo 7. Fiziksel Çevre Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	139
EK Tablo 8. Fiziksel Çevre Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	140
EK Tablo 9. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.	141
EK Tablo 10. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.	142

EK Tablo 11. Ekonomik Çevre ile İlgili Anket Çalışması	143
EK Tablo 12. Ekonomik Çevre Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	143
EK Tablo 13. Ekonomik Çevre Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	144
EK Tablo 14. Ekonomik Çevre Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı	144
EK Tablo 15. Ekonomik Çevre Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Dağılımı	144
EK Tablo.16. Ulaşım ile İlgili Anket Çalışması	145
EK Tablo 17. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı	145
EK Tablo 18. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı	146
EK Tablo 19. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	146
EK Tablo 20. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Dağılımı	147

GİRİŞ

Kentsel yerleşimlerde yaşanan sosyo-kültürel, fiziksel ve ekonomik problemler, kullanıcıların memnuniyet seviyelerinin azalmasına neden olmakta ve yerleşimin yaşam kalitesinde düşüşe yol açmaktadır. Bir yerleşimin yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yerleşimden duyulan memnuniyet seviyesinin artırılmasına koşut bir olgudur.

Kentsel yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi kavramları birbiri ile doğrudan ilişkilidir. Her iki kavram da ortak bir tanımla açıklık kazanmış değildir. Yaşam kalitesi ve yaşam kalitesi göstergeleri, ülkelerin sosyo-politik, kültürel ve ekonomik yapısına bağlı olarak değişmektedir. Aynı ülkenin kentlerinde bile bu konular değerlendirilirken zaman zaman farklı kriterler kullanılmaktadır. Bunun nedeni, kullanıcıların farklı algılara ve beklentilere sahip olmalarıdır.

Kentsel yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi seviyelerinin yükseltilmesinde, kentsel planlama ve tasarımda kent halkının planlamaya aktif katılımı önem kazanmaktadır. Kentsel planlama sürecinin, kent halkının yaşanabilir bir kentten beklentileri ve talepleri doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşam kalitesi çalışmalarında kullanıcı rolünün etkin olması, kullanıcıların yerleşimsel yaşam kalitesi konusunda bilinçlendirilmesini gerektirmektedir.

Bir yerleşimin yaşanılır kılınması, planlama hedeflerinin yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi göstergelerini gerçekleştirecek yönde belirlenmesine bağlıdır. Yaşam kalitesi göstergeleri, nesnel ve öznel göstergeleri içermektedir. Nesnel göstergeler, yerleşimlerin sahip olduğu sosyal, fiziksel, ekonomik ve kültürel koşulları kapsamaktadır. Öznel göstergeler ise, kullanıcıların yerleşim çevresi ile ilgili algılarını kapsayan göstergelerdir. Kentsel yaşam kalitesinin doğru bir biçimde anlaşılmasını sağlamak için hem nesnel hem de öznel değerlendirmeler birlikte kullanılmalıdır. Kentten beklenenler ve gerçekte var olan kent nitelikleri birlikte düşünülmelidir.

Yaşam kalitesi üzerine yapılan ilk çalışmalar, temelde yaşam kalitesi kapsamını tanımlamak ile ilgili olmuştur. Günümüzde bu konuda yapılan çalışmalar ise, kavramın temel bileşenlerini tespit etmek için, yaşam kalitesi tanımları üzerinde geliştirilmektedir. Bu çalışmalarda yaşam kalitesinin elemanlarını tanımlamak için iki temel yol kullanılmaktadır. İlk yöntem, bu bileşenlerin teoriden çıkarılmasıdır. Ancak bu yöntemde karşılaşılan problem, insan memnuniyetinin tanımlaması ile ilgili kabul edilmiş herhangi bir sosyal teorinin olmamasıdır. İkinci yöntem ise, insanlara, doğrudan memnuniyet duyguları ile ilgili sorular yönelterek araştırma yapılan çalışmalardır (Pacione, 2003).

Günümüzde hızlı ve plansız sanayileşme ve kentleşme sonucunda kentlerin geldiği sosyo- ekonomik durumdan dolayı, yukarıda belirtilen iki yaklaşım bir araya getirilmelidir. Yalnızca nesnel göstergelerin ya da öznel göstergelerin tek başına kullanılması yeterli değildir. Yaşam kalitesi çalışmalarında sağlıklı sonuçlar elde edebilmek için, kullanıcı memnuniyet ve beklentilerinin, yerleşimin nesnel göstergeleriyle sentez edilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan Gebze için yaşam kalitesi araştırmasında, kullanıcıların memnuniyet duygularını ölçmeye yönelik yukarıda belirtilen bağlamda bir çalışma yapılmaktadır. Çalışma alanı olarak Gebze yerleşiminin seçilmesinin nedeni, yapılan araştırmalar sonucu, yerleşimin sosyo-ekonomik yapısı ve kentsel ve ekonomik gelişiminin dikkate değer çarpıcılıkta olduğunun tespit edilmesidir. Gebze, kentsel yaşam kalitesi araştırması için birçok karma sosyo-kültürel veri sunan bir yerleşimdir. Yerleşimin hızlı bir biçimde göç alması ve Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren geliştirilen kalkınma politikaları ile bir sanayi kenti haline gelmesi ile sosyo-kültürel ve fiziksel yapısı değişmektedir. Türkiye'nin önemli sanayi merkezlerinden biri olan Gebze'deki sanayinin sürekli ilerlemesi ve yerleşim alanlarının, sanayi yer seçimine koşut bir biçimde gelişmesi ve diğer pek çok etmen kentsel hizmetlerin ve yerleşimin yaşam kalitesini etkilemektedir. Gebze yerleşiminin kentsel yaşam kalitesi analizinin yapılması ve acil çözümlerin belirlenmesi kentin öncelikli konusu olarak belirmektedir.

Kapsam ve Yöntem:

Gebze yerleşiminin nesnel özellikleri araştırılarak, yerleşimin yaşam kalitesi açısından kuvvetli, zayıf, fırsat içeren ve tehdit eden yanları belirlenmiştir. Bu verilerin, yerleşimdeki kullanıcı memnuniyet ve beklenti düzeyleri ile (öznel göstergeler) birleştirilebilmesi için öznel göstergelerin belirlenmesi amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır.

Kavramsal araştırmaların ve seçilmiş alan çalışmalarının irdelenmesinin ardından, Gebze için geliştirilen göstergeler, yapılan anket çalışmasında, sosyal çevre, fiziksel çevre, ekonomik çevre ve ulaşım ile ilgili olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmaktadır. Her bir kategoride, yerleşimin yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik anket soruları hazırlanmıştır. Çalışma anketinde yer alan ifadelerin tamamı yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği yüksek olan yerleşimlerin özelliklerini belirtmektedir.

Anket çalışması yapılırken, rastlantısal olarak seçilen 288 adet deneğin soruları cevaplandırması sağlanmıştır. Görüşmeler yüz yüze görüşmeler şeklinde ve telefon aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anket sonuçları değerlendirilirken, yerleşim çevresi ile ilgili 4 ana başlık ayrı ayrı ele alınmıştır. Her bir kategoride yer alan nitelikler değerlendirilirken, sonuçlar ağırlıklı aritmetik ortalama yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Değerlendirmede deneklerin verdiği cevaplarda, ‘kesinlikle katılmıyorum’ (1) katsayısına, ‘katılmıyorum’ (2) katsayısına, ‘katılıyorum’ (3) katsayısına ve ‘kesinlikle katılıyorum’ (4) katsayısına karşılık gelmektedir. Bu nedenle hesaplanan aritmetik ortalamalarda 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar, yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir. Böylelikle Gebze’deki mevcut yaşam kalitesinin, kullanıcı memnuniyetini ne ölçüde karşıladığı üzerine sonuçlara varılmıştır.

Ankete katılanlar tarafından, yukarıda belirtilen göstergeler için puanlama yapılarak her bir yaşam kalitesi kriterine “5 (çok önemli), 4 (önemli), 3 (kararsızım), 2 (önemsiz), 1 (çok önemsiz)” puanlarından birisi verilmiştir. Puanlama yapılırken kullanıcıların kişisel öncelik sıralaması yapmaları istenmiştir. Burada hedeflenen, kullanıcıların yaşam kalitesi kriterlerine verdikleri önem ve gösterdikleri öncelik

derecelerinin belirlenmesidir. Puanlama sistemi belirlenirken ve puanlama sonuçları değerlendirilirken analitik hiyerarşi yönteminden yararlanılarak, deneklerin sosyo-kültürel özelliklerine ve ekonomik seviyelerine göre yaşam kalitesi beklenti profilleri çıkarılmıştır.

Çalışma sonucunda, Gebze'deki yaşam kalitesi ile ilgili nesnel veriler ve anket çalışmasında elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirilerek, kullanıcı beklentileri doğrultusunda, Gebze için örnek bir yaşam kalitesi profili çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. YAŞANABİLİRLİK ve YAŞANABİLİR KENTLER

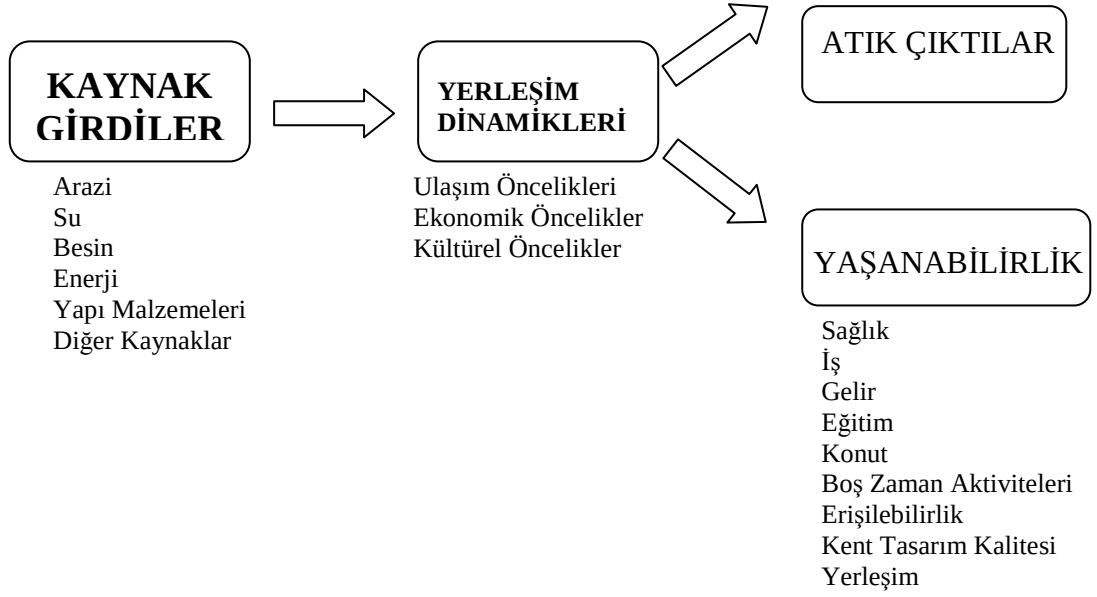
1.1. Yaşanabilir Kent Kavramı

Günümüzde kentlerin yaşanmaz hale geldiği; yeşil alanların hızla azaldığı, hava, gürültü ve çevre kirliliğinin giderek arttığı ve teknolojinin ilerlemesine rağmen hizmet sektöründeki aksaklıklar nedeniyle kentte yaşayan insanların yaşadığı kentten memnuniyetsizleştiği bilinen bir gerçektir. Bu sorunların temel çözümü ise, kenti yaşanabilir hale getirmektir (Ergin, 1997).

1996 2. Habitat deklarasyonunda, “Sağlıklı ve yaşanabilir kentler yaratılabilmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması, özel ilgi gruplarının desteklenebilmesi için katılımcılığı sağlayacak programlar geliştirilmelidir. Bu amaçla, yerleşimlerde mahalle ölçeğinde eylem ve katılım çalışmaları teşvik edilmeli ve muhtarlıkların çalışmaları C.B.S kayıtlarına alınmalıdır.” denmektedir (<http://www.toki.gov.tr/habitat/ulusal/thf1sonucdoc>).

Yaşanabilir bir yerleşimin temel özelliği, yerleşim merkezinde büro, ticaret, konut ve eğlence gibi aktivitelerin bir arada olmasıdır. Bu merkezler, toplu taşıma duraklarına yakın olmalıdır. Yaşanabilir kentler ve yaşanabilir yerleşimler, insanların, işe, okula, alışverişe, parklara ve diğer kentsel hizmetlere yürüyerek ulaşabilecekleri ve toplu taşıma olanakları yüksek olan mekanlardır (<http://www.aucklandcity.govt.nz/council/documents/liveable/what.asp>).

Şekil 1.1’de yaşanabilirliği özetleyen bir model verilmektedir. Bu modelde yaşanabilirliğin yerleşim dinamikleri ile ilişkisi açıklanmaktadır.

Şekil 1.1. İnsan Yerleşimleri için Metabolizma Modeli (Newman, 1999).

Şekil 1.2’de ise bir kentsel yerleşimin yaşam kalitesine katkıda bulunan faktörler, ekolojik açıdan ele alınmaktadır. Bu modelde, yaşanabilirlik, sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik gibi kavramların ortak kesişme noktası yaşam kalitesi olarak verilmektedir.

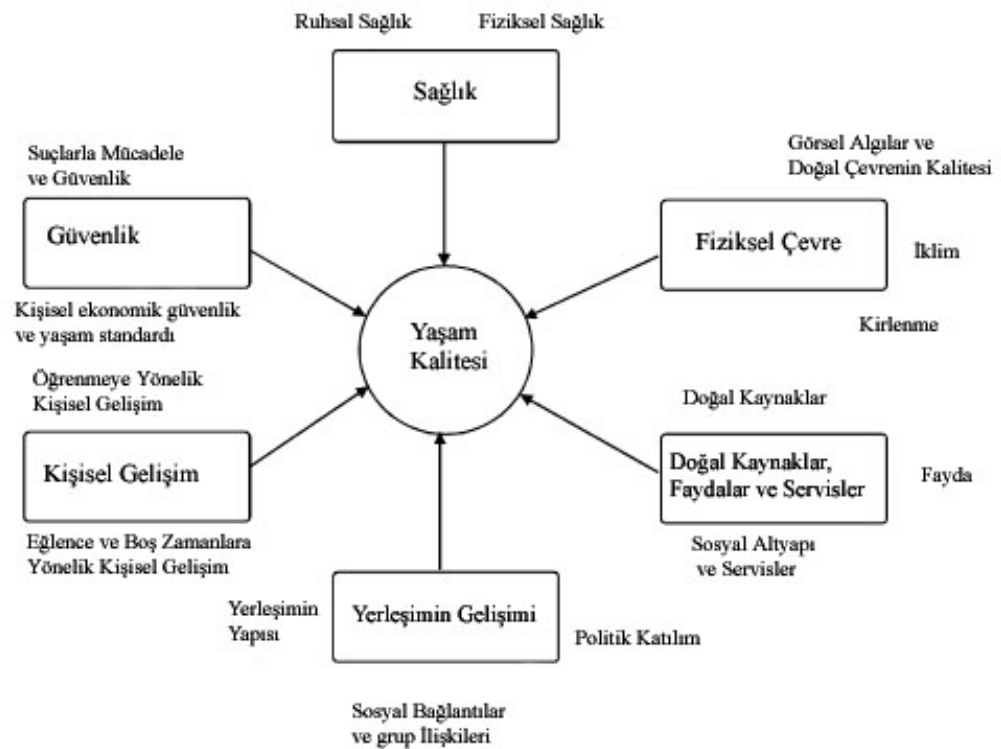
Şekil 1.2. Bir Yerleşimin Yaşam Kalitesine Katkıda Bulunan Faktörlerin Ekolojik Açıdan Oluşturulmuş Kavramsal Bir Modeli (Kamp et al., 2003).

Yaşam kalitesi ortak bir tanımla açıklık kazanan bir kavram değildir; ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülkenin farklı kentlerinde değişiklik gösteren kriterlere ve

göstergelere sahip bir konudur. Ancak genel anlamda, yaşam kalitesinin ‘kullanıcı istek ve gereksinimlerinin karşılanması’ olduğu söylenebilir (Karaman ve Çerçi, 2001).

1992 Rio Deklarasyonu, İlke 8’de ise “Muhafazacı bir kalkınma ve tüm insanlara daha yüksek bir yaşam kalitesi sağlamak amacıyla devletler, sahip olunana zarara verebilecek bir üretimin ve tüketimin tüm örneklerini azaltmalı ve ortadan kaldırmalıdır ve buna uygun uygulamaları ilerletmelidirler.” ifadesi yer almaktadır (<http://www.21.brinkster.com/ihsanyuksel/DOSYALAR/kureselisinma/rio.htm>).

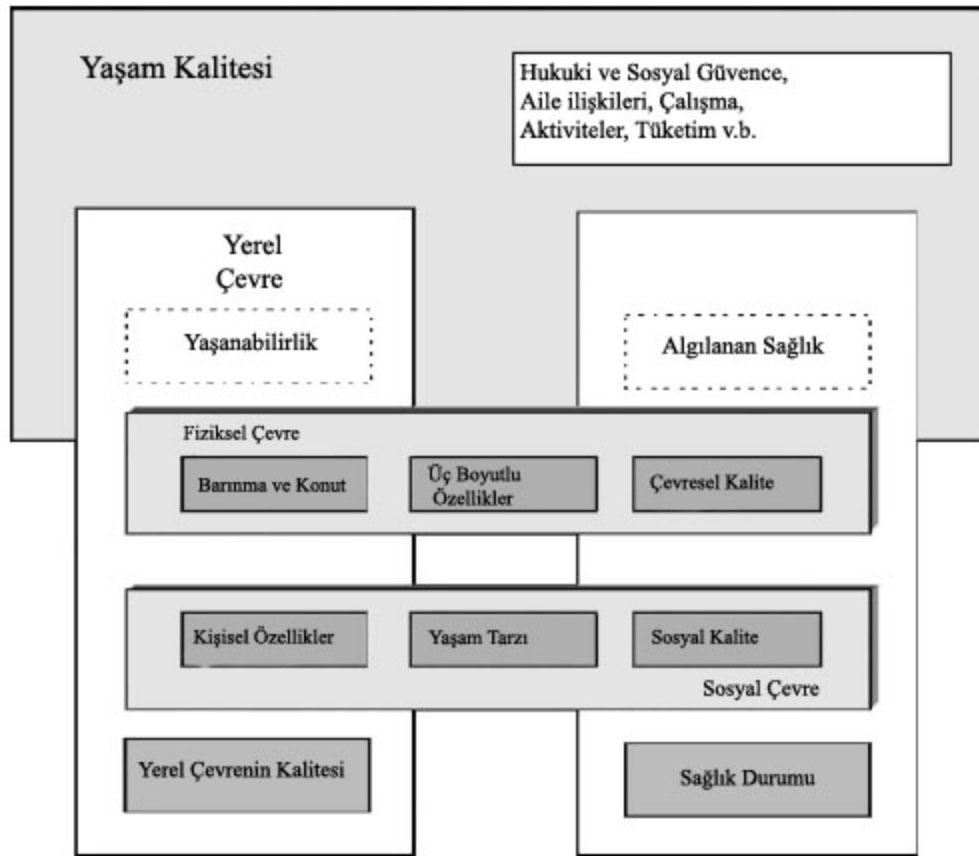
Şekil 1.3’de yaşam kalitesinin temel bileşenleri gösterilmektedir.

Şekil 1.3. Yaşam Kalitesinin Bileşenleri (Kamp et al., 2003).

Kentlerimizdeki yaşam kalitesini yükseltmek ise en az kentlerin sürdürülebilirliği kadar önemlidir ve kent sürdürülebilirliği ile doğrudan ilişkilidir. Konut ve ticaret alanları planlanırken, rant kaygısı yerine bu alanların yaşam kalitesinin yüksek olması kaygısı taşınmalıdır. Yaşam kalitesi, bir kent için çekim alanları oluşturan ve aynı zamanda bir şehri ilginç kılan, kültür, rekreasyon, ve eğlence merkezleriyle desteklenmektedir (<http://www.citeb.ca/may96-downtown.html>).

Şekil 1.4’de yaşam kalitesi ve çevresel elemanların ilişkisi verilmektedir.

Şekil 1.4. Yaşam Kalitesi, Sağlık ve Çevreyle İlgili Temel Elemanların Tasarımı (Kamp et al., 2003).

Yukarıda verilen şekilde de gösterildiği gibi yaşam kalitesinin en önemli belirleyicilerinden birisi çevre kalitesidir. Çevre kalitesine Rapoport’un getirdiği tanımlama, aslında yaşam kalitesi göstergelerini özetlemektedir. Rapoport’a göre, çevresel kalitenin fiziksel ve sosyal yönden göstergeleri ana hatlarıyla aşağıda verilmektedir:

1. Fiziksel Yönden:

- Mimari çeşitlilik ve mimari zenginlik
- Sembolik elemanlar (renk kombinasyonları, doku)
- Peyzaj ve doğal elemanlarla ilişki

- Yoğunluk
- Ulaşım ve iletişim araçları
- Gürültü seviyesi

2. Sosyal Yönden:

- Sosyal karakterler- özellikler ve kompozisyon
- Sosyal yönden homojenlik
- Sağlanan hizmetlerin kalitesi ve çeşitliliği
- Çevrenin durumu
- İyi komşuluk ilişkileri

Çevresel kalite, yapısal çevrenin, kullanıcının fiziksel, sosyal, psikolojik yönlerden ihtiyaçlarına cevap vermedeki yeterliliği ve özellikle konut alanlarında yaşam kalitesinin artırılması olarak tanımlanmaktadır. Çevresel ve yaşamsal kalite, her ülkenin kültürel, sosyal, ekonomik ve politik yapısına göre değişmektedir.

Ülkemizde yaşam kalitesi ve çevresel kalite, 1960'lerden beri kamuoyunun ve resmi kurumların ilgilenmeye başladığı konulardır. Türkiye'de 1950'lerde başlayan kırsal kesimden kentlere göç sonucunda oluşan hızlı kentleşme hareketiyle birlikte konut ihtiyacı artmıştır. Konut üretiminde yalnızca sayıca ihtiyacın karşılanması düşünülerek, mimari, şehirselle ve çevresel kalitenin ihmal edilmesi sonucunda sağlıklı yapılaşmış çevreler, kimliksiz kentler ortaya çıkmıştır. Oysa ki kalitenin önemli bileşenlerinden birisi ise "kent kimliği" dir.

Toplu Konut Yasası ve toplu konut uygulamaları ile çevresel kalite üzerinde bazı standartlar geliştirilmiştir. Ülkemizde son yıllarda kent kalitesi ve yaşanabilir şehirler oluşturmak üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yaşanılır kent planlaması henüz geliştirilmesi gereken bir konudur (Karaman ve Çerçi, 2001).

1.1.1. Yaşanabilirliği Sağlayan Stratejiler

Yaşanabilirliği sağlayan stratejiler aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir: (Jarvis, 1993)

I. Dengeli Yerleşimlerin Oluşturulması:

Dengeli yerleşimlerin oluşturulması, bütün kent hizmetlerinin sağlanması ve kent halkı için gereksiz yolculukların önlenmesi anlamına gelmektedir. Yeni gelişme alanlarının, mevcut yerleşim çevresinde olması, aktivite merkezlerinin tanımlanması ve bu merkezlere özel planların yapılması gerekmektedir.

Dengeli yerleşimler, aşağıda belirtilen nitelikleri taşımalıdır:

- Birbiriyle bağlantılı kentsel öğelerin bulunması ve yerleşimin ayırt edilebilir farklı bir kimliğe sahip olması,
- Konforlu ve kaliteli mimari tasarım elemanlarına sahip olması,
- Yeniliklere uyum sağlayabilmesi,
- Farklı elemanların kullanımların, ölçü, renk doku ve materyallerin çeşitlilik içinde kullanılması,
- Yerleşimin güvenli bir ortama sahip olması; fiziksel konforun ve erişilebilirliğin sağlanması.

II. Arazi Kullanımlarının Karma Hale Getirilmesi:

Kent merkezlerinde ve diğer aktivite merkezlerinde, arazi kullanımlarının karma ve yoğun olması, insanları, iş, alışveriş, eğitim ve eğlence olanaklarına yakınlaştırır ve bu yerlere bisikletle ve yürüyerek gitmeyi kolaylaştırır. Özellikle aktivite merkezlerindeki konut ve iş yoğunluğunun arttırılması ve arazi kullanımlarının karma hale getirilmesi; çalışma alanlarına yürüme mesafesindeki

konutların eklenmesi; kamu kullanımının yönetilmesi ve aktivite merkezlerinde kamu alanlarının tasarlanması, yaşanabilirliği artırmaktadır.

III. Birbiriyle Bağlantılı Bir Ulaşım Ağının Kurulması:

Birbiriyle bağlantılı bir ulaşım ağının kurulmasının yerleşim yaşanabilirliğine katkıları aşağıda verilmektedir:

- Böyle bir ulaşım sistemi, araç trafiğinin yoğun olduğu bölgelerde, araç hızlarının düşürülmesi ve güvenliğin sağlanmasına yönelik trafik durultucu yöntemler, yaya geçitleri, kaldırımların yaya yoğunluğuna uygun genişlikte olması, yeşil alanlar, bisiklet yolları ve konut girişlerine yönelik iyi planlanmış yaya yollarının sağlanması v.b. ilkeleri ve uygulamaları kapsamaktadır.
- Bu yolla yaya ve bisiklet kullanımı teşvik edilmektedir ve kentte yaşayanların mevcut kent merkezini kullanımları artırılmaktadır. Böylelikle, kentte yaşayanların yaşanabilir kent planlamasına katılımı ve desteği sağlanmaktadır.
- Yaya ve bisikletliler için ulaşım imkanlarının, mevcut ulaşım sistemiyle ilişkilendirilmesi, bütün ulaşım türleri için erişilebilirliği artırmaktadır.

IV. Yayayı Esas Alan Gelişme Standartlarının Oluşturulması:

Yaya kullanımını esas alan gelişme standartlarının oluşturulması ve bu standartların geliştirilmesi ile sağlanan faydalar aşağıda belirtilmektedir:

- Daha yaşanabilir bir çevre oluşturulmaktadır ve caddeler kamu alanı olmaya elverişli hale getirilmektedir.
- Binalar, yaya alanlarına, yeşil alanlara ve kaldırımlara yönlendirilerek, iyi bir cadde bitkilendirmesi ve ağaçlandırması ile ilginç bir yaya çevresi sağlanmakta ve yaya yolları ile kesişen taşıt yolları sınırlandırılmaktadır.

- Otomobil kullanımını azaltacak programlar uygulanarak kent, otomobilin zararlı çevresel etkilerinden korunmaktadır ve yaya - bisiklet dolaşımı artırılmaktadır.
- Binalar ve girişleri yaya ağına göre yönlendirilerek, sağır duvarlar yerine, görsel olarak ilginç binalar, bina cepheleri, seçkin yapılar ve ilginç materyaller teşvik edilmektedir.
- Kentsel yeşil alanlar, birbiri ile ilişkilendirilerek birbirine bağlanmaktadır ve bu yolla kentsel yeşil alan sürekliliği sağlanmaktadır.
- Yaya ihtiyaçları (banklar, ticari alanlarda tenteler, uygun büyüklükte ölçülendirilmiş işaret levhaları ve tabelalar, kameriyeler v.b.) karşılanmaktadır ve yayaları yeşil alanlara götüren yaya yollarında, yol boyu uzanan cadde ağaçlandırması planlanmaktadır.
- Yayaların hareket halindeki araçlardan ayrılmasını sağlamak amacıyla cadde parklarının kullanılmasına ve yeterli aydınlatma sağlamaya yönelik uygulamalar artırılmaktadır.

V. Otomobil Kullanımının Azaltılması:

Otomobil kullanımını azaltacak yöntemler, aşağıda verilmektedir:

- Otopark alanlarının miktarını azaltmak ve park ücretlerini arttırmak,
- Otobüslerde ve raylı sistemlerde, aracın içine bisikletle girilmesine izin verilmesi,
- Bisiklet parklarının sayısı artırılarak, bisiklete yönelik servislerin teşvik edilmesi,
- Sokak tasarımına bisiklet ve yaya olanaklarının eklenmesi,
- Yerel yönetimlerin, yerleşim halkına alternatif ulaşım türlerini tanıttacak ve bu türlerin kullanımı teşvik edecek bilgilendirme programları sunması ve kentte yaşayanların bu yeni gelişme ilkelerine katılımının sağlanması.

Yukarıda belirtilen stratejilerin birlikte uygulanması, yaşanabilir kent mekanları sağlamaktadır ve bu ilkelerin planlamada birlikte kullanılması fonksiyonel bir etki oluşturmaktadır. Yayaalara yönelik tasarım standartlarının oluşturulması ve uygulamaya geçirilmesi, karışık arazi kullanımını ve bu kullanım içindeki yaya imkanlarını arttıran çekici bir çevre oluşturacaktır. Kentsel yayılmanın önlenmesi, karma aktivite merkezlerinin yoğunlaştırılmasını ve yeniden yapılandırılmasını teşvik edecektir (<http://www.ABAG.com>).

Son 50 yıldır yaşanan kentsel gelişim örneklerinde, monotonluk, sosyal ayırım ve ulaşımında yalnızca otomobil yönlendirmesine dayanan ve sürdürülebilirliğe uygun olmayan ve süreklilik içermeyen bir anlayış görülmektedir. Yukarıda belirtilen stratejiler uygulanarak, kentlerin, geçmişten gelen ve şu an taşıdıkları en iyi özellikleriyle gelişimlerini sürdürmeleri sağlanmalı ve daha yaşanabilir hale getirilmelidir (<http://www.priorities.org/liveablecitiesIndex>).

1.1.2. Yaşanabilir Kent Göstergeleri

Yaşanabilir kent araştırmalarında, üst sıralarda yer alan kentlerin genel karakteristikleri aşağıda verilmektedir:

- Güvenlilik,
- Yeterli açık alan ve rekreasyonel alanlar,
- Binaların insan ölçeğinde olması,
- Zengin bir mimari çeşitlilik,
- Kent merkezindeki kentsel hizmetlerin karma olarak bir arada kullanılması,
- Otomobile alternatif ulaşım sistemlerinin kurulması,
- Yaya ve bisikletlilere yönelik olanakların sağlanması.

Dünyanın önemli iki büyük kenti olan Londra ve New York, yaşanabilirlik açısından incelendiğinde, Londra ve New York'un yaşanabilirlik açısından iyi ve kötü özellikleri bir arada taşıdığı görülmektedir. Bu şehirler, nüfus yoğunluğu, trafik sorunları gibi sorunları olan ve endüstrileşmiş kentlerin diğer özelliklerine sahip olan ancak aynı zamanda yaşanabilir kent kriterlerini içeren kentlerdir. Bu kentlerde zengin bir mimari çeşitlilik ve kentsel hizmetlerin kalitesi ön plandadır. Fakat, bu şehirlerde kentsel yaşamın maliyeti, suç ve trafik kazası oranları yüksektir. Yaşanabilirlik açısından önemli bir kriter olan güven duygusu, bu kentlerde özellikle kent merkezlerinin dışında bulunmamaktadır. Öte yandan bu kentlerde, yaşanabilirlik için önemli bir gösterge olan kamusal ulaşım ve toplu taşıma olanakları gelişmiştir (<http://www.priorities.org/liveablecitiesIndex>).

Son yıllarda kent yaşanabilirliğine verilen önemin, tüm dünyada giderek artmasıyla, Türkiye'de de bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'de genç nüfusun yaşanabilir bir kentten beklentileri üzerine yapılan anketsel bir araştırma sonucuna göre belirlenen yaşanabilir kent özellikleri aşağıda verilmektedir:

- Şehir Ekonomisi: Zengin ekonomi, yerleşimde yaşayanların tamamı için iş imkanları ve mesleki hareketlilik,

- Şehir Çevresi ve Şehir Yapısı: Etkili ve yeterli yapılanma, şehrin kirlilik ve gürültüden uzak olması, trafik seviyesinin düşük olması, düzenli ve iyi korunan bir şehir olması,
- Sosyo- Kültürel Olanaklar ve Eğlence Olanakları: Kültürel aktivitelerin ve eğlence olanaklarının zenginliği, herkesin paylaşabileceği ortak aktivitelerin varlığı,
- Alansal ve Sosyal Olanaklar: Konut birimlerinde ve açık alanlarda bulunan dinlenme yerleri, gezilecek alanların varlığı, ortak aktivitelerin yapılabileceği açık alanlar,
- Kültürel Alan: Kültürel alanlar ve gösteri alanları,
- Rekreatif Çevre: Erişilebilir doğal yeşil alanlar ve yeterli spor alanları,
- Yaya Konforu: Yaşlılar ve engelliler için düzenlemeler, taşıt yollarının güvenliliği, yaya yolu genişliği, kent mobilyaları, iyi aydınlatılmış yaya alanları, işaret tabelaları, güvenli oturma alanları ve kent merkezi,
- Kent Estetiği: Renk ve doku, şehir sanatları, kentteki yeşil alan sirkülasyonu, su öğeleri, estetik kalite, görsel zenginlik,
- Kent Kimliği: Doğal güzelliklerin korunması, herkes tarafından bilinen ortak alanlar ve alışveriş merkezleri, geçmişi hatırlatan benzer işaretler ve anıtsal yapılar,
- Planlama ve Gelişimde Katılım: Karar alma sürecine kentte yaşayanların katılımı,
- Sosyal Çevre: Tanıdıklık ve aktivitelere katılım (Aydemir ve ark., 2001).

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan Gebze'deki yaşam kalitesi çalışmasında, yukarıda verilen yaşanabilir kent göstergelerinden yararlanılmıştır.

Amerika'da yaşanabilirliği en yüksek olarak belirlenen kentler, genel olarak, 80 yıldan fazla bir geçmişi ve tarihi dokusu olan küçük kentler ve kent

merkezleridir. Yaşanabilir kent merkezlerinden birine sahip olan Denver kentinde, 1999'da “21. Yüzyıl İçin Yaşanabilir Kentler” adı altında bir plan ve proje çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada, yaşanabilir kentler kurmanın amacı, ‘yeni kentsel gelişme alanlarında, çevreye ve kamusal alanlara saygıyı ve özeni arttırmak’ olarak belirlenmiştir.

Avrupa’da ve Amerika’da yaşanabilir kentleri ve yaşanabilir kent projelerini halka tanıtmak, halkın da bu sürece katılımını sağlamak amacıyla, Denver’dakine benzer çeşitli çalışma atölyeleri (workshops), fuarlar, konferanslar ve halk günleri düzenlenmektedir (<http://www.priorities.org/liveablecitiesIndex>). Amerika’da Plancılar Odası tarafından “Yaşanabilir Yerleşimler İçin İlk Adım” ismiyle bir gösterge programı düzenlenmektedir. Bu programda, ülkedeki 16 yaşanabilir kente ödül verilmiştir. Baltimore, Atlanta, Tucson ve New York, bu kentlerin önde gelenleridir (<http://www.thecollaborative.com/TransLiveable.htm>).

Bu çalışmada yukarıda belirtilen kentlerden Amerika’nın Tucson kenti yaşanabilirlik göstergeleri açısından incelenmektedir. Tucson, Amerika’nın Arizona eyaletinde bulunan tarihi bir kenttir ve astronomi merkezi konumundadır (<http://www.cityoftucson.org/about.html>). Yaşanabilir Tucson kenti ve bu kente ait yaşanabilirlik göstergeleri incelendiğinde, bu göstergelerin, diğer kentlerin yaşanabilir kılınmasında örnek alınabilecek yol gösterici kriterler olduğu görülmektedir. Göstergeler aşağıda verilmektedir:

- Otomobilin dışındaki alternatif ulaşım araçlarının kullanılması:

Toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi, bisiklet ve yaya yönlendirmeli caddelerin manzara, ışıklandırma, kaldırım ve otobüs durakları açısından geliştirilmesi ve otomobile alternatif ulaşım biçimleri için tanıtım ve reklam faaliyetlerinin arttırılması, otomobil kullanımını azaltmaktadır.

Kentte yaşayanların otomobilden farklı ulaşım türlerinin kullanımının arttırılması için, toplu taşıma olanaklarının iyileştirilmesi ve komşuluk ünitesi ölçeğinde planlamaya odaklanması gerekmektedir. Ayrıca kentte yaşayanların komşuluk birimi ölçeğindeki ulaşım türlerine (bisiklet, yürüme, otobüs, vb.)

yönlendirilmesi ve kentin öncelikli olarak araç trafiğine göre tasarlanmasının durdurulması şarttır.

Kentsel çevrenin, bisiklet ve toplu taşıma kullanıcıları ve yayalar için şekillendirilmesi; ağaç gölgeli yaya ve bisiklet yollarının oluşturulması ve kentin yaşanabilir kılınması amacıyla, trafik ile ilgili problemlerin çözülmesi gerekmektedir. Bu konuda, kent halkına düşen temel görev, kentlerinin yaşanabilir hale gelmesini desteklemek için, toplu taşımayı, bisikleti ve yürümeyi tercih etmeleri ve pik saatlerin dışında yolculuk yapmaya özen göstermeleridir.

Yaşanabilir, yürünebilir ve yaya kullanımının öncelikli olduğu bir yerleşim oluşturmaya yönelik planların ve yaya master planlarının sayısı artırılmalıdır. Bu planlarda, kentin ihtiyacını karşılayacak yaya ve bisiklet yolları önerilmelidir. Yaşanabilirlik yalnızca bir politika ya da bir program değildir. Yaşanabilirlik, bir bakış açısıdır. Bu bakış açısını yakalamak için; çevreye zarar vermeyen, otomobile alternatif ulaşım biçimleri kullanılmalıdır.

- Kentlilik bilinci ve duyarlı bir yönetim:

Yaşanabilir kentlerde, kent yönetimi ve kentte yaşayanlar arasında işbirliği ve iyi bir iletişim olmalıdır. Yerel yönetimler tarafından kent halkının yaşanabilirliğe katılımını sağlayacak organizasyonlar düzenlenmesi, halkın da bu organizasyonlara gönüllü olarak katılması gerekmektedir.

- Güvenli bir kent mekanı:

İnsanların yaşadıkları yerde kendilerini güvenli içinde hissetmesi, kentteki suç oranının düşük olması ve güvenlik hizmetlerinin etkin olarak sağlanması şarttır.

- Kent ve halk sağlığı:

Kent yönetimi tarafından halk sağlığını koruyacak hizmetler sunulmalıdır.

- Kaliteli kamu eğitim imkanları:

Bütün yaş seviyelerindeki kentliler için kaliteli eğitim imkanları ve mesleki yaşam becerisi kazandıran kültürel ve kamusal eğitim olanakları sağlanmalıdır.

- Kentsel yayılma yerine merkezin canlandırılması ve merkeze yeniden yatırım yapılması:

İyi planlanmış bir kentsel büyüme, kentsel yayılmanın kontrolü ve kent saçaklarındaki gelişmenin önlenip kent merkezindeki gelişmenin sağlanması ile mümkündür.

- Kentsel yeşil alanların ve rekreasyonel alanların sayısı:

Kent içinde kentte yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayacak oranda rekreasyonel ve yeşil alanlar, komşuluk parkları, bölgesel parklar, nehir parkları ortak alanlar, yürüme ve bisiklet yolları ile kentte estetik ve fonksiyonel bir kent peyzajının varlığı gereklidir.

- Doğal çevrenin korunması:

Kentteki doğal çevreyi oluşturan ekosistem, doğal hayat ve açık alanlar korunmalıdır.

- Kaliteli iş imkanları:

Kentte yaşayanlar için iş kalitesi, çeşitliliği, ücretlerin çalışanları tatmin etmesi ve giderek yükselen bir yaşam standardı geliştirilmelidir.

- Hava ve su kalitesi:

Kentteki hava kirliliği azaltılmalıdır ve içme suyunun ve diğer su kaynaklarının kalitesi artırılmalıdır.

- Kültürel ve tarihi değerlerin, kaynakların korunması:

Yerel anıtsal öğeler, tarihi yapılar, arkeolojik alanlar, açık alanlar ve kent kimliğini oluşturan kültürel ve tarihi değerlerin tamamı korunmalıdır.

- İnsan ölçeğine göre tasarlanmış komşuluk üniteleri:

Yeni komşuluk üniteleri tasarlanırken, eski dokunun korunmasına yönelik yatırım yapılmalıdır. Ticaret alanlarının ve konut alanlarının karma kullanımı sağlanmalıdır. Bu konuda, uygun yaya odaklarının kurulması, peyzaj ve estetiğin bir arada bulunması ve konut sahipleri arasındaki karşılıklı etkileşimin varlığı önemlidir.

- Dengesizliğin azaltılması ve fırsat eşitliliğinin artırılması:

Kentteki kaynakların dengeli dağılması ve sosyo- ekonomik yönden fırsat eşitliğinin sağlanması gereklidir.

- Yerel iş imkanları:

Yerel iş imkanlarının artırılması için, kentteki yerel ekonomiler ve özellikle merkezi iş alanları güçlendirilmelidir.

- Kaynakların etkin kullanılması:

Kentteki enerji kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve doğal kaynakların korunması sağlanmalıdır.

- Başarılı kent merkezi:

Kent merkezindeki kültürel öğelerin ve ticari elemanların kalitesi ve çokluğu, kent yaşanabilirliğini sağlamaktadır.

Yukarıda verilen göstergeler, yaşanabilir kentler için örnek göstergelerdir (www.cityoftucson.org/lv-tuc.html). Bu göstergelerden, Gebze'deki yaşam

kalitesinin incelenmesi ile ilgili çalışmada yer alan anket çalışmasında, yaşanabilir yerleşim göstergelerinin hazırlanmasında faydalanılmaktadır.

1.1.3. Ekonomik Gelişme İçin Kriterler

Son yıllarda ekonomik gelişme ve kentlerin yaşanabilirliği üzerine önemli çalışmalar yapılmaktadır. Akıllı büyüme olarak da bilinen sağlıklı ve yaşanabilir yerleşimler kurmak için gerekli olan “ekonomik gelişme ilkeleri”, yerleşim ile bölgesi arasında işbirliği gerektirmektedir. Bu ilkeler, aşağıda verilmektedir: (<http://www.lgc.org/center/index.html.economicdevelop.principles.html>)

- Bütüncül Yaklaşım: Uzun vadeli yatırım stratejisine dayanan yerel bir ekonomi oluşturmak için, devlet, hizmetler sektörü, eğitim ve yerleşim birimleri koordineli bir biçimde çalışmalıdır. Bu strateji, doğayı korumaya, sosyal eşitliği arttırmaya, yerel teşebbüsleri teşvik etmeye ve global pazarlarda başarı kapasitesi sağlamaya dayanır.
- Vizyon ve Katılım: Yerleşimler ve bölgeleri, ekonomik gelişme için kendilerine özgü bir vizyona ve stratejiye sahip olmalıdır.
- Yoksulluğun Azaltılması: Hem yerel hem de bölgesel ekonomik gelişme çalışmaları, yoksulluğu ve işsizliği azaltmayı amaçlamalıdır.
- Yerel Odaklanma: Bütün yerleşimler için sahip oldukları kaynaklar son derece önemlidir. Bu nedenle yerleşimler için gelişme öncelikleri yerel iş imkanları ile ilgili olmalıdır.
- Endüstri Kümelenmesi: Yerleşimler ve bölgeleri kendi ekonomileriyle yürütebilecekleri endüstri alanları kurmalıdır.
- Uzun Vadeli Yatırım: Yerleşimlerin ekonomik gelişme programları ve bu programların amaçları, uzun vadeli faydaları, kamu yararını ve yerleşim menfaatlerini gözetmelidir.

- İnsan Yatırımı: İnsan kaynakları özellikle bilgi çağında son derece önemlidir ve yerleşimler, kaliteli eğitim donatıları sağlamalıdır.

- Çevre Sorumluluğu: Yerleşimler, çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen gelişme yolları tercih etmelidir.

- Merkez Odağı: Yerleşimlerin uygun biçimde ölçeklendirdikleri sağlıklı bir merkezleri olmalıdır. Bu merkezde kullanıcıların barınma ile ilgili, kamusal, kültürel ve rekreasyonel ihtiyaçları karşılanmalıdır.

- Farklı Yerleşimler: Yerleşimlerin farklı bir kimliğe sahip olmaları, bu yerleşimlerin yaşam kalitesi açısından önemlidir. Şehirlerin ekonomik olarak gelişme çabaları, her şehrin kendine özgü bir çekicilik; tarihi, sosyal ve kültürel farklılaşma ve yerel mekan duygusu oluşturmaya yardımcı olmalıdır.

- Yaşanabilir Yerleşimler: Yerleşimlerin, bölgelerin ve komşuluk ünitelerinin yaşam kalitesini arttırmak ve doğal çevreyi korumak için gerekli olanlar aşağıda belirtilmiştir:

- Servislere (çalışma alanları, eğitim, ticaret, eğlence, vb.) erişme kolaylığı sağlayan bir ulaşım sistemi,
- Yaya ve bisiklete binme olanaklarının artırılması,
- Karışık arazi kullanımı,
- Taşıtların zararlı etkilerini minimize etmeyi sağlayan arazi kullanım modelleri ve bu modelleri destekleyen ekonomik gelişme ve ulaşım yatırımları,
- Otomobilin dışında alternatif ulaşım türlerini kullanan sistemler sağlanmalıdır.

1.2. Yaşam Kalitesi için Teorik Yaklaşımlar

Yaşam kalitesi toplumsal düzeyde ele alınıp, birçok uygarlık ve binlerce insan üzerinde araştırma yapıldığında, bireysellikten çıkıp, sosyolojik bir kavrama dönüşmüştür. Bu konu, sosyologlar ve ekonomistler tarafından değişik biçimlerde ele alınarak, bu konuda çeşitli teoriler geliştirilmiştir (Pacione, 2003).

Abraham Maslow, yaşam kalitesini belirleyen faktörlerle ilgili olarak insanların farklı zamanlarda farklı gereksinimlerinin ön plana çıkarılması konusunda bir ihtiyaç hiyerarşisi teorisi geliştirmiştir (Kütükçüoğlu, 2000). Bu teori, ihtiyacın belli çeşitlerinin diğerlerine oranla daha temel olduğunu ve bunlar makul bir biçimde karşılanana dek diğer düşüncelerin memnuniyet duygusu üzerinde çok az bir etkiye sahip olacağını önermektedir (Pacione, 2003).

Bu teoriye göre, insan gereksinimleri 1’den 5’e doğru önem sırasıyla aşağıda verildiği şekilde sıralanmaktadır:

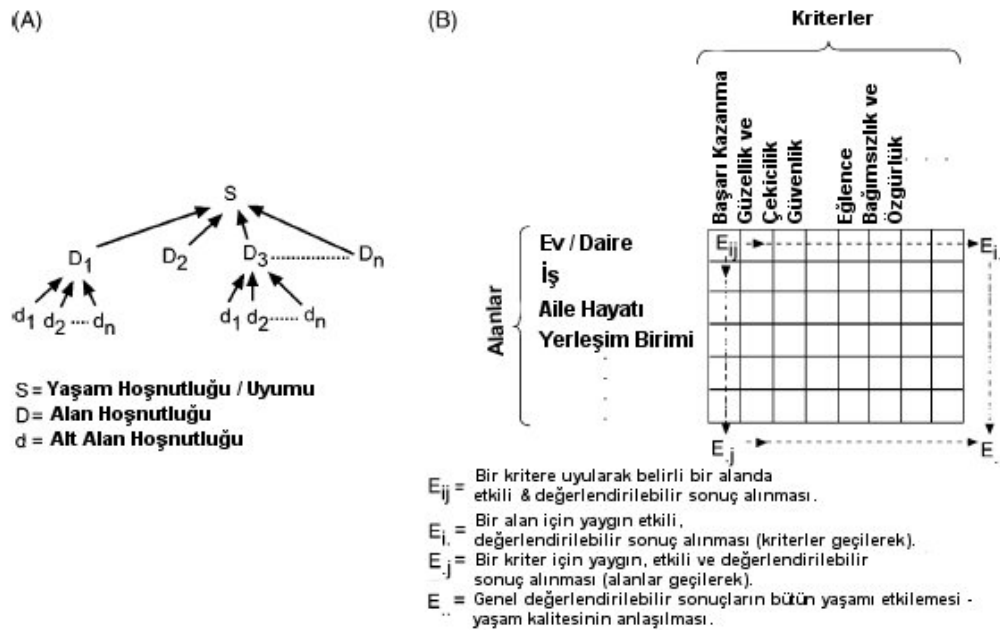
1. Fiziksel gereksinimler (yiyecek, su, barınma,vb.)
2. Güvenlik gereksinimleri (emniyet, korunma , sağlık,vb.)
3. Sosyal gereksinimler (bir topluluğa ait olma hissi, sevgi,vb.)
4. Saygı görme gereksinimi (toplumda sayılma, sosyal statü,vb.)
5. Kişisel ilgileri ve fikirleri belirtme gereksinimi (kendini geliştirme, kişisel zenginlik, vb.)

Maslow’un bu teorisine göre insan, önce en önemli ihtiyacını karşılamaya çalışmaktadır. Bir düzeydeki gereksinim karşılandığı zaman sırayla diğer gereksinimler karşılanmaktadır. Fiziksel ihtiyaçları karşılanmayan bir insanın (gereksinim1), yaşadığı çevrenin kalitesiyle (gereksinim 2) ilgilenmesi beklenilemez.

Maslow’un teorisi, bir toplumdaki yaşam kalitesinin artırılması için hangi noktalara öncelik verilmesi gerektiğini göstermektedir. Burada hedeflenen, toplumun tamamının 5. gereksinim düzeyine çıkarılmasıdır. Ancak bir gereksinim düzeyini karşılamak için yapılan çalışmaların, sonraki düzeydeki gereksinimden

bağımsız olarak ele alınması yanlıştır. Örnek olarak, temel gereksinimler için gerekli altyapılar kurulurken, kentsel çevrenin tahrip edilmesi, toplumun gelecek nesillerinin, yaşam kalitelerindeki azalma ile sonuçlanmaktadır (Kütükçüoğlu, 2000).

Bu konudaki başka bir model, bireylerin genel memnuniyet hakkında bir duyguya varmak için özel kaygılarına sevinçlerini ve üzüntülerini de eklediklerini önermektedir. Bu süreç, hayatın bir alanındaki sevinçlerin diğer alanlardaki üzüntüleri karşılayabilmesi ile mümkün olmaktadır (Pacione, 2003). Bu teknik Şekil 1.5’de verilmektedir.

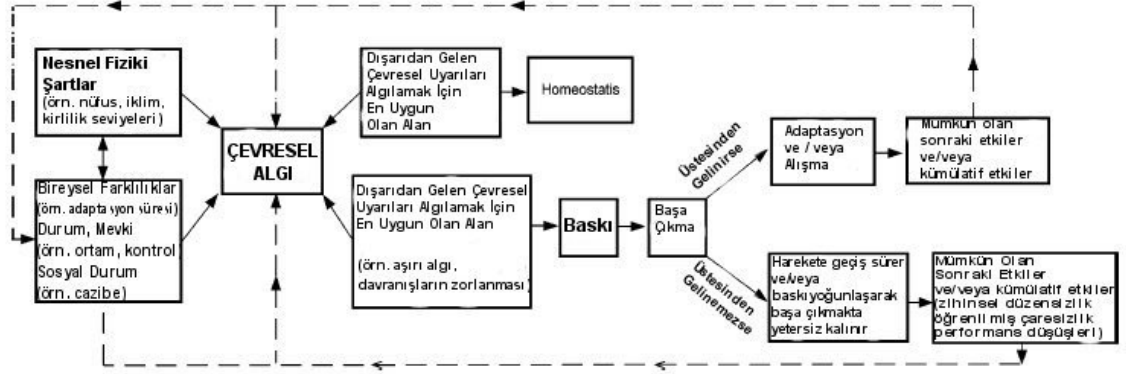
Şekil 1.5. Yaşam Kalitesinin İki Yapısal Modeli (Pacione, 2003).

5 temel teorik perspektif, kentsel çevrede yaşayanlar üzerinde etkilidir. Bu teorik perspektifler aşağıdaki prensiplere dayanmaktadır:

- İnsan-ekolojisi
- Alt kültürler
- Çevresel yük
- Davranışsal sınırlamalar

e. Davranışsal ortamlar

Teorilerin her biri kentsel yaşamın özel bir yönünü belirlemektedir ve bu yolla, bütünsel bir anlayışa katkıda bulunmaktadır. 5 teorik perspektif, baskı kavramı etrafında yapılan bir modelle tamamlanabilir. Bu model, Şekil 1.6'da verilmektedir.

Şekil 1.6. Kent Etkisinin Modellenmesi (Pacione, 2003).

Bu model, çevresel etkilerle başa çıkma girişimlerinin sonuçlarını yansıtmaktadır. Model stres modeli olarak isimlendirilmektedir. Modelde, kişilerin kentte yaşadıkları deneyimler, kent hakkındaki öznel algıları, nesnel çevresel şartlar ve bireyin kişisel özellikleri (örneğin uyum seviyesi, geçmiş deneyimler ve kentte geçirdiği zaman) bir düğüm fonksiyonu olarak sunulmaktadır. Algılanan çevre, bireyin davranışlarını sınırlandırıyor, çok fazla stres unsuru içeriyorsa, aşırı derecede uyarıcı ise ya da kaynakları yetersizse, bu o çevrenin birey için uygun olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda uygulanan gelecekteki stres unsuruyla başa çıkma stratejileri başarılıysa, uyum ya da alışkanlık meydana gelir. Başa çıkma stratejileri başarılı değilse, baskı devam edecektir.

Yaşam kalitesi araştırmasının karşılaştığı en zor problemlerden biri de göstergelerin ölçümüdür. Bu nedenle, yaşam kalitesinin içeriğinin ve modellerinin deneysel olarak onaylanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Yaşam kalitesi ile ilgili olarak her birey tarafından her bir unsura verilen önemin kişiden kişiye ve sosyal gruplara göre değişiklik göstermesi dikkate alınmalıdır. Ancak öncelik ve önem sıraları farklılık gösterse bile bu unsurların tamamı, yaşam kalitesi göstergelerine eklenmelidir (Pacione, 2003).

Yaşam kalitesinin temel göstergeleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- I. Ekonomik göstergeler: Gelir seviyesi ve iş imkanları.
- II. Sosyal göstergeler: Fiziksel ve psikolojik sağlık, eğitimsel, sosyal ve kültürel imkanlar.
- III. Çevresel göstergeler: Çevresel ve fiziksel konfor ve hava kirliliği, gürültü, içilebilir su, atık su ve güvenlik gibi konulara bilinçli yaklaşım.
- IV. Estetik göstergeler: Hem mimari ölçekte hem de kent ölçeğinde anlamlı ve kimliği önemseyen tasarımlar ve materyal, doku ve biçimle ilgili doğal elemanları kapsayan özellikler.
- V. Kurumsal göstergeler: Kamu katılımı ve kurumlar arası ortak çalışma (Karaman ve Çerçi, 2001).

Yaşam kalitesinin standartlarını belirlemek ve ortak bir kabul noktasına varabilmek amacıyla şimdiye kadar pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda uygulanan her anket, değişik kriterlere dayandırılarak hazırlanmıştır. Elde edilen yaşam kalitesi göstergeleri ve standartları farklılık göstermektedir. Merkezi Londra’da bulunan William Mercer isimli araştırma kurumu tarafından yapılan, 2000 yılında dünyanın 218 şehrinde yaptıkları “hayat kalitesi” araştırmasının sonuçları incelendiğinde, 100 puanla New York referans noktası alınarak kabul edilmiştir ve belirlenen ilk 10 şehir, Vancouver, Zürih, Viyana, Sidney, Cenevre, Auckland, Kopenhag, Helsinki ve Amsterdam’dır. Bu araştırmada, İstanbul, 218 şehir arasında 93. sırada yer almıştır. Bunun nedeni, aşırı nüfus ve eşit olmayan gelir dağılımı, deniz kirliliği ve çözüme kavuşmayan trafik sorunlarıdır (Kütükçüoğlu, 2000).

2002 yılı’nda, yaşam kalitesi ile ilgili dünya çapında 215 kenti kapsayan bir araştırmada, İsviçre’nin Zürih kenti birinci olmuştur. İkinciliği, Avusturya’nın başkenti Viyana, Kanada’nın Vancouver kenti ile paylaşmıştır. Sidney ve Cenevre 4., Frankfurt, Auckland, Kopenhag ve Helsinki 6., Münih 10. olmuştur. Amerika

kentlerinden San Francisco 18., Washington ve New York 41., Londra 41., Paris 31. sırada yer almıştır. İstanbul ise 2000 yılı göstergelerine göre ilerleme kaydederek 86. sırada yer almıştır. Bu araştırmada, kentler, çevre, eğlence, eğitim, kamu hizmeti, ulaşım, sağlık, suç oranı ve trafik sorunu gibi 39 ayrı kriter açısından incelenmiştir. New York'un ilk araştırmada 1., ikinci araştırmada 41. olmasının nedeni araştırmalarda esas alınan kriterlerin farklı olmasıdır (Anadolu Ajansı, 2002).

Bu 39 kriterin temel kategorileri aşağıda verilmektedir:

- Politik ve sosyal çevre (politik ve sosyal istikrar, kentteki suç işleme oranları, yasal zorlamalar)
- Sosyo-kültürel çevre (sansür uygulamaları, özgürlük kısıtlamaları)
- Sağlık (sağlık servisleri, salgın hastalıklar, atık kontrolü, hava ve çevre temizliği)
- Okullar ve eğitim (eğitim düzeyi ve olanakları)
- Altyapı ve ulaşım hizmetleri (yol, su, elektrik, toplu taşıma, trafik sıkışıklığı)
- Kültürel etkinlikler (sinema, tiyatral etkinlikler, spor faaliyetleri ve şehre renk katan diğer etkinlikler)
- Tüketim Ürünleri (gıda gibi günlük tüketim ürünlerinin erişilebilirliği ve satın alınabilirliği)
- Konut (konut ve dekorasyon kalitesi)
- Doğal çevre (iklim ve doğal güzelliklerin varlığı) (Kütükçüoğlu, 2000).

Yapılan başka bir araştırmada ortaya çıkan ketsel yaşam kalitesi göstergeleri aşağıda verilmektedir:

I. SOSYO- EKONOMİK YÖNDEN:

- Nüfus:

Toplam nüfusun yaş ve cinsiyete göre dağılımı, yaş ve cinsiyete göre toplam nüfusun değişimi, 16 yaş üstü ve ulusal emeklilik yaşının üstünde bulunan nüfusun oranı.

- Hane halkı yapısı:

Hane halkının sayısı, ortalama hane halkı büyüklüğü, tek kişilik hane halkı oranları.

- İşsizlik:

İşsizlik oranı, işsiz sayısı, işsiz yüzdesi (kadın/ erkek), 1 yıldan fazla süredir işsiz olanların yüzdesi, 25 yaşın altındaki işsizler, aktivite oranları.

- Gelir seviyesi ve yoksulluk:

Hane halkı gelir seviyesi, medyan ve ortalama gelir, kadın/ erkek geliri, ulusal ortalama hane halkı gelir seviyesinin yarısından az kazanan hane halkının yüzdesi, otomobil sahibi olmayan hane halkının yüzdesi.

- Konut:

Evsiz insanların sayısı, evsiz kişilerin toplam yerel nüfus içindeki yüzdesi, ortalama ev fiyatları, ortalama haftalık ev kiralari, kişi başına düşen yaşam alanı, ev sahipliği yüzdesi, müstakil konutlarda yaşayan ev halkının yüzdesi, apartmanda yaşayan ev halkının yüzdesi, diğer konutlarda yaşayan ev halkının yüzdesi.

- Sağlık:

1000 doğum başına düşen 0-1 yaş grubu ölüm oranı, 65 yaşın altındaki solunum yetmezliği ve kalp krizi sonucu ölenlerin oranı.

- Suç oranı:

Yıllık kaydedilen suç oranı, insanlara karşı işlenen kişisel suç oranı.

- İş ve İşgücü:

Sektörlere göre çalışma oranı, iş değişikliği yüzdesi.

II. EĞİTİM SEVİYESİ YÖNÜNDEN:

- Eğitim Seviyesi:

Kreş sayısının yüzdelik oranı, temel eğitimi tamamlamış öğrenci sayısı, üniversite sayısı.

III. ÇEVRESEL KALİTE YÖNÜNDEN:

- Hava Kalitesi ve Gürültü:

24 saatte SO₂ konsantrasyonu 125 µg/ m³'ü geçen gün sayısı, ortalama 8 saatte ozon konsantrasyonu 120 µg/ m³'ü aşan gün sayısı, ortalama 1 saatte NO₂ konsantrasyonu 200 µg/ m³' ü aşan gün sayısı, ortalama 24 saatte 65 dB'nin üstünde gürültüye maruz kalan nüfusun oranı.

- Su Kalitesi:

Kişi başına düşen su tüketimi, önerilen kalite değerlerini aşan su miktarı.

- Atık Yönetimi:

Toplanan ticari ve evsel katı atık miktarı, yeniden dönüşümü yapılan katı atık (evsel ve ticari) oranı.

- Arazi Kullanımı:

Kamuya açık yeşil alanlar, kentsel yeşil alanlara 15 dk. içinde erişme imkanı bulunan kişi yüzdesi, kullanılmayan kentsel alanların yüzdesi, özel fiziksel planlamaya ayrılmış kentsel alan yüzdesi, nüfus yoğunluğu.

- Yolculuk modelleri:

İşe gidiş geliş şekli (metro, otobüs, tren, özel oto, yürüme, vs.), ortalama motorlu araç sahipliliği, trafik kazasında ölenlerin oranı.

- Enerji Kullanımı:

Sektörlere göre toplam enerji kullanımı, elektrik, benzin tüketimi, CO₂ emisyonu.

- İklim-Coğrafya:

Ortalama yıllık yağış miktarı, ortalama günlük gün ışığı miktarı.

IV. KÜLTÜR ve REKREASYON:

- Kültür ve Rekreatyon:

Sinema, tiyatro, müze, kütüphane sayısı, konser sayısı, ortalama müze ziyaretçisi ve tiyatro izleyicisi sayısı, ortalama spor aktivite olanakları ve kullanıcı sayısı. Yapılan anketler, 58 pilot şehirde uygulanmıştır ve ortak göstergeler yukarıda belirtildiği gibidir (Poulain, 1997).

1.3. Yeni Şehircilik Akımı ve Yaşanabilirlik

Yeni Şehircilik akımı, yüzyılımızın en önemli planlama hareketlerinden birisidir ve bu akım, herkes için daha iyi bir gelecek planlamayı hedeflemektedir. Yapılanmış çevreyi yeniden tasarlamak, yaşanacak daha iyi mekanlar oluşturarak yaşam standardını ve yaşam kalitesini arttırmak, mekan tasarımıındaki kaybolan sanatı yeniden canlandırmak, bu uluslararası hareketin asıl amaçlarındandır.

Yeni şehircilik ilkeleri, yaşanabilir kent mekanlarının sayısının ve yaşam kalitesinin artırılmasını sağlar. Bu ilkeler, yapı ölçeğinden, büyük bir yerleşime kadar her ölçekteki projeye uygulanabilir niteliktedir. Yeni şehircilik ilkeleri aşağıda verilmektedir:

1. Erişilebilirlik:

- Evden işe yürüme kolaylığı,
- Yayaalara yönelik cadde tasarımı, (caddeye yakın binalar, ağaç dizili sokaklar, cep otoparkları, yer altı otoparkları, araç hızını düşüren caddeler, vb.)
- Özel projelerde yayalaştırılmış sokaklar.

2. Farklı alan kullanımı ve çeşitlilik:

- Alışveriş merkezlerinin, büroların, bahçeli ve çok katlı konutların bir arada kullanılması,
- Farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruptan ve farklı yaş gruplarından insanların bir arada yaşayabilmesi.

3. Çeşitlilik içeren konut alanları:

Farklı tip ve genişlikteki konut fiyatlarının birbirine yakın oranda olması.

4. Kaliteli mimari ve kentsel tasarım:

- Estetik ve insan konforunun ön planda olduğu mekan duygusunun yaratılması,
- İnsan ölçeğinde mimarlık anlayışı ve insan ruhunu besleyen bakımlı çevreler.

5. Geleneksel komşuluk ünitesi yapısı:

- Ayırt edilebilen merkez alanları ve kamu yapılarının merkezde bulunması,
- Kamu binalarının tasarımına itina gösterilmesi,
- Merkezdeki yoğunluğun yüksek tutulması ve merkez çevresine doğru gidildikçe yoğunluğun azaltılması.

6. Arttırılmış yoğunluk:

Yürüme kolaylığı ve hizmetlerin etki kullanımını sağlamak amacıyla, yan yana daha çok konut, ticaret ve diğer hizmetleri içeren yapıların bir arada kullanılması.

7. Akıllı ulaşım:

- Şehir ve ilçeleri birbirine bağlayan yüksek kalitedeki raylı sistem ağının kurulması,
- Bisiklet, motosiklet ve yürümeyi günlük kentsel ulaşım içinde maksimum düzeyde kullanmayı teşvik eden yayaalara yönelik ulaşım tasarımı.

8. Sürdürülebilirlik:

- Gelişmenin ve kalkınma hamlelerinin çevreye etkilerini minimum düzeye indirilmesi,
- Çevreye zararlı yakıtların kullanımının azaltılması,
- Yürüme olanaklarının arttırılması ve daha az otomobil kullanımının sağlanması.

9. Yaşam kalitesi:

Yukarıda belirtilen sekiz ilkede yer alan kriterler bir arada kullanılarak yaşamaya değer bir hayatın kalitesi yükseltilmektedir.

Yeni şehircilik ilkeleri, uygulamaya geçirildiğinde, kentte yaşayanlar için aşağıda belirtilen olanaklar sağlanmaktadır:

- Yüksek kalitede bir kentsel yaşamın varlığı,
- Yaşama, çalışma ve dinlenme için daha iyi mekanların, daha az trafik tıkanıklığının ve daha az araç sürücülüğünün ve otopark ihtiyacının var olduğu yerleşimler,
- Yürüme olanakları artırıldığı için stresten uzak ve daha sağlıklı bir yaşam tarzının belirmesi,
- Kent hizmetlerine, bisiklet yollarına ve doğaya yakınlık,
- Yayalara yönelik bir yerleşim birimi ve böyle bir yerleşimle, kişiler arası iletişimin artırılması,
- İşsiz olan insanlar için iş imkanlarının artırılması,
- Araç sahibi olmadan, yürüyerek, rekreasyonel faaliyetlere ve diğer hizmetlere erişilebilirlik,
- Çocukların okula yürüyerek ve bisikletle gitmelerini kolaylaştırarak ailelere daha az maliyetin oluşturulması ve güven duygusunun artırılması,
- Daha iyi mekan duygusunun ve zengin mimari dokusuyla belirgin bir kent kimliğinin oluşturulması,
- Dinlenme zamanları için daha fazla açık alanın varlığı,
- Kentte yaşayanların kamu hizmetleri ve ulaşım için daha az vergi ödemeleri sağlanmaktadır (<http://www.newurbanism.org>).

1.4. Yaşam Kalitesi İçin Ahwahnee Prensipleri

1991’de Amerika’da, arazi kullanım planlamasına yeni nosyonlar getiren ve “yeni şehircilik hareketi”nin öncüleri olan bir grup yenilikçi mimar ve plancı tarafından, yeni geleneksel planlamadan sürdürülebilir planlamaya geçişte, yeni fikirlerin, ülkelerin ve şehirlerin gelişme programlarına nasıl katılacağını açıklayan prensipler, “Ahwahnee Prensipleri” olarak adlandırılmıştır. Ahwahnee İlkeleri, yaşanabilir kentlerin tasarımı için önemli adımlar içermektedir. Bu ilkeler, “Yerleşim İlkeleri”, “Bölgesel İlkeler” ve “Uygulama İlkeleri” olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Yerleşim ilkeleri, konut alanlarının yer seçimini ve kentte yaşayanların yürüyerek gerekli ihtiyaçlarını nasıl karşılayacaklarını açıklamaktadır. Bu çalışmada, bölgelere ayrılmış bir komşuluk ünitesi yerine; gelir seviyesi, aile yapısı ve yaş gibi faktörler dikkate alınmaksızın, çeşitli sosyo-kültürel seviyedeki insanların bir arada barınabileceği konut alanları için izlenecek yöntemler anlatılmaktadır.

Ahwahnee yerleşim ilkeleri, kent gelişiminin, meydanlar ve parklar gibi açık alan kullanımları ihmal edilmeksizin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. M. Freedman, bunu , yalnızca alan harcayan gelişme yerine, “alan üretmek” şeklinde tanımlamaktadır. Buna göre, fonksiyonel olmayan yeşil alanlarla çevrili binalar yerine, binalar, kamu alanlarını tanımlamak için kullanılmalıdır. Bu, yaşanabilir kentler için önemli bir kriterdir ve yerel yönetimler tarafından, insan ölçeğinin, insanların yaşadıkları çevreyle ilişkisindeki önemi dikkate alınmalıdır. İnsan ölçeği korunarak, insanların bir araya gelmesi ve yerleşimin canlılığı sağlanmaktadır.

Açık alanları, bu alanlara açılan binalarla sınırlamak, alandaki güvenlik duygusunu ve bu alanları kullanan kişi sayısını artırır. Böyle bir tasarımla, yapı maliyetleri azaltılır ve daha kolay erişilebilir ve yürünebilir bir gelişme elde edilir. Ahwahnee ilkeleri, yerleşimleri monotonluktan kurtarmak ve bir yerleşimin sınırlarını belirlemek için, tarımsal yeşil kuşak, vahşi yaşam koridorları gibi iyi tanımlanmış sınırları önermektedir. Yerleşimin her bölgesi, iyi planlanmış bir ulaşım ile birbirine bağlanmalıdır. Dar sokaklar ve caddeler, yayalar ve bisikletliler

için güvenli olması ve araç hızını düşürmesi nedeniyle tercih edilmelidir. Ayrıca dar caddeler, komşuluk üniteleri ve alışveriş merkezleri için insan ölçekli bir çekim merkezi oluşturmaktadır.

Ahwahnee Yerleşim İlkeleri aşağıda belirtilmiştir:

1. Gelişmesini tamamlamış bütün kentler, kentte yaşayanların konut, çalışma alanı, okul, yeşil alan vb. ihtiyaçlarını karşılayacak servislere sahip olmalıdır.
2. Yerleşmenin büyüklüğü, konut, büro ve diğer aktivitelerin birbirine yürüme mesafesinde olacak biçimde planlanmalıdır.
3. Tasarlanılan aktiviteler, otobüs duraklarına yürüme mesafesi yakınlığında olmalıdır.
4. Bir yerleşim, tüm yaş ve gelir gruplarından insanların bir arada oturduğu çeşitli konut tipleri içermelidir.
5. Yerleşim, içinde yaşayanlara değişik iş imkanları sunabilmelidir.
6. Kentin ulaşım ağı, kent kimliği ile bağlantılı olmalıdır.
7. Kentteki kamuya açık alanlar, geceleri de kullanıma açık olmalıdır ve çekim merkezi oluşturmaktadır.
8. Her kentin ve yerleşmenin, kentsel gelişmeden korunan, tarımsal yeşil kuşak ve vahşi hayat koridorları gibi iyi tanımlanmış doğayla bütünleşen sınırları olmalıdır.
9. Taşıt yolları, yaya ve bisiklet yolları ile bağlantılı bir sistem içinde olmalıdır ve araç hızını düşüren tasarımları ile yürümeyi ve bisiklet kullanımını teşvik etmelidir.
10. Binalar, ağaçlar ve ışıklandırmayla tanımlanmalıdır.
11. Kent tasarımı, kaynakların korunmasına yönelmelidir ve kaynak israfı önlenmelidir.
12. Kentler, suyun yeniden dönüşüm yoluyla etkin kullanımını sağlayacak sistemlere sahip olmalıdır.
13. Cadde yönlendirmeleri, binaların yerleştirilmesi ve gölgelendirme, kentin enerji verimini sağlayacak tarzda olmalıdır.

Ahwahnee bölgesel planlama prensipleri ise aşağıda belirtilmektedir:

- Bölgesel ulaşım ağı, kentsel alanların çevresinde bir bölgesel sistem içerisinde, otoyollardan ziyade transit yollarla sağlanmalıdır.
- Bölgesel hizmetler ve kurumlar (stadyum, müze, vb.), kent içindeki merkezlerde yer almalıdır.
- Yerel yönetimler, planlama sürecini yeniden incelemelidir ve genel planlarda yeni gelişme alanları ile birlikte yeniden yapılacak ve yaşanabilir yerleşimler oluşturulabilecek alanlar belirtilmelidir.
- Kent gelişimi başlamadan önce, bu prensiplere uygun özel bir plan hazırlanmalıdır.
- Planlar halka açık olmalı ve planlama önerileri görsel örneklerle tanıtılmalıdır.

Ahwahnee İlkeleri, yeşil alan kullanımı yoğun olan ülkelerde ve kıyı kentlerinde daha çok benimsenmiştir ve uygulamaya geçirilmiştir. Bu ilkeler ışığında hazırlanan planlar, halk katılımıyla şekillenmektedir. Pasadena kentinde, insanların otomobil kullanmadan, konut alanlarından ticari alanlara yürüyerek erişebilecekleri yaşanabilir bir kent planı hazırlanmıştır. Bu planda, gelişme alanlarına hafif raylı sistem önerisi getirilmiştir. Ayrıca hafif raylı sistem çevresinde planlanan, heterojen konut alanlarına sahip bir yerleşim biriminin yapılması tamamlanmıştır (<http://www.lgc.org/center/index.html.principles.html>).

Portland kentinde, otopark izni kısa süreli olarak verilmektedir ve hafif raylı sistem, günde 70.000 kişiyi merkeze taşımaktadır. Bu da park sorununu azaltmaktadır ve kent merkezinin yaşanabilirliğini arttırmaktadır (<http://www.enquirer.com>).

Los Angeles'ta, Ahwahnee ilkelerine göre hazırlanmış "Playa Vista" projesinde, ticaret alanları, telekomünikasyon büroları, parklar ve alışveriş merkezleri komşuluk ölçeğindedir. Bu planda, kentte yaşayanların, kentsel servislere yürüyerek erişebilecekleri ve yaya ve bisiklet yollarının sahille bağlantısının sağlandığı bir tasarım hakimdir. Planda yer alan donatıların komşuluk ölçeğinde olması, yerleşimdeki iletişimi arttırmaktadır ve yaya ve bisiklet kullanımını teşvik etmektedir.

Günümüze kadar gelen genel planlama anlayışında otomobil sahipliğine dayanan bir ulaşım planlaması ön plandadır. Ahwahnee ilkelerine göre hazırlanan planlarda ise, yalnızca otomobiller için değil, insanlar için daha yaşanabilir kentleri planlamak amacı güdülmektedir (<http://www.lgc.org/center/index.html.principles.html>).

Yaşanabilir kentler için, halkın katılımıyla, yerel yönetimlerin, planlama sürecini bu ilkeler ışığında ele alması gerekmektedir.

2. KENTSEL ÇEVREDE YAŞAM KALİTESİ MODELLERİ

Bu bölümde, kentsel yaşam kalitesi için seçilmiş alan çalışmaları, çalışma konumuzun farklı boyutlarından incelenmektedir.

2.1. Planlama Süreci Bağlamında Aucklandcity Örneğinin İncelenmesi

Auckland kenti, yaklaşık bir milyon nüfusu ile Yeni Zelanda'nın en büyük kentsel bölgesidir. Kent, Yeni Zelanda'nın ana giriş kapısı konumunda olan ticaret ve endüstri merkezidir. Çok kültürlü bir kent olan Auckland, kültürel ve sanatsal etkinlikleri ile kozmopolit bir yerdir (<http://www.sprachcaffe.com>). Şekil 2.1.'de Auckland kentinin konumu ve çevresi verilmektedir.

Şekil 2.1. Auckland Kentinin Konumu (<http://www.sprachcaffe.com>).

Aucklandcity ekonomisi ağırlıklı olarak endüstriye dayanmaktadır. Kentte iş alanlarının ve imalat sanayinin gelişimi yüksektir (<http://www.aucklandcity.govt.nz/council/documents/liveable/what.asp>).

Resim 2.1. Auckland Kent Merkezi (<http://www.sprachcaffe.com>).

Yeni Zelanda'nın Auckland kentinde, bugüne dek 10 yaşanabilir yerleşim için planlama yapılmıştır. Bu planlarda geliştirilen temel politikalar aşağıda belirtilmiştir:

Yerleşim: Nüfusun artmasına bağlı olarak, yerleşimlerin yapısı da zamanla değişmektedir. Kuvvetli planlama kararlarıyla desteklenen yaşanabilir kent planları, yaşanabilir yerleşimlerin kurulmasını sağlamaktadır. Bu planlarda, yerleşimin güvenliğini ve estetiğini sağlayacak yapı tasarım politikaları geliştirilmelidir.

Çevre: Kentin büyümesiyle birlikte doğal çevrenin önemi artmaktadır. Açık alanlar ve kıyılar gibi hassas çevresel alanlar ile ekolojik bakımdan değeri olan doğal yerleşimler, gelişme ve büyümenin zararlı etkilerinden korunmalıdır.

Toplu Taşımacılık: Kentlerin ulaşımının yaşanabilirliğe uygun olması için, kentte kamu ulaşım hizmetleri ve olanakları geliştirilmelidir. Kentsel hizmetlerin birbirine yürüme veya bisiklet mesafesinde olmadığı yerlerde, yaşanabilir bir yerleşimin sağlanması için kamu toplu taşımacılığı önerilmelidir. Kamu taşımacılığını destekleyen komşuluk üniteleri oluşturulmalıdır. Toplu taşıma olanakları, yüksek yoğunluklu konutların bulunduğu bölgelerde arttırılmalıdır.

Ekonomik Gelişme ve İş İmkanları: Nüfus artışı ile birlikte, bir kentin uzun dönemli ekonomik gelişme fırsatları artmaktadır. Kentte farklı iş imkanlarının sağlanması bu kenti, diğer kentlerle rekabet edebilir hale getirmektedir. Yaşanabilir kentlerde,

çeşitli sektörler, karma kullanımların bir arada bulunduğu merkezlerde, gelişmelerinin kontrolünün sağlanacağı sistemlerle yer seçebilirler.

Binaların Görsel Etkisi ve Kaliteli Tasarım İlkeleri: İnsanların yaşadıkları kent hakkındaki düşüncelerinin belirlenmesinde, kentin görsel imajı büyük rol oynamaktadır. Yapıların ve çevrelerinin görsel etkileri, yaşanabilir kaliteli tasarım elemanlarıyla kuvvetlendirilmelidir.

Auckland’de yaşanabilir kent planları yapılacak alanların tespitinde aşağıda belirtilen yöntemler izlenmektedir:

- Öncelikle stratejik büyüme kontrolü gerektiren, büyüme ve gelişmenin hızlı olduğu alanlar tespit edilir.
- Stratejik büyüme kontrolü gerektiren ve yaşanabilirlik ilkelerinin uygulanması için seçilen bu alanlar, kamu toplu taşıma duraklarına yakın olmalıdır.
- Alanda en az bir gelişmiş kent merkezi olmalıdır. Yaşanabilir yerleşimler, bu merkezlerin çevresinde gelişim gösterecektir.

Yukarıda belirtilen özelliklere sahip olan bu alanların tespit edilmesinin ardından, bu alanlar için yaşanabilir kent planları hazırlanır.

Bu planlarda uygulanan yaşanabilir planlama süreci aşağıda belirtilmiştir:

- Yaşanabilir kent planı yapılacak alanlar tespit edilir.
- Telefon ve ev anketleri yapıldıktan sonra halkın gelişme alanları üzerindeki fikirlerinin alındığı grup toplantıları düzenlenir. Bu toplantılarda, kentte yaşayanların yaşanabilir yerleşim planından ve kent tasarımından beklentileri belirlenir.
- Kent halkına duyuru yapılarak, kentte yaşayanların belediye meclisine plan ve taslak göndermeleri sağlanır. Bu amatör planlar meclis tarafından incelenir.
- Teknik tasarım çalışma atölyeleri (workshops) düzenlenerek bu yaratıcı fikirler planlama birimleri tarafından planlama kararlarına dönüştürülür.

- Halkın bu kararları yorumlayabileceği planlama sunuş günleri başlatılır.
- Yaşanabilir kent planı taslağı, kent halkına açıklanarak, halkın eleştirisine sunulur.

Yukarıda belirtilen aşamalardan sonra, kent halkının kent yaşanabilirliğinin sağlanması hakkındaki istek ve önerileri doğrultusunda, yaşanabilirlik ilkelerine göre, yaşanabilir kent planları hazırlanmaktadır. Yaşanabilir kent planları hazırlanırken, kent halkının planlamaya doğrudan katılımı sağlanmaktadır. Bu planlarda, yaşam standartlarının nasıl artırılabilceği incelenmektedir. Yaşanabilir bir yerleşimin tasarımı, kent halkının planlama sürecine katılımıyla şekillenmelidir. Kent halkının yaşadığı yerleşimden beklentileri dikkate alınmalıdır (<http://www.aucklandcity.govt.nz/council/documents/liveable/what.asp>).

Aucklancity modeli, yaşanabilir kent planlamasında, yerleşimde yaşayanların planlama sürecine katılımının ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Bu modelde kullanıcıların yaşanabilir yerleşim planından ve kent tasarımından beklentileri değerlendirilerek, kullanıcıların planlama sürecine aktif katılımı sağlanmaktadır. Aynı zamanda kent halkı, yerleşimin yaşam kalitesi, yaşanabilirliği ve yaşanabilir kent planları hakkında bilgilendirilmektedir.

Yukarıda kısaca sunulan bu örnekten, Gebze’de yapılan yaşam kalitesi çalışmasında, özellikle kullanıcı beklentilerinin tespitinde izlenen yöntem belirlenirken yararlanılmıştır.

2.2. Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Gelişimi Yönünden Bristol Modeli

Bristol kenti, İngiltere'nin güney-batısında yer almaktadır. Kent ekonomisi ağırlıklı olarak sigortacılık ve bankacılık hizmetleri ve imalat sanayisine dayanmaktadır. Bristol özellikle İngiltere'nin batı bölgesi için üretim kaynağı konumundadır (<http://www.bristol-city.gov.uk/Fuguri/frame.html>).

Resim 2.2'de Bristol'ün genel bir görüntüsü yer almaktadır.

Resim 2.2. Bristol Yerleşimi (<http://www.bristol/boddyparts.freemove.co.uk/clifton.htm>).

İngiltere'nin Bristol kentinde, yaklaşık 10 yıldan bu yana sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi göstergeleri için çeşitli projeler geliştirilmektedir. Bristol'daki yerleşimlerin yaşam kalitesini ölçmek için, belirli komşuluk ünitelerinin seçimiyle başlayan bu çalışmalar, bu ünitelerin çevresel, ekolojik ve sosyal özelliklerini kapsayan ölçümler ile genişletilmektedir.

Göstergelerin gelişimi, Bristol'deki yaşam kalitesini ölçmek için, 1995'te yapılan çalışmalarla başlamıştır. Bu tarihte kentte ilk kez yerel çevre raporu

yayınlanmıştır. Bugüne dek göstergelerin ekolojik ve sosyal yönden izlenmesi ve değerlendirilmesi, 'top down' ve 'bottom-up' ismi verilen yaklaşımlarla gerçekleştirilmiştir. 'Top down' yaklaşımına yerel yönetim, 'bottom-up' yaklaşımına ise kentte yaşayanlar öncülük etmiştir. Göstergelerin ölçümü, 'top down' yaklaşımı ile başlatılmıştır ancak yaşam kalitesinin geliştirilmesiyle, göstergelerin gelişiminde yerleşimde yaşayanların rolünün önemi daha iyi anlaşılmıştır. Bu nedenle yapılan çalışmalarda izlenen 'top-down' yaklaşımına 'bottom-up' yaklaşımı da eklenmiştir.

2.2.1. Çalışmada Kullanılan Göstergelerin Ölçüm Metodları

Bristol'deki yerel sürdürülebilirlik ve yaşam kalitesi göstergelerinin belirlenmesi, komşuluk birimlerindeki yaşam kalitesi ölçümünün 5 seviyede yapılmasıyla sağlanmıştır. Bu seviyeler aşağıda belirtilmiştir:

1. Avrupa Ortak Göstergeleri (2000 yılında hazırlanmıştır).
2. Ulusal ve Bölgesel Göstergeler (1998 - 1999'da sunulmuştur).
3. Kent Meclisi Göstergeleri (Yerel Gündem 21'in ardından ortaya konulmuştur).
4. Yerel Bölge ve Kent İçi Göstergeleri (1995'te Bristol yerel yönetimi tarafından ölçülmüştür).
5. Yerleşim Grup Göstergeleri (2001 - 2002'de her yerleşim grubu tarafından ayrı ayrı ölçülmüştür).

Bu göstergeler, 14 sürdürülebilir başlık altında gruplandırılmıştır. Bu başlıklar aşağıda sıralanmıştır:

- Atık Yönetimi,
- Enerji,
- Ulaşım,
- Çevresel Koruma,
- Biyo-Farklılık,
- Konut ve Barınma,
- Sürdürülebilir Ticaret,
- Sağlık ve Refah,

- Yiyecek ve Su Kalitesi,
- Yerleşim Güvenliği,
- Sosyal Ekonomi,
- Boş Zaman Faaliyetleri - Kültür ve Turizm,
- Arazi Kullanımı ve Gelişimi,
- Eğitim ve Yoksulluk

Yukarıda belirtilen başlıklar Tablo 2.1’de gösterilmektedir.

Tablo 2.1. Yaşam Kalitesi Göstergelerinin 5 Seviyesi (McMahon, 2002).

GÖSTERGE	1. AVRUPA ORTAK GÖSTERGE- LERİ	2. ULUSAL ve BÖLGESEL GÖSTERGE- LER	3. KENT MECLİSİ GÖSTERGE- LERİ	4. YEREL BÖLGE ve KENT İÇİ GÖSTERGE- LERİ	5. YERLEŞİM GÖSTERGE- LERİ
ATIK YÖNETİMİ					
Toplam Evsel Atık		*		*	
Bristol’daki Toplam Atık		*	*		
Geri Dönüştürülen Evsel Atık %’si		*		*	
Geri Dönüşümle İlgili Şikayetler				*	
ENERJİ					
Denetlenen Konutların Enerji Oranları				*	
Sera Gazlarının Emisyonları	*			*	
Yenilenebilir Kaynaklardan Temin Edilen Enerji Sistemlerini Kullanan Konut ve İşyerlerinin Yüzdesi			*	*	
Trafik Akışı		*	*	*	
Yolcu Ulaşımı (Km/Kapasite)	*				
Okula Yürüyerek, Bisikletle ya da Otobüsle Giden İlköğretim Öğrencilerinin yüzdesi	*	*		*	

Tablo 2.1'den devam

GÖSTERGE	1. AVRUPA ORTAK GÖSTERGE- LERİ	2. ULUSAL ve BÖLGESEL GÖSTERGE- LER	3. KENT MECLİSİ GÖSTERGE- LERİ	4. YEREL BÖLGE ve KENT İÇİ GÖSTERGE- LERİ	5. YERLEŞİM GÖSTERGE- LERİ
Yol Trafik Kazaları				*	
Araç Sahipliliği				*	
Döngü Akışının Olduğu Şehir Merkezi				*	
Yerleşimdeki Araç Paylaşımının Seviyesi					*
ÇEVRESEL KORUMA					
Bristol'daki Hava Kalitesinin Orta veya Düşük Olduğu Günlerin Sayısı	*	*	*	*	
Arazi					
İzlenen Kirlilik				*	*
Su Yolları					
Orta veya İyi Kalitedeki Akarsular		*		*	
Biyolojik Kalite				*	
Gürültü					
Gürültü Seviyesi	*	*		*	
Su Kullanımı					
Borulardan Sızan Günlük Oran				*	
Günlük Su Talebi				*	
BİYO-FARKLILIK					
Yerel Doğa Rezerv Alanları				*	
Vahşi Kuşların Populasyonu		*	*	*	
KONUT ve BARINMA					
Daha İyi Bir Konut İçin Talep Sayısı				*	
Evsizlerin Sayısı				*	

Tablo 2.1'den devam

GÖSTERGE	1. AVRUPA ORTAK GÖSTERGE- LERİ	2. ULUSAL ve BÖLGESEL GÖSTERGE- LER	3. KENT MECLİSİ GÖSTERGE- LERİ	4. YEREL BÖLGE ve KENT İÇİ GÖSTERGE- LERİ	5. YERLEŞİM GÖSTERGE- LERİ
Elverişsiz Konutların Sayısı		*	*	*	
Konut Satın Almaya Gücü Yetenler		*		*	
SÜRDÜRÜLEBİLİR TİCARET					
Bristol'daki Ölçülebilir Çevresel Gelişmeyle Aktif Olarak Uğraşan İşyerlerinin Yüzdesi	*		*		
Kapasite/Harcama(£)		*		*	
Eko-Etiketli, Organik Ticari Ürünlerin Toplam Tüketim İçindeki Yeri	*				
İşi olmayan İşgücünün Yüzdesi				*	
SAĞLIK ve REFAH DÜZEYİ					
Yüksek Oranda Sağlık İhtiyacı Olan Ailelerin Yüzdesi				*	
Bir ya da Daha Fazla Sigara İçicisine Sahip Olan Ailelerin Yüzdesi				*	
Yerleşimden Memnun Olmayan Nüfusun Yüzdesi		*		*	
Ölüm Oranları				*	
ÇOCUK SAĞLIĞI					
14 Yaşının Altında Olup Okula Kahvaltı Yapmadan Gidenler			*		

Tablo 2.1'den devam

GÖSTERGE	1. AVRUPA ORTAK GÖSTERGE- LERİ	2. ULUSAL ve BÖLGESEL GÖSTERGE- LER	3. KENT MECLİSİ GÖSTERGE- LERİ	4. YEREL BÖLGE ve KENT İÇİ GÖSTERGE- LERİ	5. YERLEŞİM GÖSTERGE- LERİ
Sağlıklı Yerel Yiyecek Tüketimi					*
Küçük Çocuk Ölümünün Yıllık Sayısı				*	
2500 Gramın Altındaki Doğumların %'si				*	
11-15 Yaşındaki Annelerin Yüzdesi				*	
YİYECEK ve SU KALİTESİ					
Şikayet Alan Besinler				*	
Taze Meyve ve Sebze Marketleri				*	
Yiyecek ve Su Yoluyla Taşınan Hastalıklar				*	
YERLEŞİM GÜVENLİĞİ					
Suç Korkusu		*		*	
Çocuk Koruma Sicilindeki Çocukların Sayısı				*	
SOSYAL EKONOMİ					
Sosyal Ekonomi Organizasyonla- rının Sayısı					
Saygın Derneklerin Üyelerinin Sayısı				*	
BOŞ VAKİT FAALİYETLERİ/KÜLTÜR ve TURİZM					
Müze ve Sanat Galerilerinin Toplam Ziyaretçi Sayısı				*	
Yılda 3'den çok Kültürel Etk. Gidenler			*	*	

Tablo 2.1'den devam

GÖSTERGE	1. AVRUPA ORTAK GÖSTERGE- LERİ	2. ULUSAL ve BÖLGESEL GÖSTERGE- LER	3. KENT MECLİSİ GÖSTERGE- LERİ	4. YEREL BÖLGE ve KENT İÇİ GÖSTERGE- LERİ	5. YERLEŞİM GÖSTERGE- LERİ
Yeşil Alan ve Hizmetlere Erişilebilirlik	*			*	
ARAZİ KULLANIMI ve GELİŞME					
Kullanılmayan Evlerin Yeniden Kullanımı				*	
Listelenmiş Risk Altındaki Evler				*	
Yeni Ağaç Koruma Düzenleri				*	
Yüksek Yoğunluk ve Karışık Alan Gelişiminde Farklı Modeller			*		
EĞİTİM					
Teknik ve Eğitimle İlgili Hiçbir Niteliğe Sahip Olmayan Kentlilerin %'si				*	
İzinsiz Okul Devamsızlıklarının Yüzdesi				*	
5 ya da Daha Fazla GCSE Başarısı Olan Öğrencilerin Yüzdesi		*		*	
YOKSULLUK ve SOSYAL DIŞLAMA					
Yoksulluk Seviyesi		*		*	
Yardıma İhtiyacı Olan Ev Halkı				*	

Yukarıdaki tabloda belirtilen her bir gösterge için çeşitli metotlar bulunmaktadır. Bu metotlar, gösterge tanımlarını, ölçümün sıklığını, birimini ve raporlama biçimini içermektedir.

Avrupa Ortak Göstergelerinin ölçümü, yerel yönetim tarafından gerçekleştirilen izleme yöntemi ile elde edilen nicel bilgiler ile sağlanmıştır. Nitel

bilgi ise, Bristol’de yaşayanlar üzerinde yapılan yıllık anketlerin değerlendirmesi sonucu elde edilmiştir. Bu anketler, ‘yaşadığınız yerdeki yaşam kalitesi’ – (y.y.y.k.) olarak isimlendirilmiştir.

Merkezi yönetimce ölçülen yaşam kalitesi göstergeleri olan ulusal ve bölgesel göstergeler için veriler, anket sonuçları ve yerel - ulusal veriler kullanılarak elde edilmiştir.

Kent Meclisi Göstergeleri, Kent Meclisi’nin kentte yaşayanlarla ortak bir çalışma yaparak, kişi tabanlı ‘bottom-up’ yaklaşımını kullanması yoluyla seçilmiştir.

Bristol kenti ve bölgesi için seçilen göstergeler, ilk kez 1995’te tanıtılmıştır. Bu göstergeler, 2 ay süren kent halkına danışma sürecinin ardından yıllık olarak güncellenmektedir. Bristol’ün şu an 60’dan fazla göstergesi bulunmaktadır. Bu proje, yerel yönetim yetkilileri tarafından yürütülmektedir.

2.2.2. Çalışmada Kullanılan Göstergelerin Yönetilmesi ve Değerlendirilmesi

▪ Raporlama ve Açıklama

Tablo 3.1’de belirtilen göstergelerin ölçümü yıllık olarak yapılmıştır. Sonuçlar, bir yerel otoritenin yıllık raporunda düzenlenmiştir. Kent halkına danışma için geçen 2 aylık bir süreçten sonra, rapor, daha geniş yerleşimlere, kamu kuruluşları ile özel ve gönüllü kuruluşlara dağıtılmıştır.

▪ Haritalama

Elde edilen sonuçların gösterimi, Bristol’daki göstergelerin gelişiminin, çok önemli bir parçasıdır. Göstergelerin haritalanması, yerleşimler hakkında detaylı bilgi üretmektedir.

▪ Trafik Işıkları

Güncellenen gösterge eğilimleri aracılığıyla, değişimin, sürdürülebilir bir yönde olup olmadığı izlenebilmektedir. “Trafik ışığı göstergeleri”, kentin daha iyi (daha sürdürülebilir- yeşil ışık) ya da daha kötü (daha az sürdürülebilir- kırmızı ışık) hale geldiğini göstermek için kullanılmaktadır.

▪ Yaşam Kalitesi İndeksi

Yerel yönetim, göstergelerin bütün sektörler tarafından kullanımını ve bölgesel istatistikler arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Bu yolla, son 5 yılda ölçülen kent ya da bölge istatistiklerine dayanan bir yaşam kalitesi indeksi derlenmiştir. Her bir gösterge, sürdürülebilirlikteki ilerlemeyi ya da gerilemeyi yansıtan bir yıllık puan tablosu vermektedir. Puanlar, kentin daha iyi bir yaşam kalitesi geliştirip geliştirmediğini göstermek için 1996’da toplanmıştır ve birbiriyle kıyaslanmıştır.

▪ Yerleşim Göstergeleri

Yerleşim göstergeleri, yerleşim tarafından bireysel ya da grupsal olarak seçilmiştir ve yerleşimle ilgili yaşam kalitesi içindeki gelişmeleri izlemeyi sağlamaktadır. Bristol’de yaşayanlar tarafından seçilen diğer göstergeler, bir komşuluk ünitesindeki araç paylaşım seviyesi, yerel bir park içindeki izlenen kirlilik seviyesi ve orada bulunan çocuklar tarafından sağlıklı yerel yiyecek tüketimi seviyesi v.b. unsurları içermektedir. Yerel yönetim, yerel grupların ve kentte yaşayanların kişisel görüşlerini öğrenmek için örnek bir çalışma yapmıştır ve yönetimin yerleşim stratejisi içinde bu konulara işaret edilmektedir (McMahon, 2002).

Bristol modelinde kullanılan bottom-up yaklaşımı, yerleşimin yaşam kalitesi göstergelerinin belirlenmesinde kullanıcı görüşlerinin önemini belirtmektedir. Gebze’de yapılan çalışmada, Bristol modelinde kullanılan bottom-up yaklaşımından yola çıkarak, kullanıcıların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimin göstergelerine verdiği öncelik puanları değerlendirilmiştir. Bu yolla yerleşimdeki kullanıcıların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden beklentileri belirlenmektedir.

2.3. Veri Tabanı Oluşturulması Kapsamında Detroit Alan Çalışması

Bundan 25 sene önce küresel bilgi teknolojileri üretim merkezi konumunda olan Amerika'nın Detroit kenti, günümüzde ileri düzeyde uzmanlaşmış bir hizmet merkezine dönüşme sürecindedir (Marın ve Altıntaş, 2004).

1990'larda Amerikan motorlu araç sanayisinin ana üretim merkezi olan Detroit'te, Amerikan ve Afrika kültürünün kaynaştığı görülmektedir (http://www.lonelyplanet.com/destinations/north_america/detroit/index.htm).

Aşağıda Detroit kentinin genel bir görüntüsü yer almaktadır.

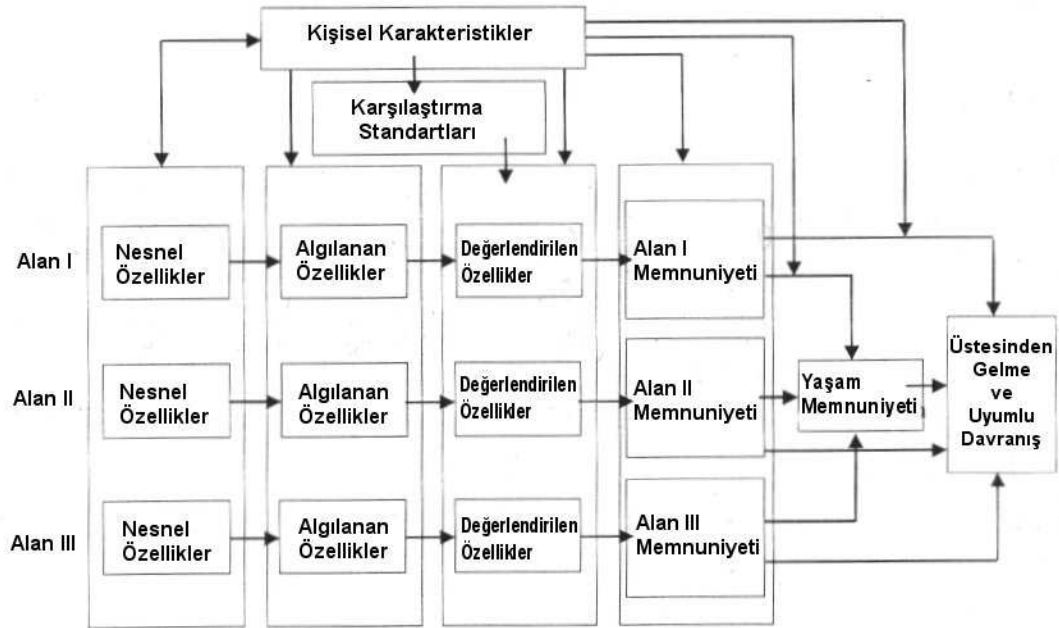

Resim 2.3. Detroit Yerleşimi (http://www.worldexecutive.com/cityguides/detroitpictures_8.html).

2001 Detroit Alan Çalışması'nın (DAÇ) konusu yerleşimdeki yaşam kalitesidir. DAÇ, Michigan Üniversitesi tarafından metropoliten Detroit alanında yürütülen yıllık bir ev anketi çalışmasıdır. 2001 DAÇ için yerleşimin yaşam kalitesi konu olarak seçilirken, seçilmiş bir alandaki insanların yaşamları ile ilgili konulardan yola çıkarak bütününün incelenmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, çalışmanın önemli bir amacı da mekanın kalitesi ve bu kalitenin insanların yaşamlarını nasıl etkilediğinin belirlenmesidir.

Detroit bölgesindeki yerleşimin ve mekanların yaşam kalitesini çalışmak için yürütülen program, bölgesel ve yerel düzeyde özel sektörde ve kamu sektöründe çalışan plancılara ve kentteki yerel yönetim yetkililerine, kentteki yaşam kalitesi ve kentte yaşayanların yaşam kalitesi beklentileri hakkındaki bilgiyi sağlamayı hedeflemiştir. Yaşam kalitesi çalışmasına katkıda bulunacak mekanlar, mekanın içinde bulunduğu yerleşim, ve çevresel şartlar hakkında bilgi sağlamak, çalışmanın merkezi amaçlarıdır (Marans, 2003). Bu amaçlarla, Gebze'deki yaşam kalitesi çalışmasının esas amaçlarının aynı doğrultuda olması; Detroit çalışmasının, Gebze için yapılan yaşam kalitesi çalışması için model olarak seçilmesinin temel nedenidir.

Detroit alan çalışmasında kullanılan göstergeler ve insanların yaşamlarından memnuniyetleri ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkiler, Şekil 2.2, 2.3, 2.4 ve 2.5'de gösterilmektedir.

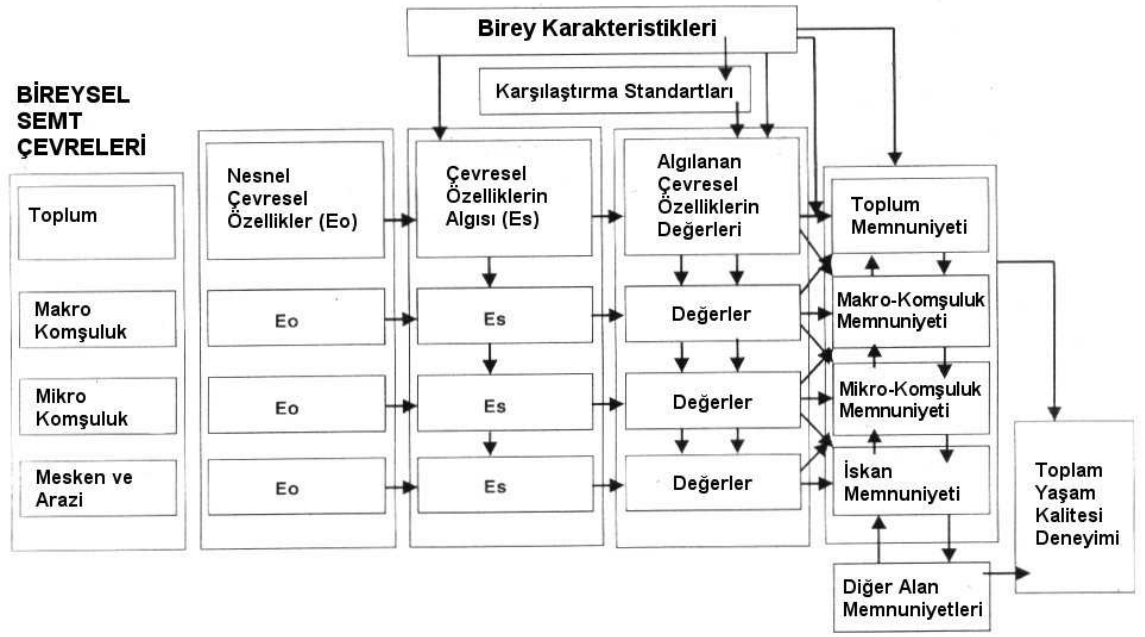

Şekil 2.2. Alan Memnuniyeti ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişkiyi Gösteren Model (Marans, 2003).

Şekil 2.2.'de verilen modelde, yerleşimdeki farklı alanlarda yaşayan kullanıcıların, her bir alandaki algıladığı özellikler ve alan memnuniyetleri toplanarak, yerleşimden duyulan toplam yaşam memnuniyeti (yerleşimin yaşam kalitesi) belirlenmektedir. Gebze çalışması için bu modelden yararlanılarak, 288

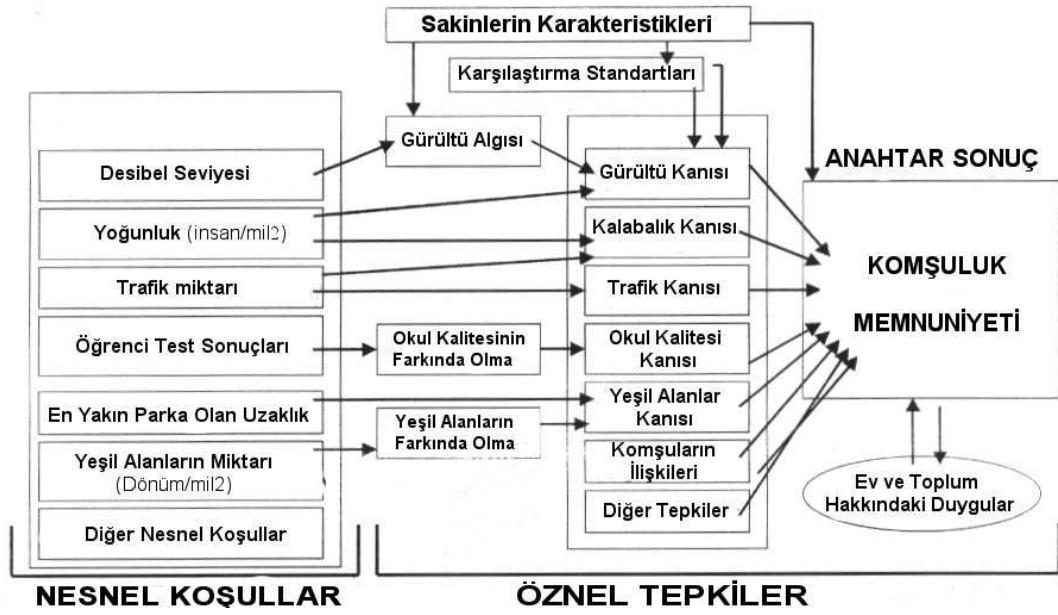
farklı denegin yaşadıkları alanla ilgili algıları ve memnuniyet düzeyleri birleştirilerek, yerleşimin toplam yaşam kalitesi üzerine sonuçlara varılmaktadır.

Şekil 2.3'de gösterilen model, şekil 2.2'deki modeli desteklemektedir. Yerleşimin nesnel özellikleri ile kullanıcıların algıladıkları öznel özellikler birlikte değerlendirilerek, yerleşimin yaşam kalitesine bütün halinde yansıtılmaktadır. Ayrıca komşuluk birimlerinde oluşan kullanıcı memnuniyet düzeyi, diğer alan memnuniyetleri ile birleştirilerek toplam yaşam kalitesi belirlenmektedir.

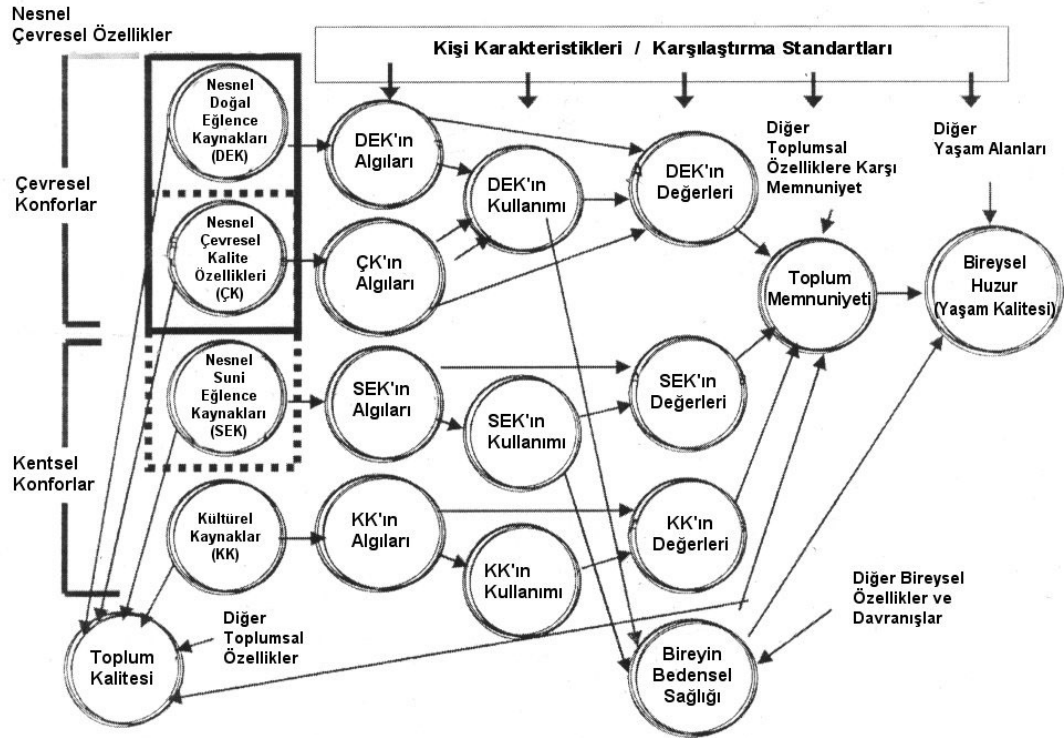

Şekil 2.3. Yerleşim Alanı Memnuniyeti ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişiyi Gösteren Model (Marans, 2003).

Şekil 2.4'de önceki iki modelde olduğu gibi nesnel ve öznel göstergeler birlikte değerlendirilmektedir.

Şekil 2.4. Nesnel Koşullar, Öznel Tepkiler ve Komşuluk Memnuniyeti Arasındaki İlişkiyi Gösteren Model (Marans, 2003).

Şekil 2.5. Bireysel huzur, sağlık ve toplum kalitesi ile eğlence kaynakları arasındaki ilişki modeli (Marans, 2003).

Şekil 2.5.'de önerilen modelde, nesnel çevresel özellikler, yerleşimin "toplum kalitesini" belirlemektedir. Bireylerin çevresel özellikler ile ilgili algıları ise

“toplum memnuniyetini” oluşturmaktadır. “Toplum kalitesi” ve “toplum memnuniyetinin” toplamı bizi “yaşam kalitesine” ulaştırmaktadır. Bu model ışığında, Gebze’nin çevresel ve sosyo kültürel özellikleri değerlendirilerek yerleşimin toplum kalitesi belirlenmiştir. Kullanıcı memnuniyeti ile ilgili anket çalışması sonucunda da yerleşimin toplum memnuniyeti belirlenmiştir. Toplum memnuniyeti ve toplum kalitesi sentezlenerek, Gebze’deki yaşam kalitesi ile ilgili sonuçlar ve öneriler geliştirilmektedir.

DAÇ için , anketlere cevap verenlerin yerleşimleri ve fiziksel çevreleri hakkında verdikleri bilgilerden yararlanılmıştır. Anketler bire bir görüşmeler şeklinde ve posta aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

DAÇ, Detroit’in 3 ilçesinde örnek olarak seçilen ev halkının yetişkinleriyle yüz yüze görüşme şeklinde yapılmıştır ve 315 röportajdan oluşmuştur. Ankete katılanların verdikleri cevapların yanı sıra, anketörler tarafından, bu kişilerin çevreleri ve semtleri hakkındaki veriler de kaydedilmiştir. Sayım verilerini içeren dosyalar ile çevresel veriler, yerleşim verileri, ve çalışma veri dosyası ve anket çalışmasıyla birleştirilmiştir.

Anketlerde temel olarak aşağıda belirtilen soruların cevap bulmasına yönelik sorular sorulmuştur:

1. Yerleşim güvenliğiyle ilişkili suçlar hakkındaki polis raporlarının kapsamı nedir?
2. Yayalara yönelik servisler, otobüs durakları ve otobüs yollarına yakın mıdır?
3. Karma alan kullanımının olduğu komşuluk ünitelerinde yaşayan insanların, tek aile konutlarından oluşan komşuluk birimlerinde yaşayanlara göre yaya bölgelerini kullanma oranları daha fazla mıdır?
4. Parklara erişilebilirlik ile parklara gitme sıklığı arasında bir ilişki var mıdır?
5. İnsanların yürüme miktarıyla kişisel sağlık raporları ilişkili midir?
6. Komşuluk ünitelerinin sosyal ve fiziksel özelliklerinin, yerleşimde yaşayanların yerleşim hakkındaki fikirlerine herhangi bir etkisi var mıdır?
7. Kentte yaşayanların kentsel yayılma, tarım arazilerinin ve doğal kaynakların korunması hakkındaki fikirleri, açık alan tercihleri ile uyumlu mudur?

8. Komşuluk birimindeki ulaşım ağının çeşidi, otomobil kullanım miktarı ve insanların yürüme alışkanlığı ile uygunluk gösteriyor mu?

DAÇ sonucunda ortaya çıkarılan göstergeler, kentteki yaşam kalitesini yansıtmaktadır ve kamusal ve özel çalışmalara bilgi sağlamaktadır. Ayrıca göstergeler, kentte yaşayanların yaşam kalitesini arttırmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu gösterge dizisi, her yerleşim için belirlenecek göstergelerin, o bölgenin ve alt bölgelerinin politik gerçeği üzerine kurulmak zorunda olduğunu ve ev anketlerinden çıkan bulguların, planlama kararlarını ve izlenecek politikaları belirlediğini göstermektedir (Marans, 2003).

2.4. Kentsel Yaşanabilirliğin Çevresel ve Sosyolojik Boyutu için Glasgow Örneği

Glasgow, İskoçya'nın endüstri merkezi ve en büyük şehridir. Modern ve gelişmiş liman imkanlarıyla 620.000 nüfuslu bir kıyı kentidir (<http://www.glasgowguide.co.uk/about.html>).

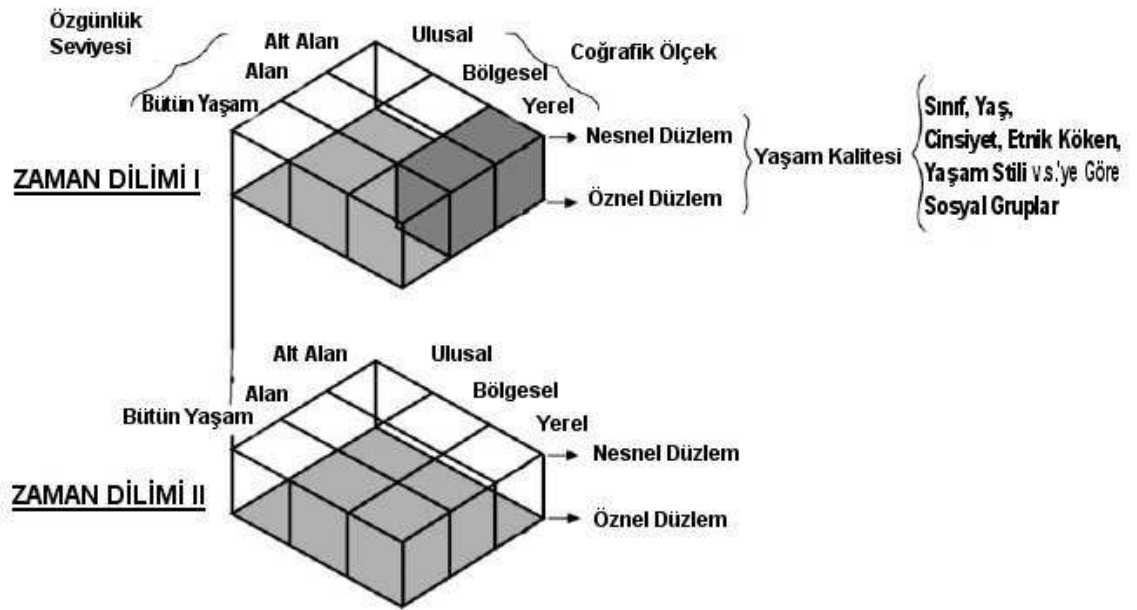
Resim 2.4. Glasgow Yerleşimi (http://www.trekearth.com/galleryEurope/United_Kingdom/Scotland/Glasgow_Cityphoto49676.htm).

Glasgow model çalışması, sosyo coğrafik yaklaşımı, kentsel çevresel kaliteyi ve yaşam kalitesini araştırmak için yapılmıştır. Bu çalışmada, yaşam kalitesi araştırması için 5 boyutlu bir model sunulmaktadır. Çalışma kapsamında, 2 örnek çalışma, 5 boyutlu sosyo coğrafik perspektifin uygulanmasını göstermek için yapılmıştır.

Yaşam kalitesi üzerine yapılan bu araştırmanın temel amaçları aşağıda belirtilmektedir:

- Toplum ve alan içindeki memnuniyetlerin ve hoşnutsuzlukların dağılımının belirlenmesi,
- Yaşam kalitesinin öznel yaşam ilişkilerinde bütünüyle değerlendirilmesi,
- Kişilerin huzur duygusunu yönlendiren sebepleri ve koşulları ve bu duyguların kişilerin davranışları üzerindeki etkilerini daha iyi anlamayı başarmak,
- Ve politika geliştirme sürecindeki halk katılımının arttırılmasıdır.

Kentsel çevresel kalitenin doğru bir biçimde anlaşılmasını sağlamak için hem nesnel hem de öznel değerlendirmeler birlikte kullanılmalıdır. Kentten beklenenler ve gerçekte var olan kent nitelikleri birlikte düşünülmelidir (Pacione, 2003). Şekil 2.6'da, nesnel ve öznel düzlem arasındaki ilişkiler açıklanmaktadır.

Şekil 2.6. Yaşam Kalitesi Araştırmaları İçin Beş Boyutlu Bir Tasarım (Pacione, 2003).

Bu şekil, Detroit alan çalışmasında önerilen modellerle benzerlik göstermektedir. Bu modelde nesnel ve öznel düzlem arasındaki ilişkilerin yaşam kalitesine katkısı verilmektedir.

Yaşam kalitesi çalışmaları alanındaki sosyo-coğrafik araştırmanın ilk örnek çalışması, Glasgow kentindeki yaşam kalitesini incelemek için nesnel, sosyal göstergelerin kullanımını incelemek ve göstermek için seçilmiştir. Bu çalışmada ilgi, yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen şartlar üzerine odaklanmıştır.

Demografik, sosyal, ekonomik ve konutsal şartlarla ilişkili 64 gösterge dizisi, Glasgow'daki toplam 5374 alan için ayrı ayrı doğal sayımdan çıkarılmıştır. Veri dizisi, ilk olarak kentteki kişisel sosyal göstergelerin dağılımını inceleyen analizlerin sayısını arttırmayı amaçlamıştır. Her bir 64 göstergenin hem akademik hem uygulamada kullanımı incelenirken, bir R-tipi kuramsal birleşim analizinden yararlanılmıştır.

Genel yaşam kalitesi üzerindeki suç korkusunun etkisi, yüksek risk çevrelerinde yaşayan nüfusun en savunmasız alt grupları için çok derin olabilmektedir. Sosyal baskıyı ifade etmede temel bir engel, komşuluk ölçeğindeki suç korkusu üzerindeki detaylı bilginin eksikliğidir. Bu araştırma, Glasgow kıyılarındaki kötü yerleşim alanlarında oturan kadınlar ve erkekler arasındaki suç korkusunun büyüklüğünü ve niteliklerini ölçmek ve alan içindeki korku coğrafyasını tanımlamak için tasarlanmıştır.

Araştırma, yerleşim üzerindeki sosyal bir problem olarak suçun göreceli önemini saptamak için yüz yüze görüşme yöntemini kullanmıştır. Hem erkekler hem de kadınlar için suç, alandaki en ciddi ikinci problem olarak görülmektedir. Tablo 2.2'de yerleşim problemlerinin sıralaması verilmektedir.

Tablo 2.2. Yerleşim Problemlerinin Sıralanması (Pacione, 2003).

Problem	Yerleşimin Tümü			
	Erkek	Kadın	Ortalama	Sıra
İşsizlik	83.7	82.9	83.3	(1)
Okulların Yetersizliği				
Kötü Konutlar	73.0	70.6	71.08	(3)
Suç	80.3	79.9	80.1	(2)
Boş Zaman Faaliyetlerinin Olmaması	53.9	49.9	51.9	(4)
Oyun ve Eğlence Alanlarının Olmaması	34.6	38.3	36.5	(5)
Genel Ürkütücülük	32.6	33.0	32.8	(6)
Polisle Kötü İlişkiler	30.4	29.0	29.7	(7)

Tablo 2.3’de cinsiyetlere göre algılanan tehlike alanları gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Cinsiyetlere Göre Algılanan Tehlike Alanları (Pacione, 2003).

Yer	Yanıt Verenlerin Yüzdesi	
	Erkek	Kadın
Parklar	7.6	19.7
Kötü Yerleşimler	34.0	14.9
Köprüler / Üstgeçitler	0.0	11.9
Oyun Alanları	6.8	9.5
Okullar	8.2	7.1
Çevresel Yollar	0.0	20.8
Kent Merkezi	43.4	16.1

Algılanan tehlikelerin tümü, yerleşimde yaşayanların günlük aktivite modellerini etkilemektedir (Pacione, 2003). Tablo 2.2 ve 2.3.’de yer alan verilerin değerlendirmesinde izlenen yöntem Gebze için geliştirilerek, kullanıcıların eğitim-gelir seviyeleri ve yaşlarına göre memnuniyetleri ve beklentileri, cinsiyet verilerine eklenmiştir.

Yedinci beş yıllık kalkınma planında (1996-2000) yer alan “Ülke bütününde yer alan her bölgenin farklı imkanlara, özelliklere ve sorunlara sahip olması, sektörel tercihlerle, mekansal analizin birlikte ele alındığı bir yapılanma yaklaşımını zorunlu kılmaktadır.” ifadesiyle belirtilen yaklaşım, Gebze için gerekmektedir. Son yıllarda dünya ölçeğinde meydana gelen hızlı gelişmeler, ülkelerin toplumsal, sosyo- ekonomik ve siyasal yapılarını etkilemektedir. Bu yapılarda değişiklik yapılması zorunluluğu, ülkelerin kalkınma politikalarına da yansımaktadır. Ancak aynı ülke içinde bulunan bölgelerin gelişmişlik düzeyi açısından farklılık arz etmesi, her bölge için farklı bir politika izlemeyi gerektirmektedir (Çelik, 2004).

Yukarıda belirtilen süreci en çarpıcı boyutlarıyla yaşayan ülkelerin başında Türkiye gelmektedir. Bu süreçte Gebze yerleşimi, Türkiye’de dikkatle incelenmesi gereken yerleşimlerin başında gelmektedir. Türkiye’de Cumhuriyet dönemi kalkınma politikalarının genel amacı, öncelikle sanayileşmek ve çağdaş Batı düzeyine erişebilmektir. Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan politikalar ile ilçede sanayi açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak Gebze, yaşadığı nüfus artışına ve ekonomik gelişmelere uygun dış koşulları sağlayamamıştır. Bölgenin sosyo-ekonomik yapısından ve kentsel gelişim sürecinden kaynaklanan önemli sorunları bulunmaktadır.

Gebze’ye kara, deniz ve demiryolları olmak üzere üç ayrı yoldan ulaşılabilir. Tem otoyolu, E-5 karayolu ve Ankara-İstanbul demiryolu, ilçenin içerisinden geçmektedir (Gebze Belediyesi Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu, 2000). Şekil 3.2’de Gebze ulaşım aksı verilmektedir.

Gebze 1970'lere kadar bir tarım bölgesi olarak bilinmektedir. 1964-1972 yılları arasında Gebze'de E-5 karayolu boyunca birçok sanayi tesisi kurulmuştur. 1960-1980 yılları arasında, İstanbul'daki sanayi kuruluşlarının, İstanbul-Kocaeli arasında E-5 yolu boyunca gelişim göstermesi, Gebze'nin sosyo-ekonomik yapısını etkilemiştir. İstanbul-İzmit arasında kalan bölgenin, su ve enerji kaynakları, ulaşım ve haberleşme kolaylığı ve limanlara yakınlık açısından zengin olan imkanları, bölgeye sanayi yatırımları yapılmasını teşvik etmektedir.

1970'lerde gelişen sanayileşme süreci yatay ve dikey yönde hız kazanmaktadır. Pek çok sanayi kuruluşu, mevcut bölgelerini kendi içinde büyütürken, yeni sanayi kuruluşlarının sayısı giderek artmaktadır. Sanayi alanlarında çalışanların çalışma alanlarına yakın olması nedeniyle sanayi çevresine yerleşmesi, konut yer seçimini büyük ölçüde sanayi yer seçimine bağlı kılmaktadır. Bu seçim, kent merkezinden kopuk bir seyir izlemektedir. Bu durum, bu yerleşme alanlarındaki kentsel hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Gebze için ilk plan 1974 yılında yapılmıştır. Ancak göçlerle ve bölgede başlayan sanayileşme süreci ile birlikte hızlı bir biçimde artan nüfus gelişimiyle birlikte, planlama dışı gelişen güzel yerleşme olguları görülmektedir. Yerleşim merkezinin dışındaki konut alanlarında özellikle sanayi gelişiminin yoğun olduğu Dilovası ve Çayırova'da gecekonduleşme yoğunluk kazanmaktadır. Kent dokusunun plansız ve kaçak yapılaşmayla gelişerek şekillenmesi, sağlıksız ve bakımsız yapılanmış yerleşim çevresine neden olmaktadır.

Resim 3.1. Gebze'deki Sanayi Alanları Çevresinde Gelişen Sağlıksız Konut Alanları.

Gebze merkezinin ilk gelişimi Hacı Halil ve Mustafa Paşa mahallelerinin bulunduğu bölgede olmuştur. 1970 yılından sonra girilen sanayileşme süreci ile birlikte bu gelişim büyük alan kullanımı gerektiren kamu kuruluşlarının ve sanayi alanlarının olduğu bölgelere kaymıştır. Mevcut merkezdeki kat adetleri, ortalama 5-6 kat ve yer yer 8-10 kata kadar yapılaşmaktadır. Oysaki 1999 Marmara Depreminden sonra, kat sınırlaması getirilerek merkez için en fazla 3 kat önerilmektedir(Çelik, 2004). Resim 3.2'de kent merkezindeki yapılaşma niteliği görülmektedir.

Merkezdeki “Eski Çarşı” ismiyle bilinen, ticari alanların bulunduğu bölge, yerleşimin ilk merkezinin korunduğu bölgedir. Ticari aktivitelerin yoğun olduğu ikinci bölge, bu bölgenin yanında gelişen ve “Yeni Çarşı” adıyla bilinen ticaret ve hizmet merkezidir. Resim 3.3'de Eski çarşıdan bir görünüm yer almaktadır.

Resim 3.2. Yerleşim Merkezindeki Yapılaşma Niteliği.

Resim 3.3. Gebze Merkezinde Bulunan “Eski Çarşı”.

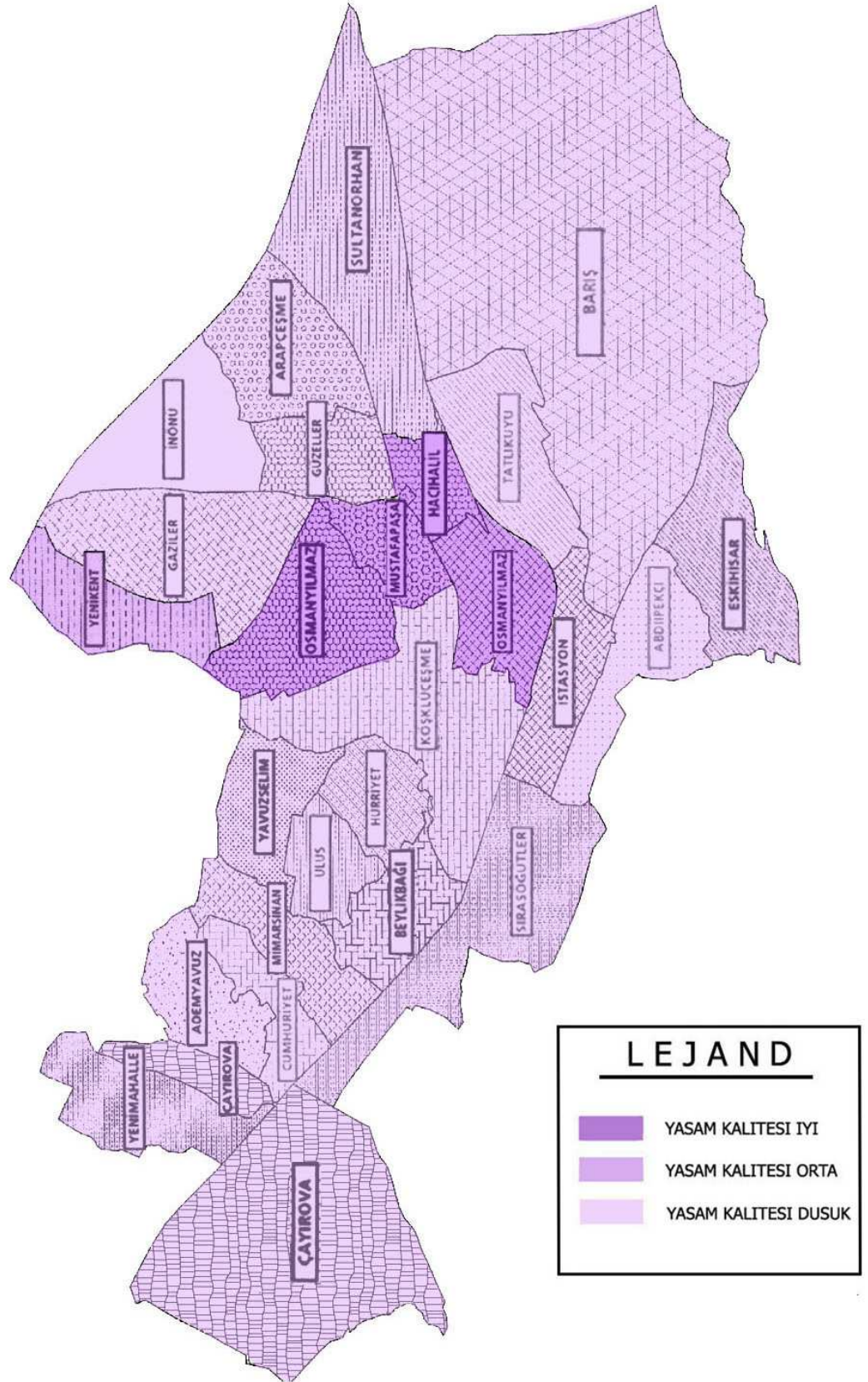
Şekil 3.3’te mahalle bazındaki yoğunluk kademelenmesine göre Gebze yerleşimi görülmektedir.

Şekil 3.3'te görüldüğü gibi, yerleşim merkezindeki nüfus yoğunluğu, 1. kademe nüfus yoğunluğunu oluşturmaktadır. 2. ve 3. kademe yoğunlukta yer alan bölgeler özellikle sanayi alanları çevresinde gelişmiş bölgelerdir.

Gebze yeşil alan miktarı açısından süreklilik arz etmeyen ve yetersiz bir konumdadır. Yerleşim merkezindeki belediye parkı ve Eskihisar'daki yeşil alanlar dışında, yerleşimdeki yeşil alanlar, komşuluk ölçeğinde ve yetersizdir. Yerleşimde 1 kapalı spor salonu, 3 futbol ve 5 basketbol sahası dışında spor alanı bulunmamaktadır. Gebze'de kişi başına düşen yeşil alan miktarı 0.96 m²'dir (Çelik, 2004).

Gebze'deki kentsel donatılar ve kentsel altyapıda önemli yetersizlikler bulunmaktadır. Bu yetersizlik, özellikle yukarıda belirtilen 2. ve 3. kademe nüfus yoğunluğuna sahip olan bölgelerde görülmektedir. Bu bölgelerde yer alan konut alanlarının sağlıklı bir biçimde gelişmesi ve kentsel donatılarda ve altyapıda görülen yetersizlikler, yaşam kalitesi düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Mevcut kentsel donatılar ve altyapının yeterliliği; konut alanları ve çevresinin kalitesi göz önüne alınarak oluşturulan Gebze'deki yerleşim alanlarının yaşam kalitesi düzeyleri Şekil 3.4'te verilmektedir. Özellikle sanayi alanları çevresinde gelişen yerleşim alanlarındaki yaşam kalitesi düşüktür ve bu bölgelerdeki konut alanlarında, niteliksiz ve kaçak yapılaşma görülmektedir.

GEBZE'DEKİ YERLEŞİM ALANLARININ YAŞAM KALİTESİ DEĞERLERİ

Sekil 3.4. Gebze'deki Yerleşim Alanlarının Yaşam Kalitesi Değerleri.

1991-1997 yılları arasında, Gebze sınırları içinde bulunan işletmelerde %185'lik bir artışın meydana gelmesi, Gebze'deki sanayileşme hızının önemli bir göstergesidir. 1994 ve 1995'te Türkiye GSYİH'nın % 1.76'sını; 1997 yılı itibariyle ise % 1.69'unu üreten Gebze, Türkiye genelinde bu alanda dördüncü ilçe konumundadır. Gebze'de şu an 6 belediye ve 21 köy bulunmaktadır. Gebze'de aşırı ve yer yer kontrolsüz sanayileşme ile birtakım sorunlar meydana gelmektedir. Bölgedeki sanayi kuruluşları, su, hava ve toprak kirliliği meydana getirmektedir.

Gebze'deki Dilovası yerleşiminde bulunan Dilderesi'nin yer altı suyu zengindir ancak bölgede bulunan sanayi kuruluşları tarafından kullanılamaz hale getirilmiştir (Kocaeli İli Çevre Durum Raporu, 2000).

Hava kirliliği ölçümleri havadaki 24 saatlik ortalama SO₂ ve partiküller madde (duman, PM) ölçümleri ile yapılmaktadır. Sanayi kentleri için SO₂'nin 250 µgr/m³, PM'nin ise 200 µgr/m³ değerlerini aşması kent için hava kirliliği açısından tehlike arz etmektedir. Gebze'de 1999 yılı verilerine göre en fazla SO₂ değeri Ocak ayında 20 µgr/m³, en fazla PM değeri ise Mart ayında olup 22 µgr/m³'dür. 1995 yılında Gebze'deki en fazla SO₂ değeri Şubat ayında 218 µgr/m³, PM değeri ise aynı ay 69 µgr/m³'dür (Kocaeli İli Çevre Durum Raporu, 2000). Gebze hava kalitesi yönünden, 1995 yılından sonraki 4 yıl içinde ilerleme kaydetmiştir. 1999 yılından sonra Gebze için yapılan ölçümlerin yayınlanmaması nedeniyle Gebze'deki mevcut hava kalitesi ile ilgili nesnel veriler bulunmamaktadır.

Resim 3.4. Gebze’deki Sanayi Kuruluşlarının Meydana Getirdiği Hava Kirliliği.

Yeni sanayi tesislerinin kurulma alanı yerleşimin kuzeyinde belirlenmektedir. Gebze ve bölgesi yılın büyük bir kısmında kuzey rüzgarları aldığından, yerleşim alanları gelecekte hava kirliliği tehdidi altında bulunacaktır (Çelik, 2004). Bu da yerleşimin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir.

Gebze’de sanayileşme hızının yüksek olması nedeniyle, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, hava ve yer altı sularının kirliliği artacaktır (Gebze Belediyesi Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu, 2000).

Yerleşimin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden birisi de yerleşim içerisinde geçmekte olan E-5 ve TEM otoyolunun önemli bir gürültü kaynağı teşkil etmesidir (Kocaeli İli Çevre Durum Raporu, 2000). Resim 3.5’de sanayi alanlarının E-5 boyunca gelişimi ve gürültü kirliliğine neden olan araç yoğunluğu görülmektedir.

Resim 3.5. Gebze'deki Sanayi Alanlarının E-5 Boyunca Gelişimi.

2000 yılı verilerine göre, Gebze'de istihdam olunan nüfusun ülkeye oranı % 27.23'tür. Hızlı bir biçimde göç alan ilçede hızlı bir yapılanma görülmektedir. Ancak bu süreç konut alanlarının kalitesini düşürmüştür ve yer yer gecekondu alanları ortaya çıkmıştır.

Gebze'nin özellikle İstanbul'a yakın olması sebebiyle, ilçedeki nüfus günü birlik olarak değişmektedir. Birçok sanayi kuruluşu, nitelikli eleman ihtiyacını İstanbul ve çevresinden karşılamaktadır. Ayrıca Gebze'deki nüfusun bir bölümü nitelikli ve niteliksiz eleman olarak İstanbul ve çevresinde çalışmaktadır.

Şekil 3.5’de sanayi bölgelerinin yerleşimdeki dağılımı ve Gebze için arazi kullanımı verilmektedir. Türkiye’nin sanayi merkezi konumunda olan Gebze, sınırları içinde yaklaşık 800 işletmeyi barındırmaktadır. 1960’lı yıllarda yerleşimde başlayan sanayileşmenin ilk oluşum bölgesi E-5 karayolu hattıdır. Bu oluşum 1980’lere kadar hat boyunca devam ederek, Diliskelesi ve Çayırova arasında kalan bölge konut ve sanayi alanı olarak gelişim göstermiştir. 1980’li yıllarda, Tem yolu çevresi ve kuzeyinde organize sanayi bölgeleri kurulmuştur. Bu bölgeler, Gebze O.S.B, Taşıt Araçları Yan Sanayi Derneği O.S.B, Plastikçiler TAŞ-Toprak O.S.B. ve Dilovası O.S.B.’dir.

İlçede ikisi banliyö olmak üzere toplam 3 adet tren istasyonu bulunmaktadır ve bölgede günlük ortalama 70 banliyö ve 40 şehirler arası tren seferi düzenlenmektedir. Ayrıca ilçe ve Yalova ilçesi arasında arabalı vapur seferleri düzenlenmektedir (Çelik, 2004).

Yaşanabilir yerleşimler için yerleşimde otomobilin dışında kullanılan alternatif ulaşım araçları son derece önemlidir. Gebze için yukarıda ifade edilen alternatif ulaşım araçlarının kullanılması, yerleşimin yaşanabilirliğini arttırmaktadır. Ancak kent içi trafik E-5 ve E-6 karayollarının bağlantı noktalarının zayıf olması, birtakım problemlere neden olmaktadır. İstanbul’a ulaşım için Gebze’nin kuzey noktasından güney noktasına ulaşma ve kent içi trafiğe girilerek E-5’e katılma zorunluluğu, mevcut trafik yükünü arttırmaktadır. Bu yükün artması otopark sorununu ve yayalar için ulaşım zorluklarını beraberinde getirmektedir.

Resim 3.6’da yerleşim merkezindeki cadde üzerine park etmiş araçlarla birlikte yolların daralması ve yaya olanaklarının yetersizliği görülmektedir.

Resim 3.6. Yerleşim Merkezinde Görülen Otopark Sorunu ve Yaya Olanaklarının Yetersizliği.

Gebze’de 5 noktada yaya üst geçidi bulunmaktadır. Ancak özellikle sanayi alanları ve otogar çevresinde yayalara yönelik servisler yetersiz kalmaktadır. Yerleşim yaşanabilirliğinin artırılması için bu bölgelerdeki yaya olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir.

E-5’in her iki yanında gelişen sanayi alanlarına yakın olan konut alanları, karayolunda yayaların varlığını artırmaktadır. Yayalara yönelik servislerin özellikle bu noktalarda yetersiz kalması, trafik kazalarının sıklığına neden olmaktadır. Bu da yerleşimin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Resim 3.7’de, kent merkezi yakınında bulunan otogardan ayrılan yayaların, merkeze ulaşmak için E-5’i kullanmaları görülmektedir.

Resim 3.7. Gebze’de E-5 Karayolunda Karşıdan Karşıya Geçmeye Çalışan Yayalar.

1960-2000 yılları arasında Kocaeli ve Gebze’deki nüfus artış hızı, Türkiye ortalamasının üzerinde bir seyir izlemektedir. 2000 yılında Gebze’deki yıllık nüfus artış hızı 49,53 iken Türkiye nüfus artış hızı 18,28’dir. Bunun nedeni ilçenin sanayi gelişimi ile birlikte sürekli göç almasıdır. Gebze Kocaeli ilçeleri içinde en yüksek nüfus artış hızına sahip olanıdır. Gebze’de 2000 yılında toplam nüfusun dağılımının % 60’ı kentte, %40’ı ise köyde bulunmaktadır. Gebze çevresindeki Çayırova, Dilovası, Şekerpınar başta olmak üzere birçok köy ve mahalle gelişerek, belediye statüsüne geçmiştir (Çelik, 2004).

Resim 3.8’de geçmişte köyken 1999’da belediyesi kurulan Şekerpınar görülmektedir. Bu bölgede konut ve sanayi alanları bir arada bulunmaktadır.

Resim 3.8. Konut ve Sanayi Alanlarının İç İçe Geçtiği Şekerpınar Yerleşimi (Çelik, 2004).

1970’lerde sanayileşme süreci ile birlikte İstanbul-İzmit ulaşım hattı paralelinde yeni yerleşim öbekleri ortaya çıkmıştır. Çayırova Yenimahalle, Beylikbağı ve Dilovası yerleşim alanları buna örnektir. Daha sonra bu yerleşim öbekleri mahalleye ve bazıları ise belediyeye dönüşmüştür. 3. aşamada bu alanlar iç kısımlara doğru sağlıklı bir şekilde genişlemiştir ve bu bölge Güzeltepe belediyesi olarak ortaya çıkmıştır (Çelik, 2004).

Çevresel kalitesi ve kentsel servisleri ihmal edilen konut alanları, yerleşim yaşanabilirliğini azaltmaktadır. Yerleşimdeki sanayi gelişimine bağlı oluşan desantralizasyon, başlangıçta mahalle bazında ortaya çıkmıştır. Bu mahallerin gelişerek yeni yerleşimle bütünleşmesi ve sanayi alanlarının gelişmesi sonucu, konut ile iç içe geçmiş sanayi alanları ortaya çıkmaktadır. Bu ise yerleşimin fiziksel ve sosyo kültürel yapısını etkilemektedir. Şekil 3.6’da E-5 boyunca gelişen sanayi alanları çevresinde ve onlarla iç içe gelişen konut alanları; şekil 3.7’de ise tren yolu çevresinde gelişen yaşam kalitesi düşük gecekondu niteliğindeki yerleşim alanları görülmektedir.

Gebze yerleşiminin yaşam kalitesi açısından kuvvetli/güçlü görülen yanları aşağıdaki gibidir:

- Yeni iş alanlarının gelişimi
- Yerleşimde otomobil dışında alternatif ulaşım araçlarının kullanılabilirliği

Yerleşimin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen zayıf yanları aşağıda verilmektedir:

- Sanayi alanlarının plansız gelişimi
- Konut yer seçiminin, sanayi yer seçimine bağlı ve kent merkezinden kopuk bir seyir izlemesi ve sanayi ile iç içe geçmiş konut alanları
- Kaçak yapılaşma ve plansız gelişme sonucu ortaya çıkan sağlıksız ve bakımsız yerleşim çevresi ve gecekondular alanları
- Kentsel donatı, altyapı ve yeşil alan yetersizliği
- Yerleşim içinden geçen E-5 ve Tem karayollarından kaynaklanan gürültü kirliliği
- Yerleşimde oluşan gününbirlik nüfus hareketleriyle birlikte trafikte artan yoğunluktan kaynaklanan sorunlar, otopark yetersizliği ve ulaşım güçlükleri
- Yaya olanaklarının yetersizliği
- Kent kimliği ve estetik değerlerin olmaması.

Yerleşimin yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyen fırsat içeren yanları aşağıda verilmektedir:

- Yerleşimde bulunan endüstri alanlarının Türkiye'nin ana sanayi merkezlerinin başında gelmesi ve ülkemiz istihdamının önemli bölümünü sağlaması

Yerleşimin yaşam kalitesini tehdit eden özellikler aşağıda verilmektedir:

- Hızlı nüfus artışı
- Yeni sanayi tesislerinin kurulma alanı olarak yerleşimin kuzeyinin belirlenmesi ve Gebze'nin yılın büyük bir kısmında kuzey rüzgarları alması nedeniyle, yerleşim alanlarının gelecekte hava kirliliği tehdidi altında bulunması
- Gebze'de sanayileşme hızının yüksek olması nedeniyle, gerekli önlemler alınmadığı takdirde, hava ve yer altı sularının kirliliğinin artacak olması
- Yerleşimdeki sanayi alanlarının yer altı sularını kirleterek doğal kaynaklara zarar vermesi

Yukarıda belirtilen saptamalar, yerleşimdeki yaşam kalitesi seviyesinin belirlenmesi için nesnel göstergeleri oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu çalışmanın önceki bölümlerinde, yaşam kalitesi ile ilgili örnek çalışmalar ve bu çalışmalarda kullanılan göstergeler incelenmiştir. İncelenen göstergeler ve çalışmanın literatür kısmında verilen göstergeler birlikte değerlendirilerek, Gebze'deki yaşam kalitesinin incelenmesine yönelik yapılacak çalışmada kullanılacak göstergeler belirlenmiştir. Göstergeler, sosyal çevre, fiziksel çevre, ekonomik çevre ve ulaşım ile ilgili olmak üzere dört ana başlığa ayrılmıştır. Her bir başlık altında, yerleşimin yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik anket soruları hazırlanmıştır.

Çalışma yapılırken, Gebze'deki mevcut yaşam kalitesinin kullanıcı memnuniyetleri doğrultusunda değerlendirilmesi ve yerleşimde yaşayanların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden beklentilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, Gebze'de yaşam kalitesi ile ilgili eksiklikler ve problemler belirlenerek kullanıcı beklentileri doğrultusunda, Gebze için örnek bir yaşam kalitesi profili çıkarılmıştır.

Gebze'deki yaşam kalitesi çalışmasının temel hedefleri aşağıda verilmiştir:

1. Yerleşimdeki kullanıcıların memnuniyetlerinin ve beklentilerinin ölçülmesi,
2. Kullanıcı memnuniyetleri doğrultusunda, yerleşimin sosyal, fiziksel ve ekonomik çevresindeki ve ulaşımındaki özelliklerin, Gebze'deki yaşam kalitesini hangi yönde etkilediğinin belirlenmesi,
3. Kullanıcıların yaşadıkları yerleşimle ilgili yaşam kalitesi kriterlerine verdikleri önem sırasının belirlenmesi,
4. Belirlenen kullanıcı beklentileri doğrultusunda, yerleşimdeki yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve yerleşim yaşanabilirliğinin artırılmasını sağlayacak önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Anket çalışması yapılırken, Gebze’yi oluşturan 24 mahalleden rastlantısal olarak seçilen 288 adet deneğin soruları cevaplandırması sağlanmıştır. Görüşmeler yüz yüze görüşmeler ve telefon anketleri şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Deneklerden, 4 ana başlık altında sorulan 54 adet soruda “kesinlikle katılıyorum – katılıyorum – katılmıyorum - kesinlikle katılmıyorum” cevaplarından birini işaretlemeleri istenmiştir. Böylelikle Gebze’deki mevcut yaşam kalitesinin, kullanıcı beklentilerini ne ölçüde karşıladığı üzerine sonuçlara varılmıştır.

Anket sonuçları değerlendirilirken, yerleşim çevresi ile ilgili 4 ana başlık ayrı ayrı ele alınmıştır. Her bir kategoride yer alan nitelikler değerlendirilirken, katılıyorum-kesinlikle katılıyorum-katılmıyorum-kesinlikle katılmıyorum cevapları her bir soru için ayrı ayrı toplanarak, bu sonuçların ağırlıklı aritmetik ortalaması alınmıştır. Aritmetik ortalama alınırken, her bir sorunun cevap seçenekleri olumludan olumsuz doğru (4,3,2,1) katsayılarla çarpılarak her bir satır için toplamlar bulunmuştur. Bu toplam değer, denek sayısına (288)’e bölünmesiyle ortalama bir değer elde edilmiştir. Bulunan en yüksek ortalama değer, her bir kriter için belirleyici sonuç olarak kabul edilmiştir. Çalışma anketinde yer alan ifadelerin tamamı yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği yüksek olan yerleşimlerin özelliklerini belirtmektedir.

Değerlendirmede ‘kesinlikle katılmıyorum’ (1) katsayısına, ‘katılmıyorum’ (2) katsayısına, ‘katılıyorum’ (3) katsayısına ve ‘kesinlikle katılıyorum’ (4) katsayısına karşılık gelmektedir. Bu nedenle hesaplanan aritmetik ortalamalarda 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle hesaplanan aritmetik ortalamalarda 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir. Böylelikle Gebze’deki mevcut yaşam kalitesinin, kullanıcı memnuniyetini ne ölçüde karşıladığı üzerine sonuçlara varılmıştır. Bu yolla oluşturulan değerlerle elde edilen her bir kategorinin sonuçları grafikler üzerinde gösterilmiştir. Bu grafikler, Gebze’deki mevcut yaşam kalitesinin değerlendirilmesinde ve kullanıcı memnuniyetlerinin belirlenmesinde kullanılmıştır.

Yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği yüksek bir yerleşimin kullanıcı memnuniyetini sağlaması ve kullanıcı beklentilerini karşılaması gereklidir. Bu amaçla yapılan anket çalışmasının en önemli amaçlarından biri, kullanıcıların yaşadıkları yerleşimle ilgili beklentilerinin belirlenmesidir. Ancak bu yolla yerleşimde yaşayanların memnuniyetlerini sağlayacak yerleşimler kurulabilir.

Yukarıda belirtilen amacı gerçekleştirmek için, ankete katılanların, her bir yaşam kalitesi kriterine “5 (çok önemli), 4 (önemli), 3 (kararsızım), 2 (önemsiz), 1 (çok önemsiz)” puanlarından birisinin verilmesi istenmiştir. Puanlama yapılırken kullanıcılar tarafından kişisel öncelik sıralaması yapılmıştır. Burada hedeflenen, kullanıcıların yaşam kalitesi kriterlerine verdikleri önem ve gösterdikleri öncelik derecelerinin belirlenmesidir.

Deneklerin yaşadıkları yerleşimle ilgili yaşam kalitesi kriterlerine gösterdikleri öncelik sıralamasına göre verdikleri puanlar toplanarak, her bir kriter için önem puanı belirlenmiştir. Bu puanın kategorideki puanlar toplamına bölünerek elde edilen değer 100 ile çarpılması sonucu ortalama öncelik yüzdeleri bulunmuştur. Verilen puanlar, kullanıcıların eğitim durumu, gelir seviyesi, cinsiyetleri ve yaş özellikleri dikkate alınarak alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme, sosyal çevre, fiziksel çevre, ekonomik çevre ve ulaşım sistemi için ayrı ayrı yapılmıştır. Değerlendirme, grafik anlatım yoluyla gösterilmiştir. Burada kullanılan yöntem, analitik hiyerarşi yöntemidir.

Analitik hiyerarşi yöntemi (AHY), 1970’lerde Thomas Saaty tarafından geliştirilmiştir (Saat, 2000). Bu yöntem, birden fazla kullanıcının ve karar vericinin olduğu durumlarda ve birden fazla kriterin esas alındığı çalışmalarda kullanılmaktadır. AHY’nin Gebze’deki kullanıcıların yaşanabilirlik beklentilerinin belirlenmesi için seçilmesinin temel nedeni, bu yöntemin kullanıcıların rasyonel ve irrasyonel sezgileriyle birlikte aynı zamanda kullanıcıların nitel ve nicel ve beklentilerini de ölçmeye imkan sağlamasıdır.

AHY, birbirinden farklı durumlar ve çalışma alanları için ortak olarak kullanılabilir. Bu yöntemin 4 temel bileşeni, terslik koşulu, homojenlik, bağımsızlık ve beklentilerdir. Terslik koşulu, karar vericilere sunulan seçeneklerin

birbiriyle karşılaştırma yapılabilir ve öncelik üstünlüğünün kolaylıkla belirlenebilir tarzda olmasıdır. Alternatifler homojen olmalıdır hiyerarşide karar vericilerin bütün beklentileri yer almalıdır.

AHY uygulanırken, hiyerarşide yer alan öğeler arasında karşılaştırma ve değerlendirme yapılabilmesi için çeşitli karşılaştırma matrisleri ve kriterlerin hangisinin daha önemli olduğunu ortaya koyan ve önem derecesini belirten sayılardan yararlanılır. Saaty bir görelî önem ölçeğı geliştirmiştir. Buna göre eşit önemli kriterler için 1, orta önemli olanlar için 3, güçlü önemli olanlar için 5, çok güçlü önemli olanlar için 7, son derece önemli olanlar için 9 sayısı kullanılmaktadır. Elde edilen değerler karşılaştırılarak önem dereceleri belirlenmektedir. Bu çalışmada uygulanan anket çalışmasının bir bölümü telefonla gerçekleştirildiğı için algılama kolaylığı nedeniyle 1,2,3,4 ve 5 sayıları kullanılmıştır.

3.3. Kullanıcı Memnuniyeti İçin Anket Çalışması

Bu bölümde, Gebze'deki yaşam kalitesinin ve kullanıcı memnuniyetinin ölçülmesine yönelik bir anket ve değerlendirme çalışması yapılmıştır. Bu çalışma, kullanıcıların yaşadıkları yerleşimden duydukları memnuniyeti ölçmek ve yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden beklentilerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu yolla, yerleşimdeki yaşam kalitesi ile ilgili öznel göstergeler belirlenerek, bu göstergelerle, çalışmanın üçüncü bölümünün başında yer alan nesnel göstergelerin sentezi yapılmaktadır. Her iki yaklaşımın bir araya getirilmesinden doğan sonuçlar, yerleşimdeki yaşam kalitesinin analizinde ve yerleşimin yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik geliştirilen önerilerde kullanılmaktadır.

Anket çalışmasında yer alan göstergelerin seçilmesinde, önceki bölümlerde incelenen model çalışmalarda kullanılan göstergelerden yararlanılmıştır. Göstergeler sosyal çevre, fiziksel çevre, ekonomik çevre ve ulaşım olmak üzere 4 ayrı kategoride ele alınmaktadır. Her bir kategoride yer alan kriterlerin kendi içinde ağırlıklı aritmetik ortalamaları alınarak, her kategori için kullanıcı memnuniyetleri belirlenmektedir. Memnuniyet değerlendirmesinde ulaşılan sonuçlar, Gebze'nin nesnel yaşam kalitesi irdellemeleriyle birleştirilerek Gebze için yaşam kalitesi profili çıkarılmaktadır.

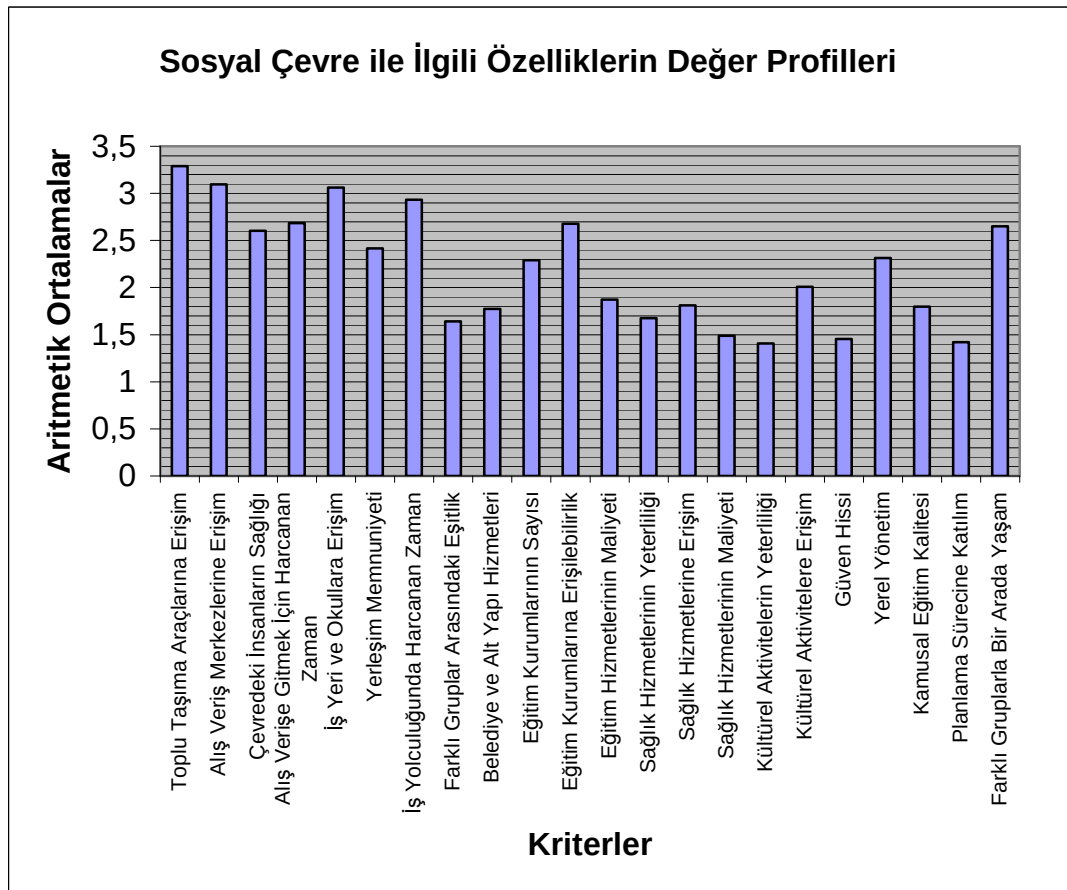
Kullanıcıların her bir kategorideki kriterlere, kendileri için önem derecesine göre verdikleri puanlar, deneklerin eğitim durumu, gelir seviyesi, cinsiyetleri ve yaşları göz önüne alınarak alt başlıklar halinde değerlendirilmektedir. Kriterler, öncelik yüzdelere göre sıralanarak, Gebze'de yaşayanların, yaşadıkları yerleşimde arzu ettikleri yaşam kalitesine yönelik beklentileri belirlenmektedir ve bu doğrultuda sonuç bölümünde öneriler geliştirilmektedir.

3.3.1. Sosyal Çevre İçin Belirlemeler

Sosyal çevre ile ilgili belirlenen göstergeler, yerleşimin sosyal çevresindeki kaliteyi, kullanıcı memnuniyeti doğrultusunda ölçmeye yönelik yapılan anket çalışmasına aktarılmıştır. Çalışmada sorulan sorular ve deneklerin verdikleri cevaplar Ek-Tablo 1’de verilmektedir.

Gebze’deki sosyal çevredeki yaşam kalitesi ile ilgili belirlenen kullanıcı memnuniyetini ve beklentilerini ölçmeye yönelik belirlenen gösterge başlıkları, şekil 3.8’de kriter numaralarıyla birlikte belirtilmektedir.

Yapılan anket çalışmasında, yerleşimin sosyal çevre kalitesi ile ilgili olarak belirlenen kullanıcı memnuniyeti değerleri şekil 3.8’de verilmektedir.

Şekil 3.8. Gebze’deki Sosyal Çevre ile İlgili Kullanıcı Memnuniyeti Değer Profili.

Sosyal çevre ile ilgili verilen cevaplarda işaretlenen her bir seçeneğin ağırlıklı aritmetik ortalaması alınmıştır. Bulunan en yüksek ortalama değer, her bir kriter için belirleyici sonuç olarak kabul edilmiştir.

Ağırlıklı aritmetik ortalama yöntemi, fiziksel çevre, ekonomik çevre ve ulaşım ile ilgili kriterlere yukarıda ifade edildiği gibi uygulanmaktadır.

Şekil 3.8’de elde edilen kullanıcı memnuniyeti değerleri esas alınarak yapılan Gebze’deki sosyal çevredeki yaşam kalitesinin öznel değerlendirmesi, yerleşimin nesnel yaşam kalitesi verileriyle birleştirilmiştir. Bu değerlendirmede aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmektedir:

▪ 22 sosyal çevre kriterinden yalnızca 8’i yerleşimin sosyal çevresinin öznel olarak yaşanabilir olduğunu göstermektedir. Bu kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- Toplu taşıma araçlarına erişim
- Alışveriş merkezlerine erişim
- Çevredeki insanların sağlığı
- Alışverişe gitmek için harcanan zaman
- İşyeri ve okullara erişim
- İş yolculuğunda harcanan zaman
- Eğitim kurumlarına erişilebilirlik
- Farklı gruplarla bir arada yaşam

▪ Eğitim kurumlarına, alışveriş merkezlerine, toplu taşıma olanaklarına, kamusal taşıma duraklarına ve işyerlerine erişimde kullanıcı memnuniyeti sağlanmaktadır.

- Yerleşimde yaşayanların yaşadıkları yerden duydukları memnuniyet yeterli seviyede değildir.

- Yerleşimde farklı sosyo kültürel ve ekonomik yapıdaki insanların bir arada yaşamasına yönelik servisler geliştirilmiştir. Ancak kullanıcı değerlendirmelerine göre, farklı sosyo kültürel yapıdaki konut sakinleri arasında fırsat eşitliği bulunmamaktadır.

Gebze'nin hızlı bir biçimde göç alması ve genellikle sanayi alanları çevresinde konut yer seçiminin olması, bu alanlardaki yapı ve çevre kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Merkezdeki yapı ve çevre kalitesinin, sanayi çevresindeki konut ve çevre kalitesinden yüksek olması sonucu merkezdeki konut fiyatları ve kiralalarının yükselmesi, konut sakinleri arasında sosyo kültürel ayrıma neden olmaktadır.

- Belediye ve altyapı hizmetleri, kullanıcı memnuniyetini karşılamada yetersiz kalmaktadır.

- Eğitim kurumlarının ve sağlık hizmetlerinin sayısı ve kalitesi ve sağlık hizmetlerine erişim kullanıcı beklentilerinin altındadır [Gebze'de 2002-2003 verilerine göre ihtiyaç duyulan okul sayısı 40'dır. Yerleşimde yatak başına düşen hasta sayısı Türkiye ortalamasının altındadır (Çelik, 2004). Bu konudaki öznel ve nesnel göstergeler birbirini doğrulamaktadır. Ayrıca eğitim ve sağlık hizmetlerinin maliyeti, kullanıcıların gelir düzeyinin üstündedir].

- Kültürel aktiviteler ve eğlence olanakları yerleşimde yaşayanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde değildir. Nesnel verilere bakıldığında, öznel göstergeler doğrulanmaktadır. Gebze sosyo-kültürel olanaklar ve donatılar açısından yeterince gelişmemiştir.

- Gebze'deki kullanıcıların yerleşimde duyduğu güven hissi düşüktür.

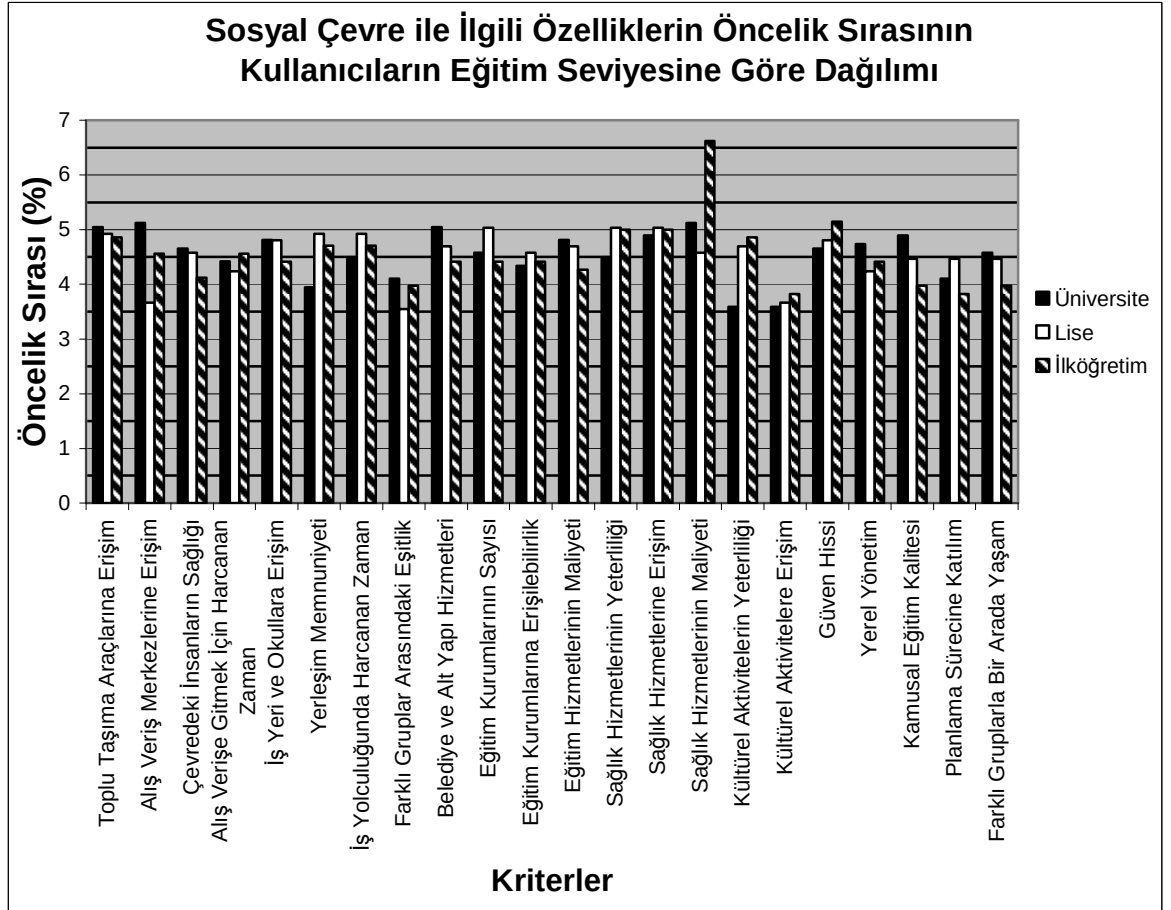
- Kullanıcıların, kentle ilgili planlama sürecine aktif katılım memnuniyeti düşük seviyededir.

Denekler ayrıca kendileriyle ilgili kişisel bilgilerin yer aldığı bir formu da doldurmuşlardır (uygulanan anket formlarının örnekleri ek de verilmektedir). Ankete katılan deneklerin %41.6'sı üniversite düzeyinde, % 29.1'i lise düzeyinde, geri kalanı ise ilköğretim düzeyinde eğitim almıştır. Deneklerin gelir durumu incelendiğinde, % 77.4'ünün asgari ücretin üstünde bir gelirin olduğu, % 6.6'sının asgari ücretle çalıştığı, %16'sının ise işsiz olduğu görülmektedir. Deneklerin % 53.1'i bayan, % 46.9'u ise erkektir. Ankete katılanların %59.4'ü 30 yaş ve altı, % 40.6'sı ise 30 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır.

Çalışmada, kullanıcıların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden beklentileri ve bu konudaki önceliklerinin belirlenmesi amacıyla kullanıcıların her bir yaşam kalitesi kriterini kendileri için öncelik sırasına ve önem derecesine göre puanlamaları istenmiştir. Puanlama sisteminin belirlenmesi ve değerlendirmenin yapılmasında analitik hiyerarşi yönteminden yararlanılmıştır.

Puanlar, deneklerin kriterlere verdiği öncelik sıralarına ve kullanıcıların sosyo-kültürel yapılarına göre değişim göstermektedir. Yaşam kalitesi yüksek bir sosyal çevre için kullanıcı beklentileri belirlenirken, kullanıcıların verdikleri puanlar, kullanıcıların eğitim düzeyine, gelir seviyesine, cinsiyetine ve yaş gruplarına göre sınıflara ayrılmıştır. Deneklerin verdikleri puanların kullanıcıların eğitim seviyelerine göre sınıflandırılması, Ek Tablo 2'de verilmektedir.

Şekil 3.9'da, sosyal çevre kriterleri için verilen puanların, kullanıcıların eğitim seviyesine göre değişimi verilmektedir.

Şekil 3.9. Yerleşimin Sosyal Çevre Kalitesi Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Dağılımı.

Ankete katılan deneklerin verdikleri öncelik puanları eğitim seviyesi yönünden incelendiğinde, kullanıcıların yerleşimin sosyal çevresi ile ilgili beklentileri hakkında aşağıda belirtilen sonuçlar çıkarılmaktadır:

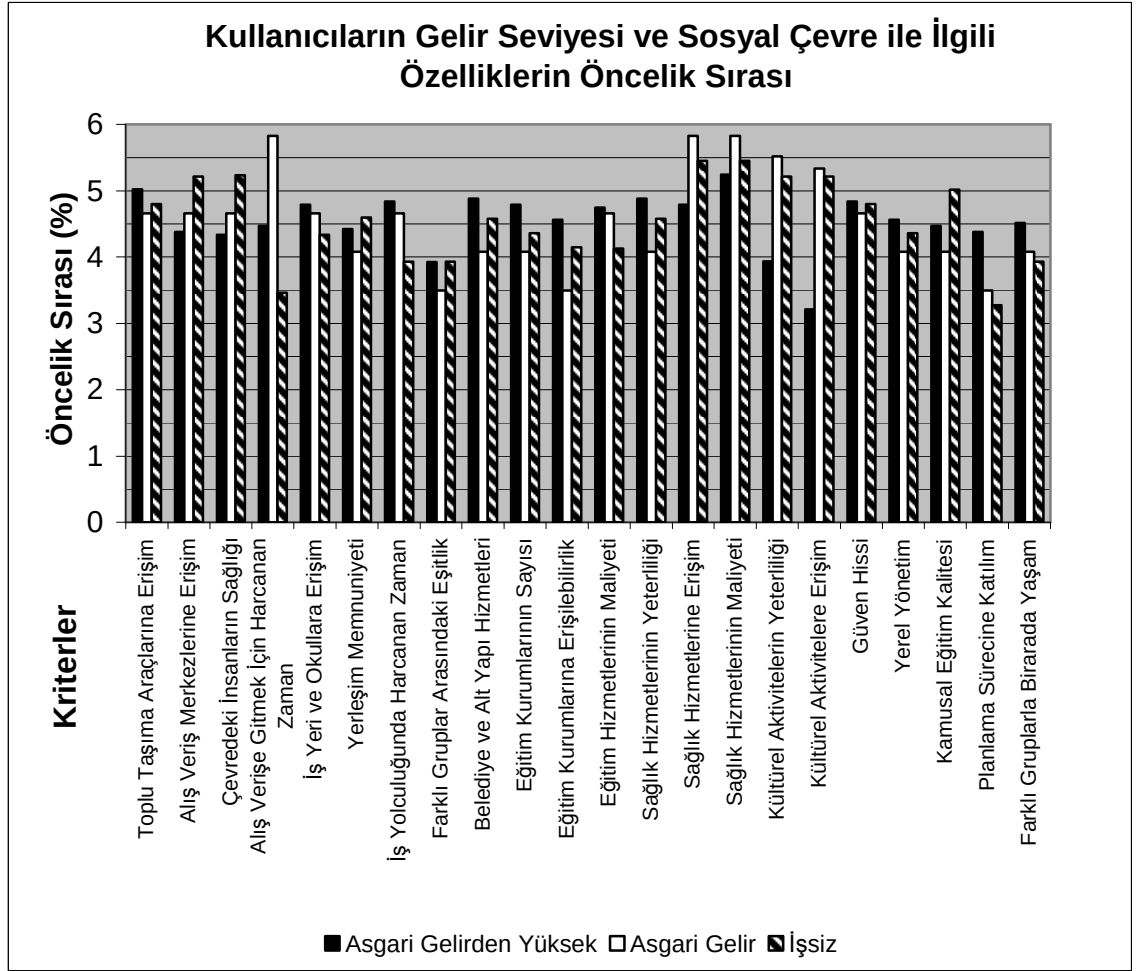
- Üniversite eğitimi almış kullanıcılar için alışveriş merkezlerine erişim ve sağlık hizmetlerinin maliyeti ilk öncelik sırasına sahip olan kriterlerdir. Bu kullanıcılar için sonraki en önemli kriterler ise toplu taşıma araçlarına sağlanan erişim ve belediye ve altyapı hizmetlerinin yeterliliğidir. Bu kullanıcılar için en alt sırada yer alan kriterler kültürel aktivitelerin yeterliliği ve kültürel aktivitelere sağlanan erişimdir. Eğitim düzeyi yüksek kullanıcıların, yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden son beklentilerinin kültürel aktivitelerle ilgili olması ilgi çekicidir.

- Lise eğitimi almış kullanıcılar için ilk öncelik sırasına sahip olan kriterler, eğitim kurumlarının sayısı, sağlık hizmetlerinin yeterliliği ve sağlık hizmetlerine

sağlanan erişimdir. Bu kullanıcılar için en sonda yer alan kriterler ise farklı sosyo kültürel yapıdaki konut sahipleri arasındaki fırsat eşitliğidir.

- Yalnızca ilköğretim eğitimi almış kullanıcılar için en önemli sosyal çevre bileşeni yerleşimde duyulan güven hissi ve yerleşimdeki suç oranının düşük olmasıdır. Bu kullanıcılar için en öncelikli diğer kriterler ise lise eğitimi almış kullanıcılarda olduğu gibi sağlık hizmetlerinin yeterliliği ve sağlık hizmetlerine sağlanan erişimdir. Kentle ilgili kararlarda görüş bildirme imkanı ve planlama sürecine katılım ise en alt sırada yer alan kriterdir.

Yaşam kalitesi yüksek bir sosyal çevre için, kullanıcıların gelir düzeyine göre kriterlere verdikleri puanlar Ek Tablo 3’de verilmektedir. Şekil 3.10’da, kullanıcıların verdikleri puanlar, gelir seviyesine göre, 3 kategoriye ayrılarak, yaşam kalitesi yüksek bir sosyal çevrede olması gereken sosyal çevre bileşenlerinin öncelik sırası ve kullanıcı beklentilerinin değişimi verilmektedir. Şekilde, her bir gelir düzeyi için verilen puanların kendi kategorisi için yüzdelik değişimi görülmektedir.

Şekil 3.10. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı.

Ankete katılan deneklerin verdikleri öncelik puanları gelir seviyesi yönünden incelendiğinde, kullanıcıların yerleşimin sosyal çevresi ile ilgili belirlenen beklentileri ve öncelikleri aşağıda belirtilmiştir:

- Asgari ücretin üzerinde gelire sahip olan kullanıcılar için en önemli sosyal çevre bileşeni sağlık hizmetlerinin maliyetidir. Öncelik sırasında üstte yer alan diğer kriterler ise toplu taşıma araçlarına sağlanan erişim ve belediye ve altyapı hizmetlerinin yeterliliğidir. Bu kullanıcılar için en alt öncelik sırasında yer alan kriter, kültürel aktivitelere sağlanan erişimdir.

- Asgari ücretle çalışan kullanıcılar için yaşanabilir bir sosyal çevrede olması gereken en önemli özellikler, sağlık hizmetlerine sağlanan erişim, sağlık hizmetlerinin maliyeti ve alışverişe gitmek için harcanan zamandır. Bu özelliklerden sonra sırası

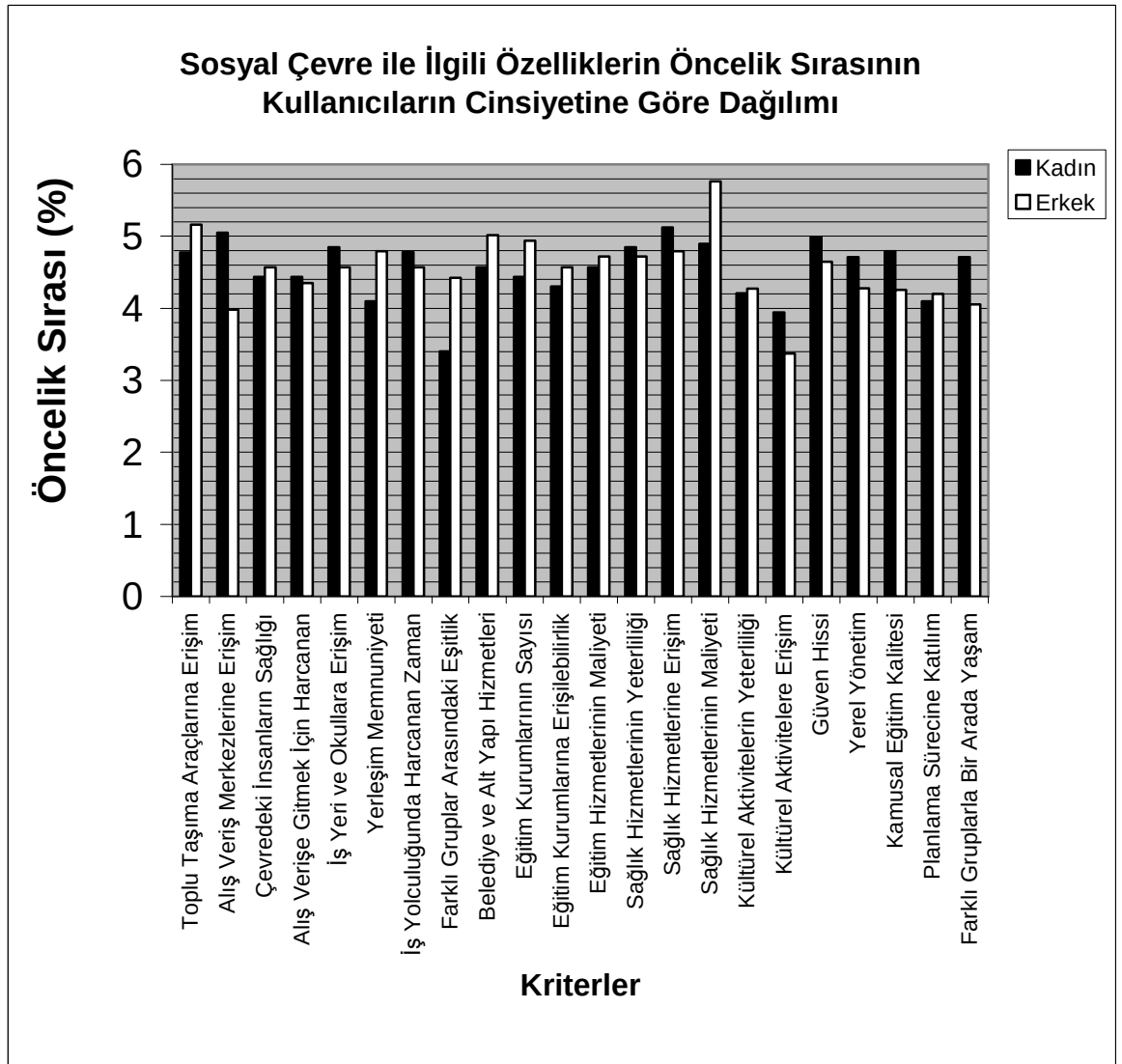
kültürel aktivitelerin yeterliliği almaktadır. Bu kullanıcılar için en önemsiz kriterler ise farklı sosyo kültürel yapıdaki konut sakinleri arasındaki fırsat eşitliği, eğitim kurumlarına sağlanan erişim ve kentle ilgili alınacak kararlara katılım imkanıdır.

- Herhangi bir işte çalışmayan kullanıcılar için en önemli sosyal çevre bileşenleri sağlık hizmetlerinin maliyeti ve bu hizmetlere sağlanan erişimdir. İşsiz kullanıcılar için en az öneme sahip olan kriter, asgari ücretle çalışan kullanıcılar da olduğu gibi kentle ilgili alınacak kararlara katılım imkanıdır.

Ankete katılan 3 gelir grubuna sahip olan kullanıcılar tarafından ortak olarak seçilen en öncelikli sosyal çevre bileşeni, sağlık hizmetlerinin maliyeti ve bu hizmetlere sağlanan erişim olmuştur. Bu kullanıcılar için en az öneme sahip olan kriter ise yalnızca ilköğretim eğitimi almış kullanıcıları ile aynıdır. Bu kriter kentle ilgili alınacak kararlara katılım imkanıdır.

Kullanıcılar tarafından planlama sürecine katılım için gereken önem ihmal edilmektedir. Oysa ki yerleşim yaşanabilirliği açısından kullanıcıların karar verme sürecine katılımı son derece önem kazanmaktadır.

Kriterlere verilen puanların kullanıcıların cinsiyetine göre dağılımı Ek Tablo 4’de verilmektedir. Şekil 3.11’de, kullanıcıların cinsiyetine göre, yaşam kalitesi yüksek bir sosyal çevrede olması gereken sosyal çevre bileşenlerinin öncelik sırası ve kullanıcı beklentilerinin değişimi yüzdelik olarak verilmektedir.

Şekil 3.11. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.

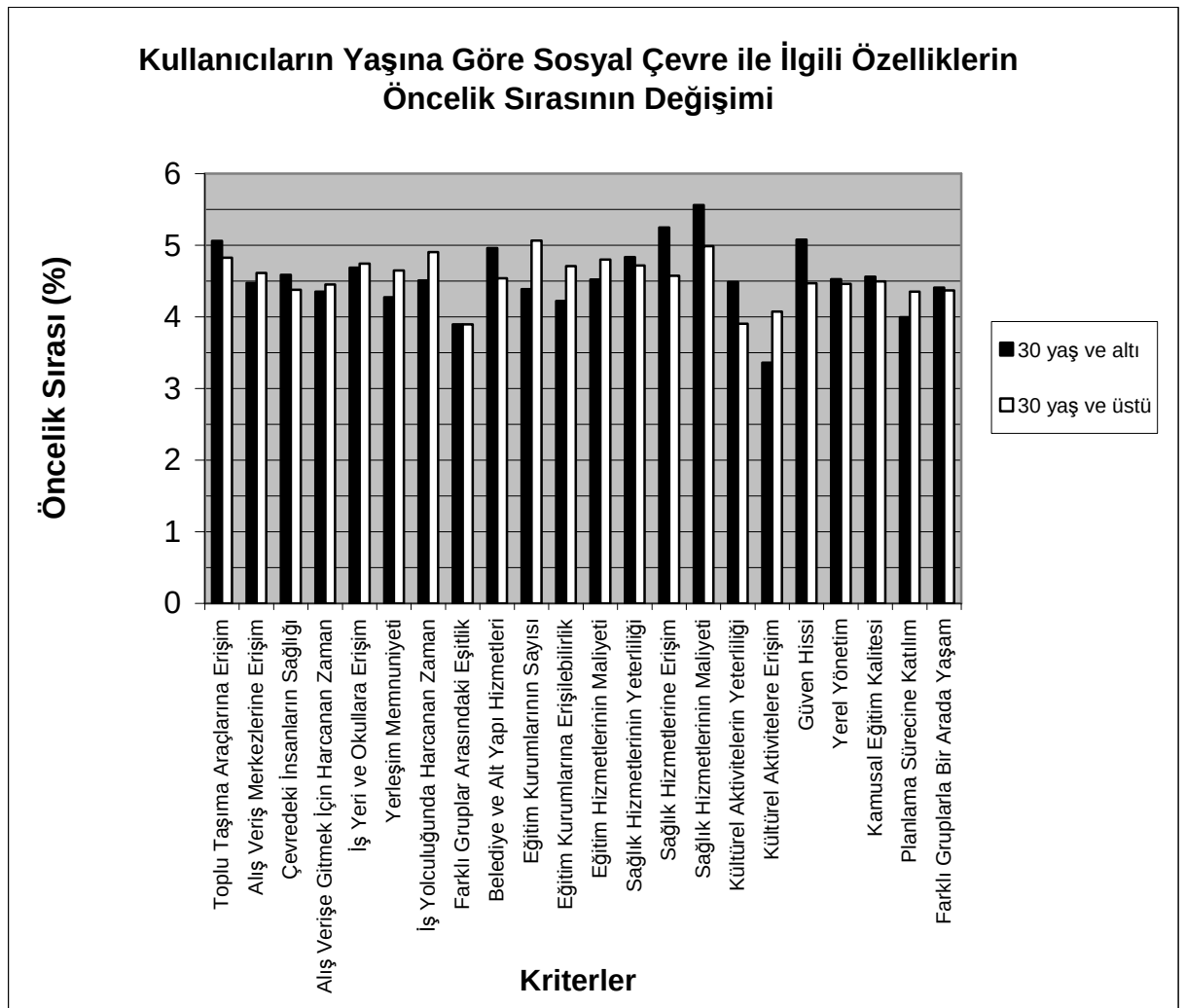
Ankete katılan deneklerin verdikleri öncelik puanlarının, kullanıcıların cinsiyetine göre dağılımı yapıldığında, kullanıcıların yaşanabilir bir yerleşimin sosyal çevresinden beklentileri ve öncelikleri aşağıda belirtildiği gibidir:

- Ankete katılan kadınların yaşam kalitesi yüksek ve yaşanabilir bir yerleşimin sosyal çevresinde görmek istedikleri en önemli özellikler sağlık hizmetlerine ve alışveriş merkezlerine kolay erişim ve yerleşimdeki güven hissidir. Kadın kullanıcıların en az önemsedikleri sosyal çevre bileşeni ise farklı sosyo kültürel yapıdaki konut sakinleri arasındaki fırsat eşitliğidir.

▪ Ankete katılan erkeklerin sosyal çevrede birinci öncelikli olarak sıraladıkları kriter sağlık hizmetlerinin maliyetidir. En az önemsedikleri kriter ise kültürel aktivitelere sağlanan erişimdir.

Kullanıcıların yaş gruplarına göre sosyal çevre kriterlerine verdikleri puanların dağılımı Ek Tablo 5’de verilmektedir.

Şekil 3.12’de, yaşanabilir bir sosyal çevrede olması gereken sosyal çevre bileşenlerinin öncelik sırası ve beklentilerin değişimi, kullanıcıların yaş gruplarına göre verilmiştir.

Şekil 3.12. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.

Deneklerin yaşı grupları dikkate alınarak, sosyal çevre bileşenlerinin öncelik sırasıyla ilgili yapılan değerlendirme aşağıdaki gibidir:

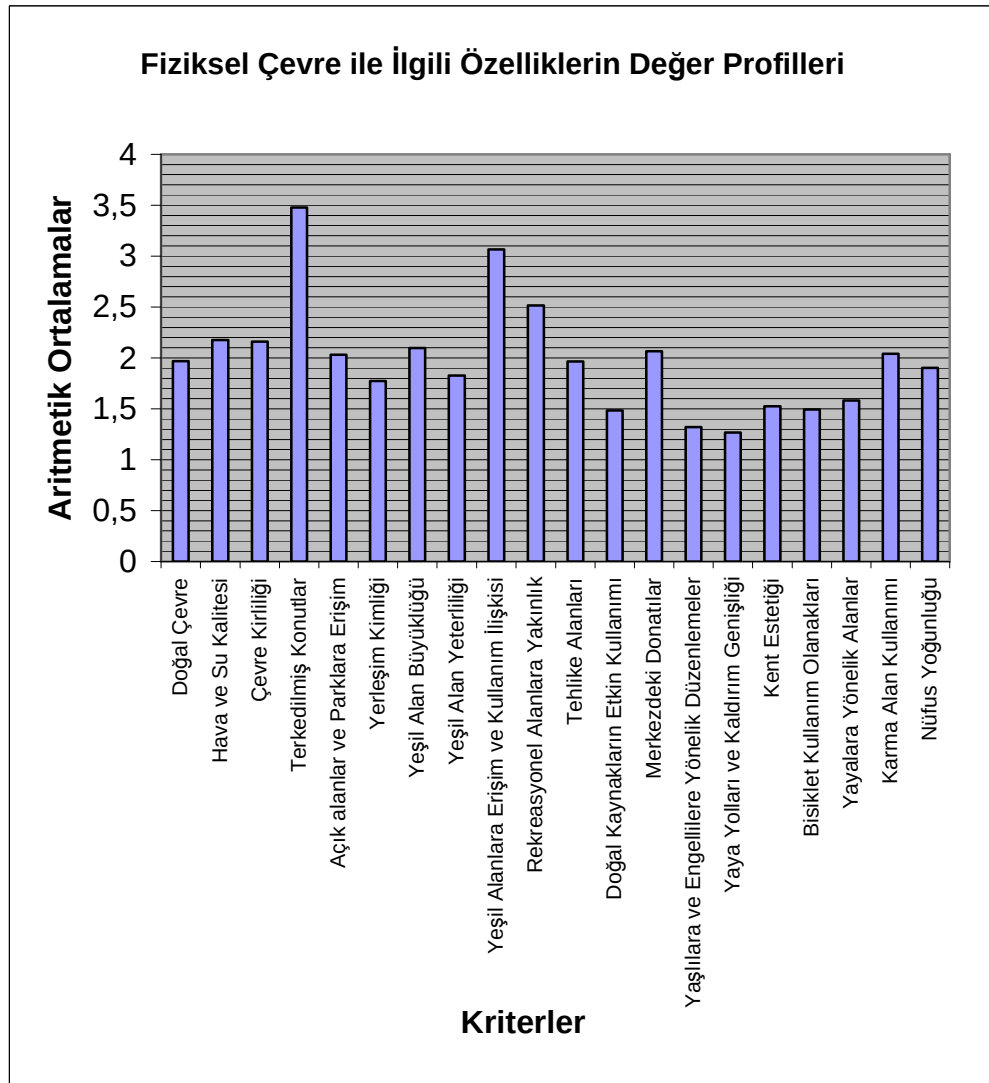
- 30 yaş ve daha alt yaş grubunda olan denekler tarafından en önemli görülen sosyal çevre bileşeni sağlık hizmetlerinin maliyetidir. Bu grup tarafından en az dikkate alınan kriter ise kültürel aktivitelere erişimdir.

- 30 yaşın üzerinde olan denekler tarafından birincil önceliğe sahip sosyal çevre bileşeni eğitim kurumlarının sayısıdır. Bu kullanıcılar için en alt sırada yer alan kriterler ise kültürel aktivitelerin yeterliliği ile sosyo kültürel açıdan farklı olan konut sahipleri arasındaki fırsat eşitliğidir.

3.3.2. Fiziksel Çevre İçin Belirlemeler

Fiziksel çevre ile ilgili ankette sorulan sorular ve verilen cevapların seçeneklere göre dağılımı Ek Tablo 6’da verilmektedir. Yerleşimin fiziksel çevresindeki kaliteyi ölçmeye yönelik belirlenen ve anket çalışmasındaki soruların temelini oluşturan fiziksel çevre ile ilgili gösterge başlıkları Şekil 3.13’de belirtilmektedir.

Fiziksel çevre ile ilgili verilen cevaplarda işaretlenen her bir seçeneğin ağırlıklı aritmetik ortalaması alınmıştır. Buna göre belirlenen kullanıcı memnuniyeti profili Şekil 3.13’te verilmektedir.

Şekil 3.13. Gebze’nin Fiziksel Çevre Kalitesi İçin Kullanıcı Memnuniyeti Profili.

Şekil 3.13’de elde edilen değerlere göre, Gebze’deki fiziksel çevredeki yaşam kalitesi genel olarak değerlendirilmiştir. Sosyal çevre ile ilgili hesaplanan aritmetik ortalamalarda olduğu gibi, fiziksel çevre için de 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir. Gebze’nin fiziksel çevre kalitesi için nesnel göstergeler ve anketlerden çıkan öznel göstergeler birlikte ele alınarak aşağıda belirtilen sonuçlara varılmaktadır:

- 20 fiziksel çevre kriterinden yalnızca 2 tanesi yerleşimin fiziksel çevresinin kullanıcı memnuniyeti açısından yaşanabilir olduğunu göstermektedir. Bu kriterler aşağıda belirtilmektedir:

- Fiziksel çevrede terk edilmiş konutların bulunmaması,

- Bir rekreasyonel alana evinden 15 dakikada erişebilme: Bu kriterin kullanıcı memnuniyetini karşılaması, deneklerin rastlantısal olarak seçilmesinden kaynaklanmaktadır. Gebze yeşil alan miktarı açısından süreklilik arz etmeyen ve yetersiz bir konumdur. Yerleşim merkezindeki belediye parkı ve Eskihişar’daki yeşil alanlar dışında, yerleşimdeki yeşil alanlar, komşuluk ölçeğinde ve yetersizdir. Gebze’de kişi başına düşen yeşil alan miktarı 0.96 m²’dir (Çelik, 2004). Bu açıdan öznel yeşil alan göstergesi ile nesnel yeşil alan göstergesi birbirini desteklememektedir.

- Bir rekreasyonel alana daha kolay erişim sağlanırsa kullanım ilişkisinin kuvvetleneceği düşüncesi, ankete katılan kullanıcılarda yüksektir. Bu ise yukarıda ifade edilen yeşil alan ihtiyacını vurgulamaktadır.

- Yerleşimdeki hava ve su kalitesi kullanıcı beklentilerini karşılamamaktadır.
- Gebze’deki yerleşimlerde doğal çevrenin varlığı yetersizdir.
- Yerleşimdeki çevre kirliliği, kullanıcılara rahatsızlık verecek boyuttadır.
- Komşuluk birimlerinin çevresindeki terk edilmiş konut oranı düşüktür.
- Gebze’deki yeşil alan miktarı kullanıcı beklentisini karşılayacak oranda değildir ancak mevcut yeşil alanlar, erişim açısından kullanıcı ihtiyaçlarını karşılayacak düzeydedir.

- Gebze’de yerleşim kimliğini belirleyen yapılar mevcut değildir. Bu öznel gösterge nesnel verileri doğrulamaktadır. Çarpık kentleşmeyle birlikte yerleşimde bulunan anıtsal öğelerin yerleşim kimliğini belirleme konusundaki etkinliği azalmaktadır.

- Kentteki tehlikeli alanlar, yerleşimde yaşayanlarda güven eksikliğine neden olmaktadır.

- Gebze’deki doğal kaynaklar etkin kullanılamamaktadır. Sanayi alanlarının etkisiyle özellikle yer altı su kaynakları kullanılamaz duruma gelmektedir.

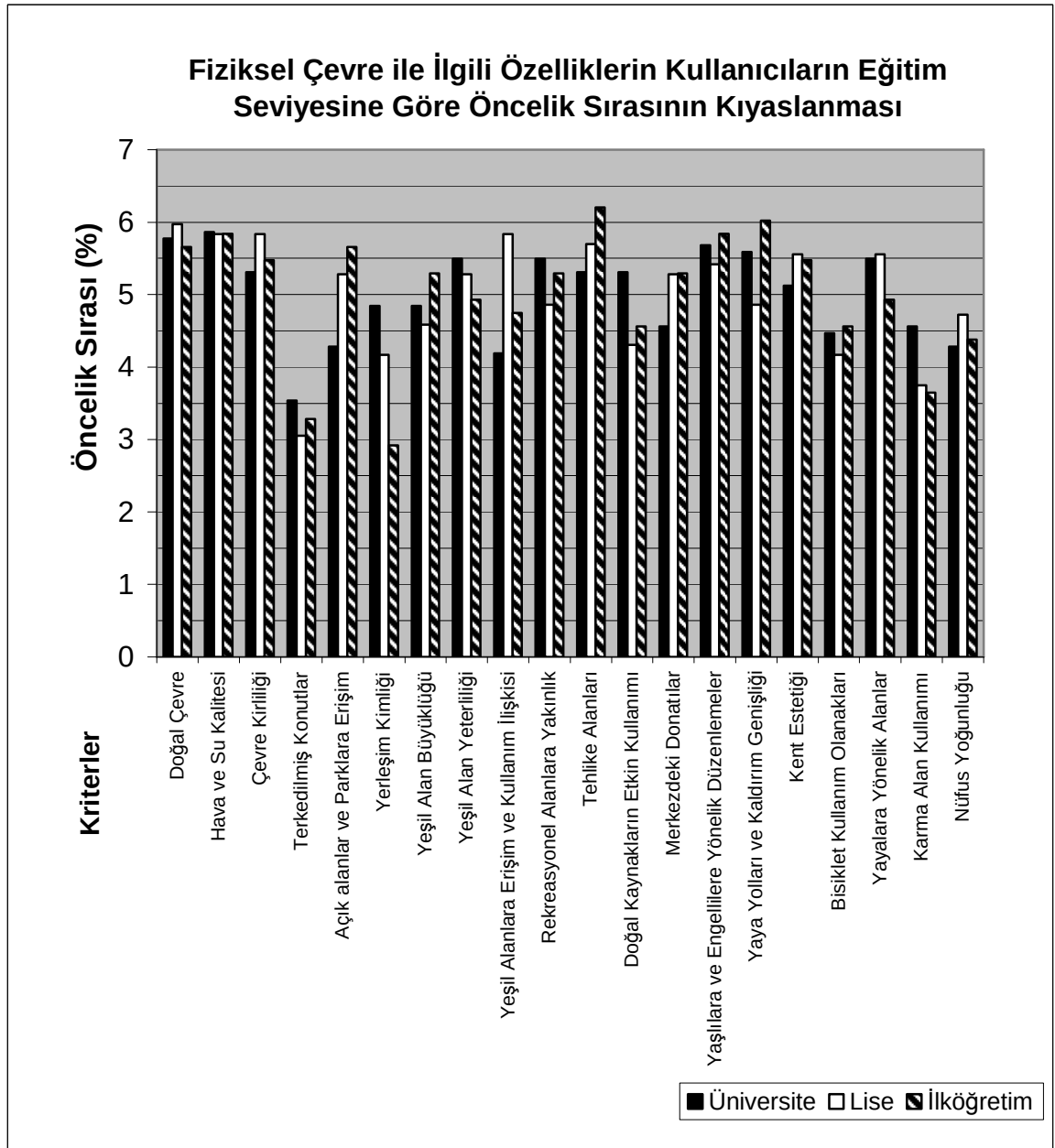
- Kent merkezindeki donatılar kullanıcı beklentilerini karşılamamaktadır.

- Yerleşimde yayalar, bisikletliler, yaşlılar ve fiziksel engelliler için gerekli düzenlemeler yetersiz kalmaktadır.

- Konutlardaki nüfus yoğunluğu kullanıcı beklentilerini üzerindedir. Yaşam kalitesi açısından önemli bir kriter olan karma alan kullanımı kentte mevcut değildir.

Yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği yüksek bir yerleşimde kullanıcı beklentileri belirlenirken kullanıcılar, sosyal çevre için kullanıcı beklentileri belirlenirken kullanılan alt gruplara ayrılmıştır. Kriterler için verilen puanların, kullanıcıların eğitim ve gelir düzeyleri ile cinsiyet ve yaş gruplarına göre değişimi sırasıyla Ek Tablo 7, 8, 9 ve 10’da verilmektedir.

Şekil 3.14, 3.15, 3.16 ve 3.17’de kullanıcıların sosyo-ekonomik özelliklerine göre, fiziksel çevre kriterlerine verdikleri öncelik sıralamaları verilmektedir.

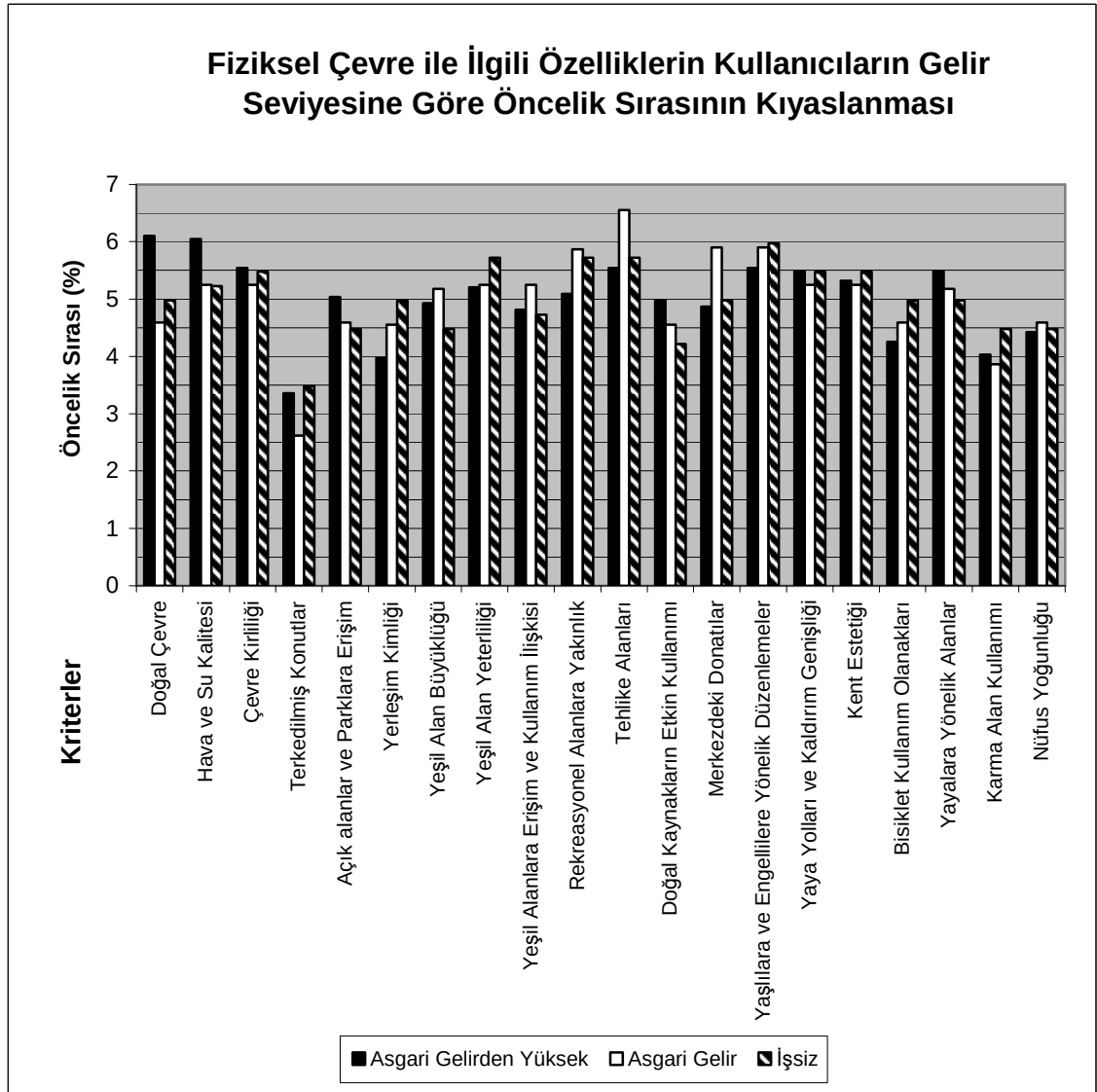
Şekil 3.14. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Kullanıcıların fiziksel çevre önceliklerinin, eğitim seviyelerine göre değişimi aşağıda belirtilmektedir:

- Üniversite düzeyinde eğitim almış kullanıcıların yaşanabilir bir fiziksel çevrede en çok önemsedikleri kriter, hava ve su kalitesinin yüksek olmasıdır.
- Lise düzeyinde eğitime sahip olan kullanıcılar için fiziksel çevre kriterleri içinde, ‘doğal çevrenin varlığı’ birinci önceliğe sahip olan kriterdir. Üniversite ve

lise eğitimi almış kullanıcılar için en az öneme sahip olan kriter, çevrelerindeki terk edilmiş konutların varlığıdır.

▪ Yalnızca ilköğretim düzeyinde eğitim almış kullanıcılar tarafından ‘yaya yolları ve kaldırım genişliği’ en önemli fiziksel çevre bileşeni olarak görülmektedir. Bu kullanıcılar için, yerleşime kimlik kazandıran yapılar, en az öneme sahiptir.

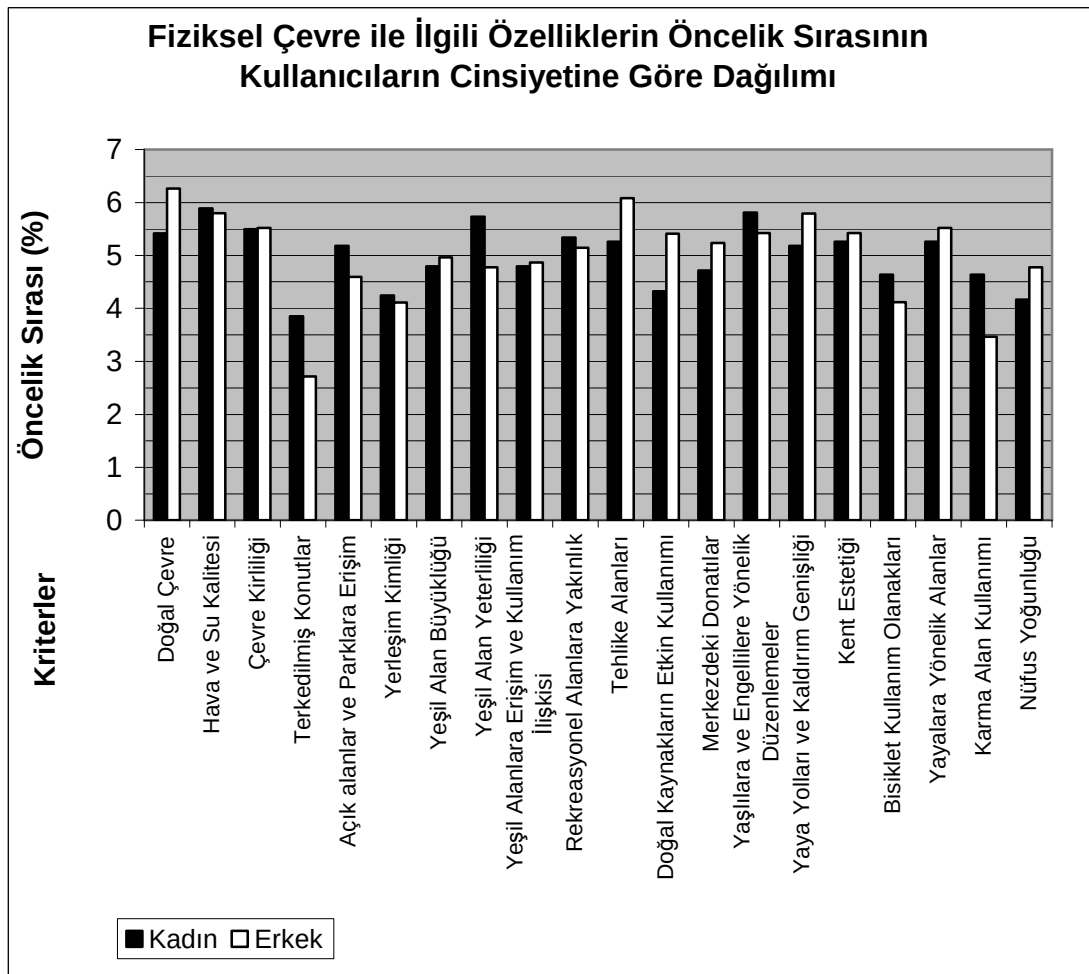

Şekil 3.15. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi, fiziksel çevre kriterlerinin öncelik sırasının kullanıcıların gelir seviyelerine göre dağılımı aşağıda verilmektedir:

- Asgari gelirin üzerinde bir geliri olan kullanıcılara göre yaşanabilir bir fiziksel çevrenin en önemli özelliği doğal çevrenin varlığına ve hava-su kalitesine bağlıdır.
- Asgari gelire sahip olan kullanıcılar için fiziksel çevrede olması gereken birincil öncelikli özellik yerleşimde tehlikeli alanların bulunmamasıdır.
- Herhangi bir işte çalışmayan kullanıcılar için yaşanabilir bir fiziksel çevrenin ilk özelliği yaşlılar ve engelliler için gerekli düzenlemelerin sağlanmasıdır.

Her 3 gelir grubu için de yaşanabilir bir fiziksel çevrede en az öneme sahip olan kriter çevrelerinde bulunan terkedilmiş konutlardır.

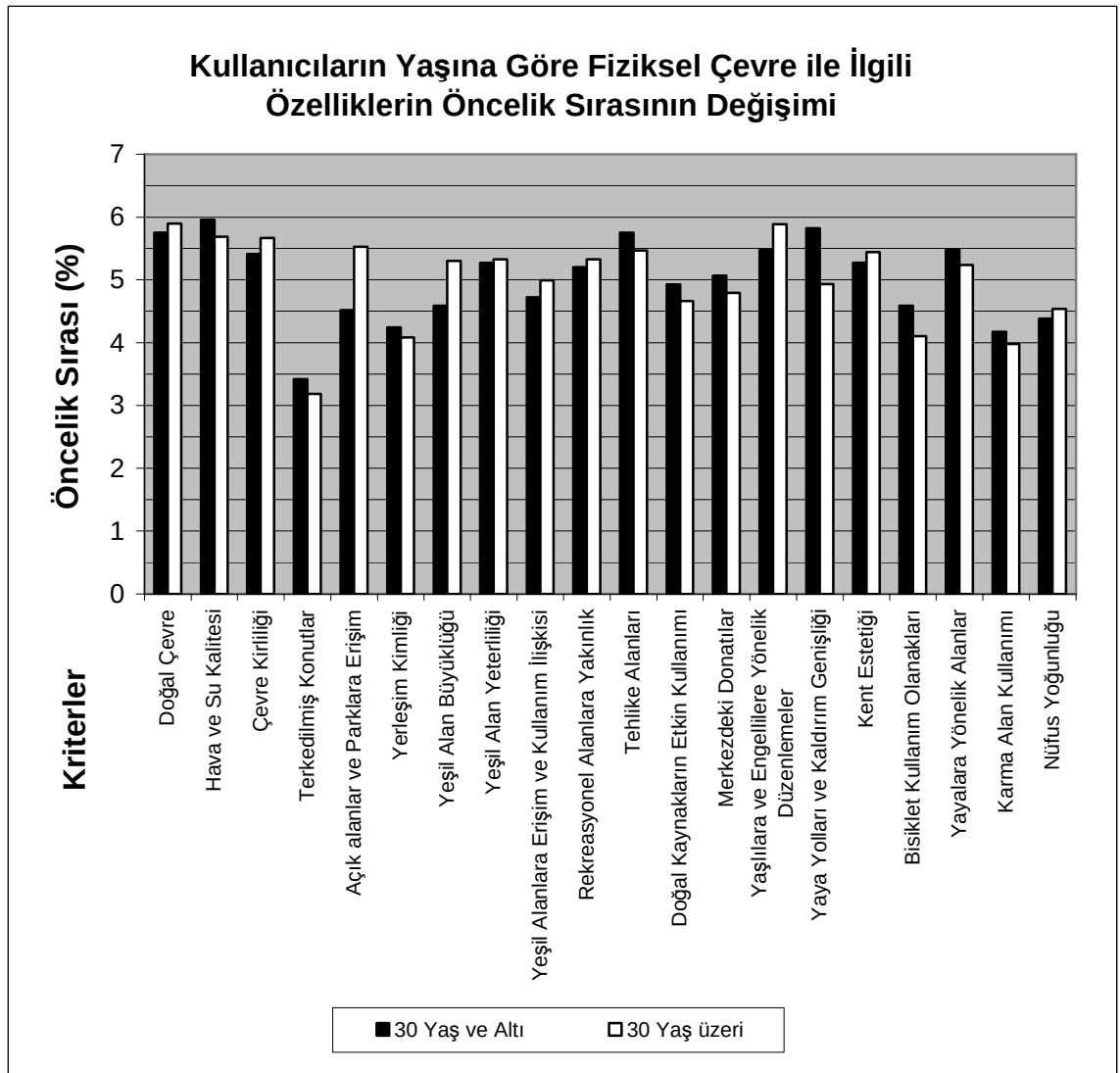

Şekil 3.16. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetlerine Göre Değişimi

Kullanıcıların cinsiyetlerine göre kriterlere verdikleri öncelik sırasıyla ilgili aşağıda belirtilen sonuçlar çıkarılmıştır:

- Kadınların yerleşimin fiziksel çevresinin yaşanabilirliği için gerekli gördüğü en önemli kriter hava ve su kalitesidir.
- Erkeklerin fiziksel çevrede birincil öncelik verdiği kriter doğal çevrenin varlığıdır.

Kullanıcıların fiziksel çevrenin yaşanabilirliğine en az katkıyı sağladığını düşündükleri kriter, çevrelerindeki terk edilmiş konutlardır.

Şekil 3.17. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Değişimi

Yaşanabilir bir yerleşimin fiziksel çevre özelliklerine verilen önceliğin, kullanıcıların yaşına göre ne yönde değiştiği aşağıda verilmektedir:

- Kullanıcılardan 30 yaşında olanlar ya da daha alt bir yaş grubunda bulunanlar için, yaşam kalitesi yüksek bir fiziksel çevrede en önemli kriterler sırasıyla, hava ve su kalitesi, doğal çevrenin varlığı ve kentte güvenlik açısından tehlikeli alanların bulunmamasıdır.

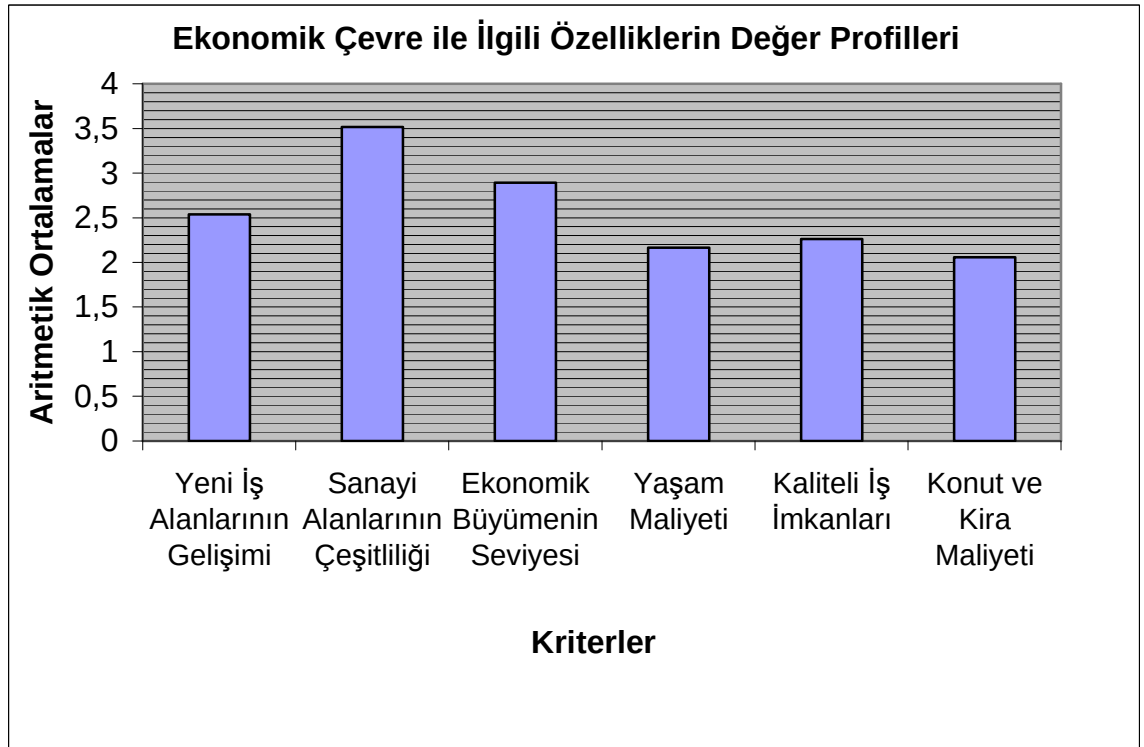
- 30 yaşın üzerinde olan kullanıcılar tarafından en önemli bulunan kriterler, doğal çevrenin varlığı ve yaşlılar ve engelliler için gerekli düzenlemelerin sağlanmasıdır.

Her iki grup için de en az önem sahip olan kriter çevrelerindeki terk edilmiş konutların varlığıdır. Bu kriter, yukarıda yapılan bütün 4 grup sosyo ekonomik belirleme için de en az öneme sahiptir.

3.3.3. Ekonomik Çevre İçin Belirlemeler

Ekonomik çevre ile ilgili anket çalışmasında yer alan sorular ve cevaplar, Ek Tablo 11’de verilmektedir.

Gebze’deki ekonomik yapı ile ilgili olarak belirlenen ve ankete katılanlara sorulan soruların temelini oluşturan konular ve yerleşimin ekonomik yapısı ile ilgili belirlenen kullanıcı memnuniyet değerleri şekil 3.18’de verilmektedir.

Şekil 3.18. Gebze’nin Ekonomik Çevresi İçin Kullanıcı Memnuniyet Değer Profili.

Şekil 3.18’de elde edilen değerlere göre, Gebze’deki ekonomik çevredeki yaşam kalitesi genel olarak değerlendirilmiştir. Önceki aritmetik ortalamalarda olduğu gibi, ekonomik çevre için de 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir.

Bu değerlendirmede aşağıda belirtilen sonuçlara varılmaktadır:

▪ 6 ekonomik çevre kriterinden ilk 3'ü yerleşimin ekonomik çevresinin kullanıcı memnuniyetine göre yaşanabilir olduğunu göstermektedir. Bu kriterler aşağıda belirtilmektedir:

- Yeni iş alanlarının gelişimi
- Yerleşimde çeşitli endüstri alanlarının bulunması
- Yerleşimdeki ekonomik büyümenin seviyesi

▪ Yerleşimde yaşayanlar, yerleşimdeki yeni iş alanlarının gelişimini yüksek bulmaktadır.

▪ Kullanıcı memnuniyetine göre Gebze'deki sanayi alanlarının çeşitliliği yüksektir. Gebze'deki ekonomik büyümenin seviyesi ileri seviyededir. Bu öznel veriler, yerleşimin ekonomik nesnel verileriyle uygunluk göstermektedir. Yerleşimdeki sanayi alanlarının gelişimi ile ilgili bilgiler, çalışma alanı tanıtılırken verilmektedir.

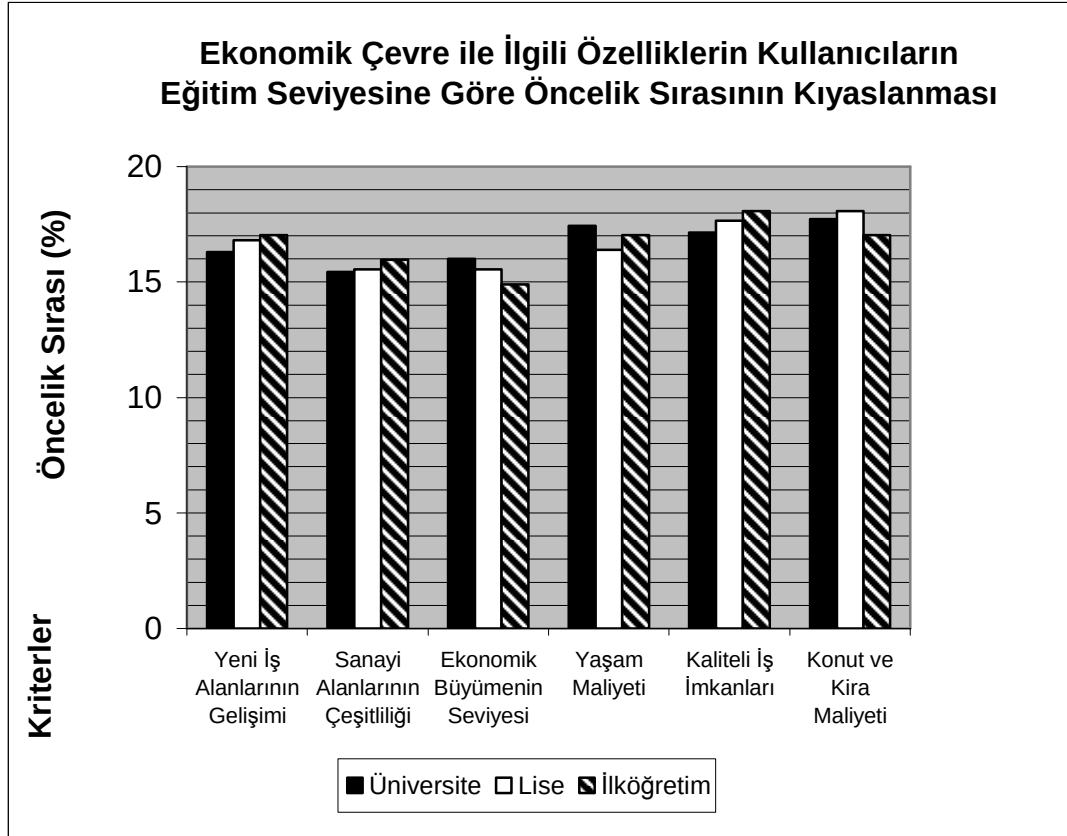
▪ Kentteki yaşam maliyeti kullanıcı memnuniyetini karşılamamaktadır.

▪ Yerleşimde yeni iş alanlarının gelişimi ileri seviyede olmasına rağmen, tatmin edici bir iş bulma imkanı kullanıcılar tarafından yeterli görülmemektedir.

▪ Gebze'deki konut ve kira maliyeti yerleşimde yaşayanlar tarafından yüksek bulunmaktadır.

Yerleşimin ekonomik çevre kalitesi için gerekli kriterlerin kullanıcı beklentileri doğrultusunda belirlenen öncelik puanların, kullanıcıların sosyo-ekonomik özelliklerine göre dağılımı Ek tablo 12, 13, 14 ve 15'de verilmektedir.

Şekil 3.19'da, yaşanabilir bir yerleşimin ekonomik çevresinde olması gereken özelliklerin öncelik sırası ve beklentilerin değişimi, kullanıcıların eğitim düzeyine göre verilmektedir.

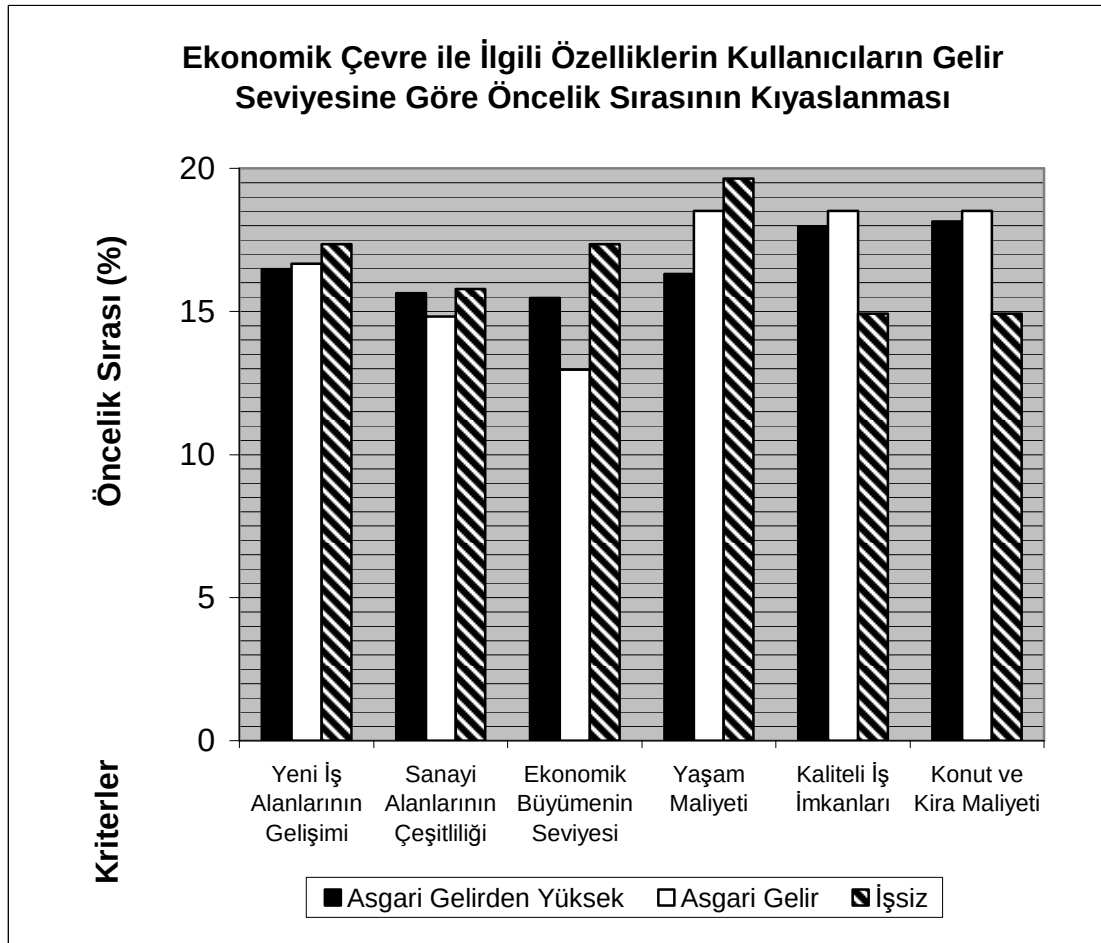
Şekil 3.19. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Değişimi

Kullanıcıların eğitim düzeyine göre ekonomik çevre özelliklerine verdikleri öncelik sıralaması aşağıda verilmektedir:

- Üniversite ve lise eğitimi düzeyinde olan kullanıcılar tarafından, yaşanabilir bir yerleşimin ekonomik çevresi için seçilen en önemli kriter konut ve kira maliyetidir. Yalnızca ilköğretim eğitimi almış kullanıcılar için en önemli kriter ise kaliteli iş imkanlarının sağlanmasıdır.

- Ekonomik büyümenin seviyesinin yüksek olması ve yerleşimde çeşitli sanayi alanlarının bulunması, 3 grup tarafından en alt sıraya yerleştirilen kriterlerdir.

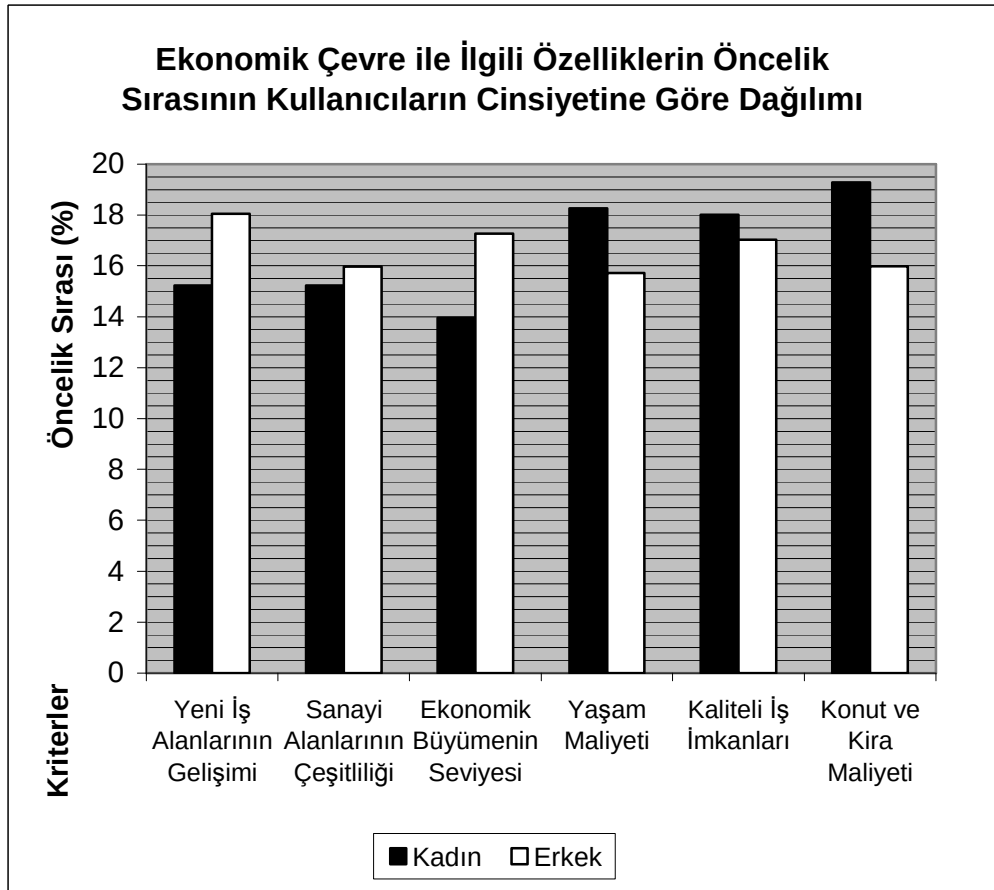
Şekil 3.20’de kullanıcıların gelir seviyelerine göre, kriterlerin öncelik sıralamaları görülmektedir.

Şekil 3.20. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Değişimi

Asgari ücretten yüksek bir geliri olan ve asgari ücretle geçinen kullanıcılar için birincil öncelikli kriter konut ve kira maliyetidir. Bu kullanıcılar tarafından ‘yerleşimdeki ekonomik büyümenin seviyesinin yüksek olması’ kriteri en düşük önceliğe sahip olan kriterdir. Herhangi bir işte çalışmayan kullanıcılar için en önemli kriter yaşam maliyetidir; en az öneme sahip olan kriter ise konut ve kira maliyetidir.

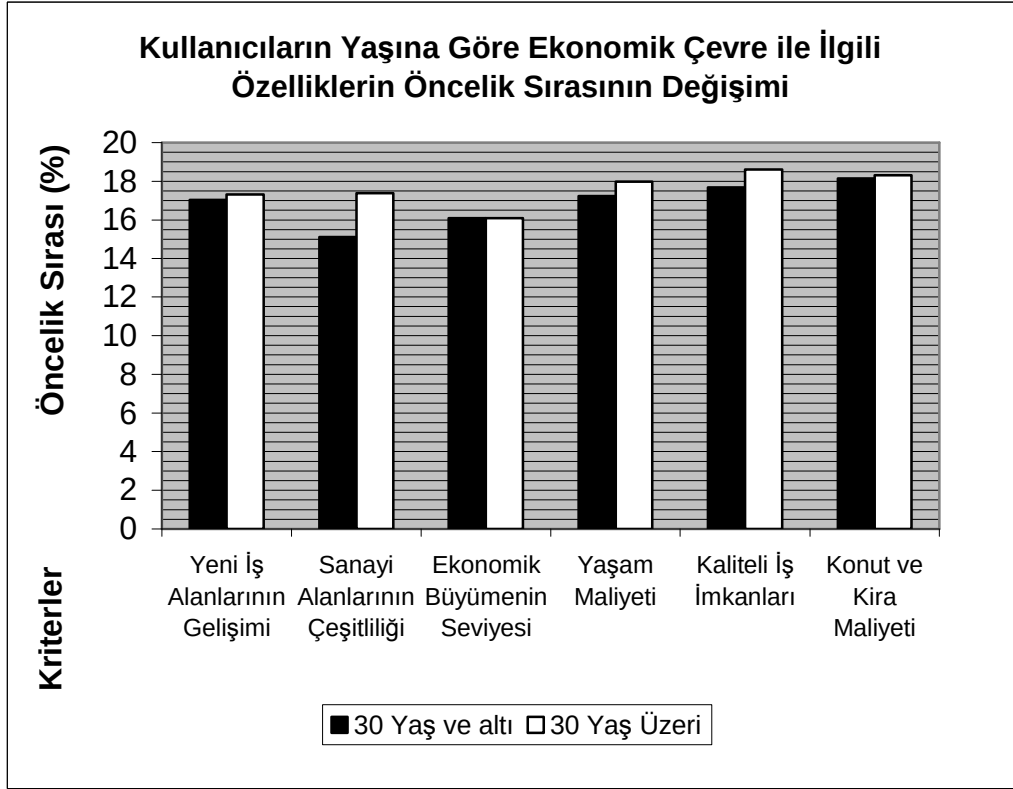
Yaşam kalitesi yüksek bir yerleşim ekonomisi için sağlanması gereken özelliklerin kullanıcı beklentilerine göre değişimi aşağıdaki grafiklerde gösterilmektedir. Şekil 3.21, kullanıcıların cinsiyetine göre; şekil 3.22 ise yaş gruplarına göre hazırlanmıştır.

Şekil 3.21. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Değişimi

Kadınlar için en önemli ekonomik çevre özelliğinin konut ve kira maliyeti; erkekler için ise yeni iş alanlarının gelişimi olduğu şekilde görülmektedir. Kadınların en az önemsedikleri kriterler yeni iş alanlarının gelişimi ve sanayi alanlarının çeşitliliğidir. Erkeklerin ekonomik çevrede son sıraya yerleştirdiği kriter ise yaşam maliyetidir.

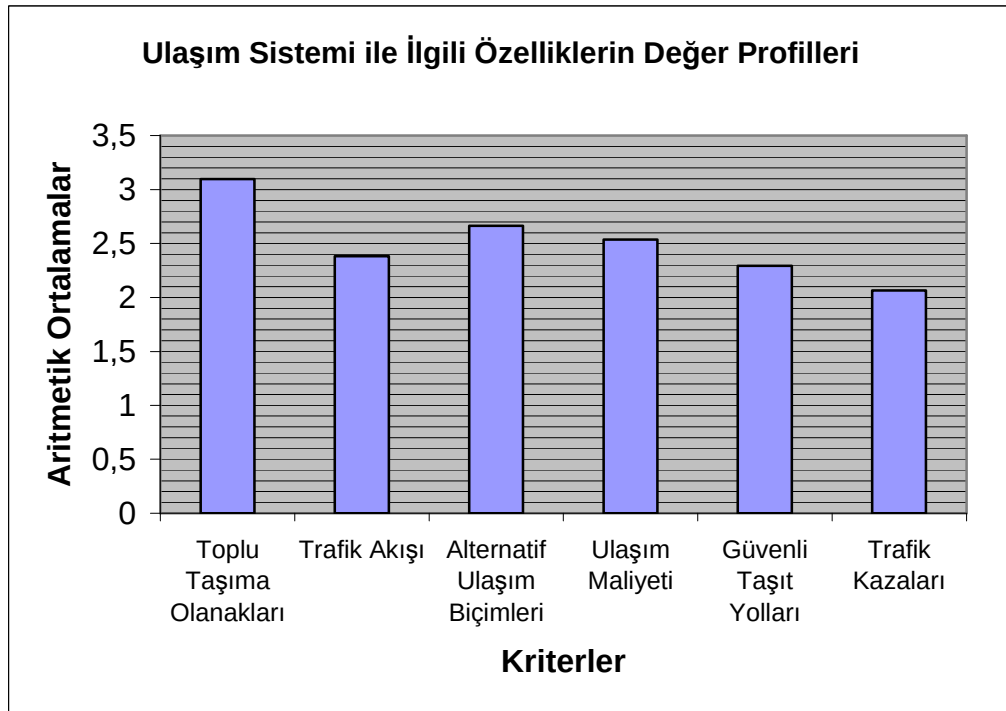
30 yaşında veya daha genç olan kullanıcılar için en önemli kriter konut ve kira maliyetidir. 30 yaşın üzerinde olan kullanıcılar için bu kriter, yerleşimin kaliteli iş imkanları sağlamasıdır. Kadınlar için sanayi alanlarının çeşitliliği, erkekler için ise ekonomik büyümenin seviyesinin yüksek olması en alt sırada yer alan kriterlerdir. Kriterlerin yaş gruplarına göre öncelik yüzdeleri şekil 3.22’de görülmektedir.

Şekil 3.22. Ekonomik Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Değişimi

3.3.4. Ulaşım İçin Belirlemeler

Gebze'deki yaşam kalitesinin belirlenmesine yönelik yapılan anketteki ulaşım özellikleri ile ilgili sorulan sorular ve cevapları Ek Tablo 16'da verilmektedir. Anket çalışmasında belirlenen kullanıcı memnuniyet değerleri ve yerleşimdeki ulaşımın kalitesinin belirlenmesi için seçilen göstergelerin başlıkları şekil 3.23'de verilmektedir.

Şekil 3.23. Gebze Ulaşımı İçin Kullanıcı Memnuniyet Değerleri

Şekil 3.23'de elde edilen değerlere göre, Gebze'deki ekonomik çevredeki yaşam kalitesi genel olarak değerlendirilmiştir. Diğer aritmetik ortalamalarda olduğu gibi, ulaşım sistemi için de 2,5 değerinden düşük olan sonuçlar, yerleşimin yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği açısından olumsuz olarak kabul edilmiştir.

Bu değerlendirmede yerleşimdeki ulaşım sistemi ile ilgili kullanıcı memnuniyeti üzerine aşağıda belirtilen sonuçlar çıkarılmaktadır:

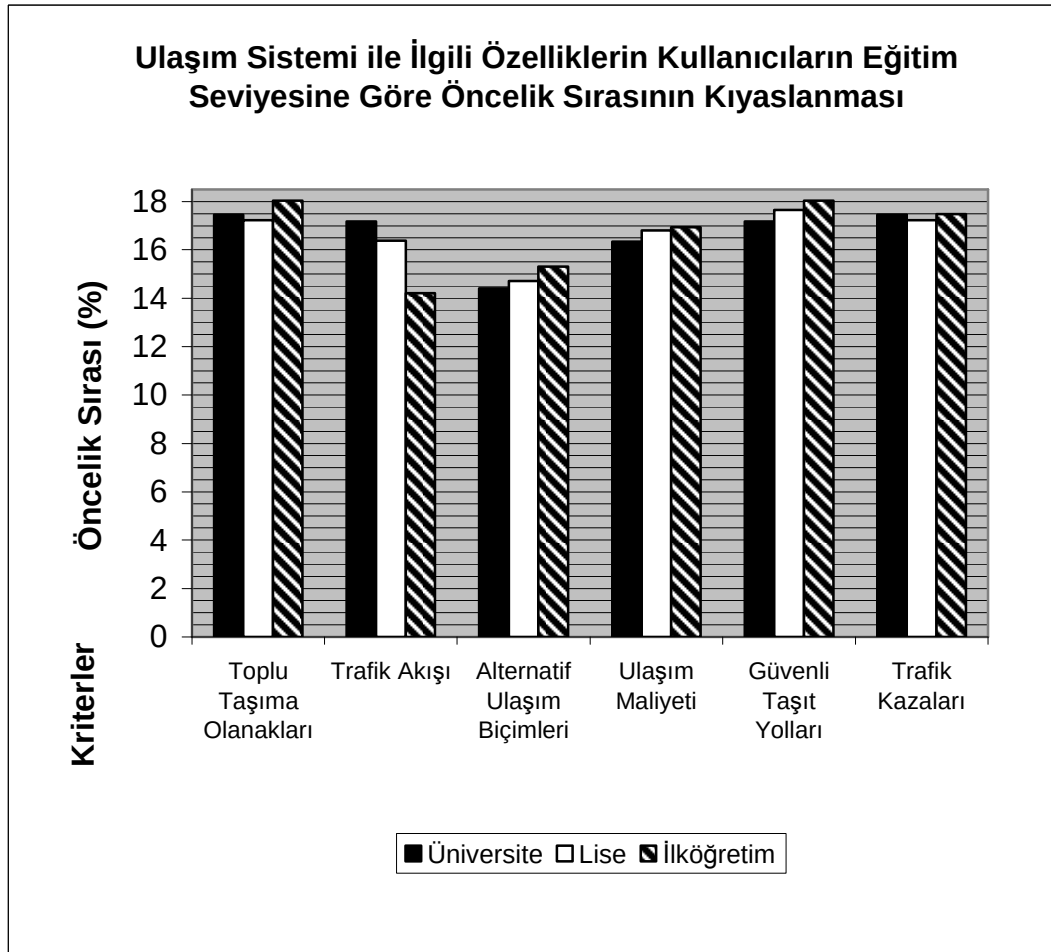
- 6 ulaşım kriterinden 3 tanesi yerleşimin ulaşım sisteminin yaşanabilir olduğunu göstermektedir.

Bu kriterler aşağıda belirtilmektedir:

- Yerleşimdeki toplu taşıma olanaklarının yeterliliği
 - Yerleşimde otomobilin dışında alternatif ulaşım türlerinin kullanılması
 - Yerleşimdeki ulaşım maliyetinin düşük olması
- Gebze'deki toplu taşıma olanakları kullanıcı memnuniyetini karşılamaktadır.
 - Yerleşimdeki trafik akışı ve taşıt yollarının güvenliliği kullanıcıları tatmin edecek düzeyde değildir.
 - Yerleşimde, yaşam kalitesi açısından önemli bir kriter olan otomobilin dışında alternatif ulaşım türlerinin kullanımı öznel ve nesnel göstergelere göre mümkündür. Otomobil dışında tren ve feribot gibi ulaşım araçlarının kullanımı mümkündür.
 - Yerleşimdeki ulaşım maliyeti kullanıcı memnuniyetini karşılamaktadır.

Yerleşimin ulaşım sistemi ile ilgili özelliklerinin yaşanabilir kılınması ve bu konuda kullanıcı beklentilerinin belirlenmesi amacıyla, ankete katılan deneklerin ulaşım sistemi özelliklerine verdikleri puanlar değerlendirilmiştir. Verilen puanlar, kullanıcı özellikleriyle birlikte Ek Tablo 17, 18 ,19 ve 20'de verilmektedir.

Şekil 3.24'de, puanların öncelik sıralamaları, eğitim düzeylerine göre ayrı ayrı verilmiştir.

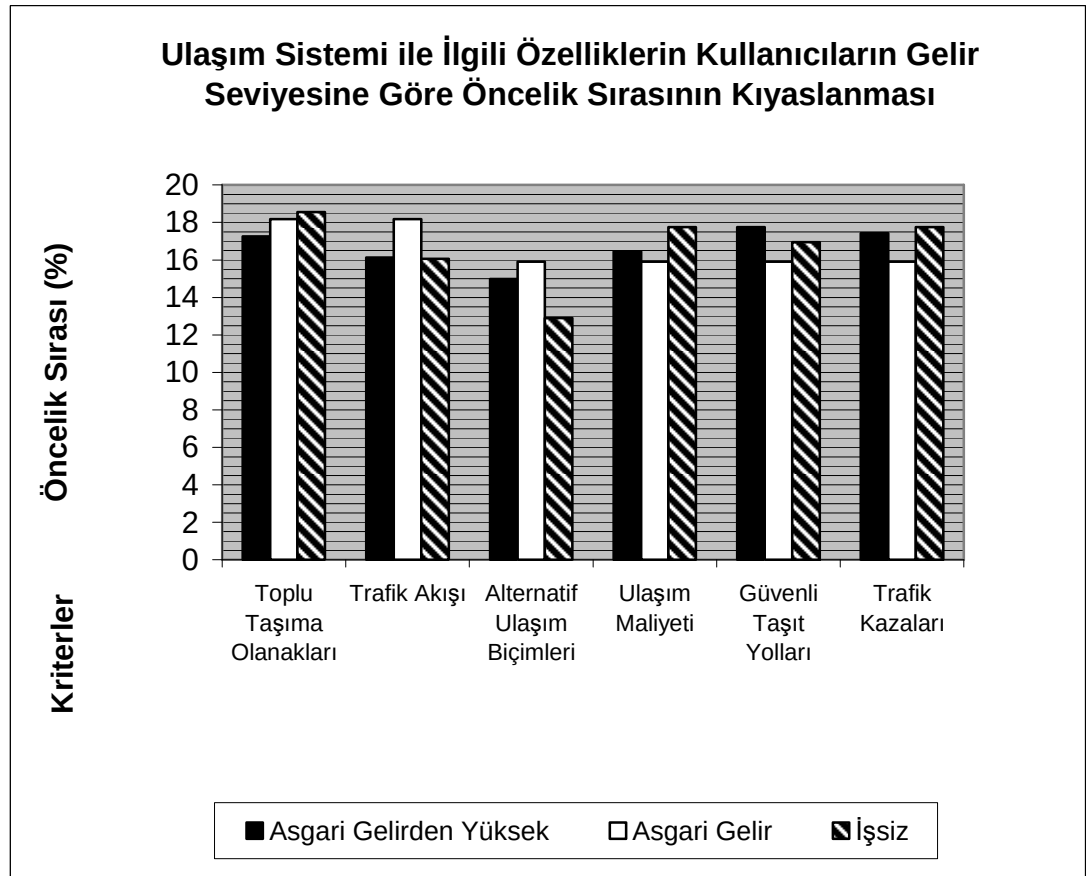
Şekil 3.24. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Eğitim Seviyesine Göre Değişimi.

Gebze'deki ulaşım sistemi ile ilgili olarak kullanıcıların beklentilerinin eğitim düzeyine göre değişimi hakkında aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

- Üniversite eğitimi almış kullanıcıların yerleşimdeki ulaşım sisteminden en önemli beklentileri toplu taşıma olanaklarının yeterliliği ve yerleşimdeki trafik kazası sayısının azaltılmasına yönelik çözümlerin geliştirilmesidir.
- Lise düzeyinde eğitim almış kullanıcıların yerleşimdeki ulaşım sisteminde öncelik verdikleri kriterler, yerleşimdeki taşıt yollarının güvenli olmasıdır.
- Yalnızca ilköğretim eğitimi almış kullanıcılar ise öncelikli olarak toplu taşıma olanaklarının yeterliliği ve taşıt yollarının güvenliliğiyle ilgilenmektedir.

▪ Üniversite ve lise eğitim düzeyindeki kullanıcıların ulaşım sisteminde en az önemsedikleri kriter, yerleşimde otomobile alternatif ulaşım biçimlerinin kullanılmasıdır. İlköğretim eğitim seviyesindeki kullanıcılar için en az önemli olan kriter, yerleşimdeki trafik akışının hızlı ve rahat olmasıdır.

Şekil 3.25’de, kullanıcıların gelir seviyelerine göre kriterlerin öncelik sıralarının değişimi görülmektedir.

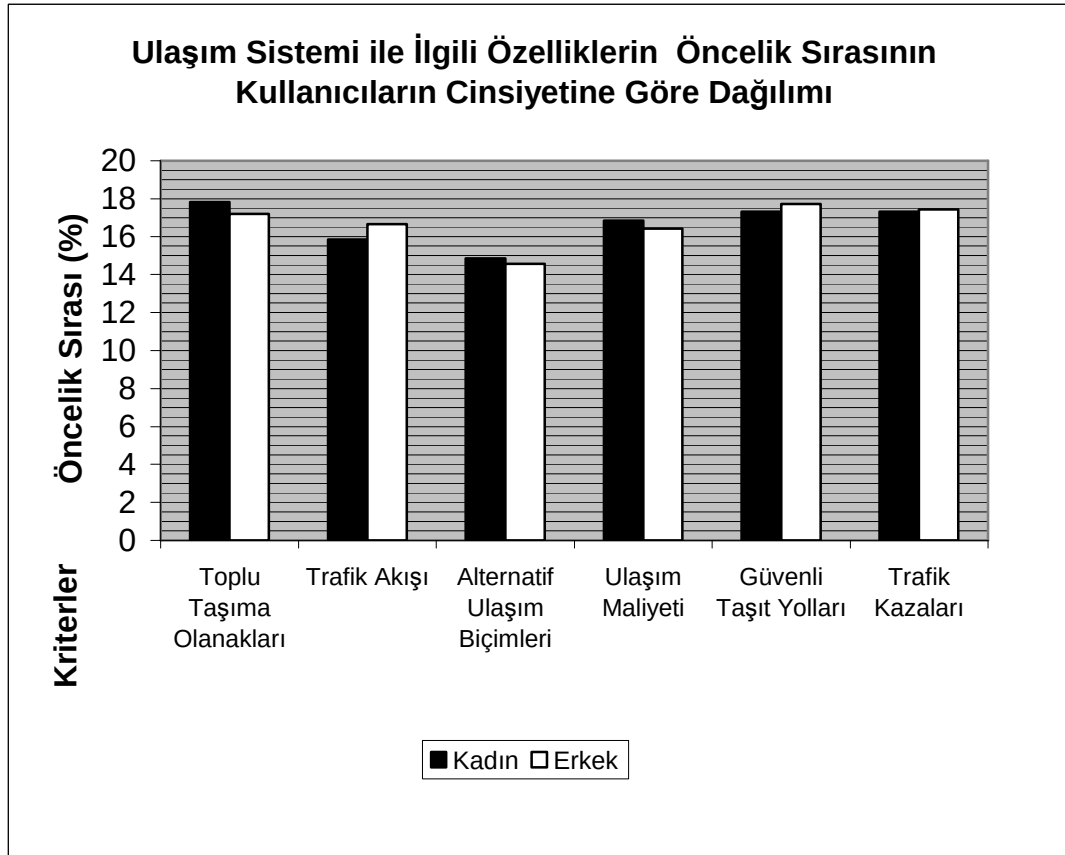
Şekil 3.25. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Değişimi.

▪ Asgari gelirin üzerinde bir gelire sahip olan kullanıcıların, ulaşım sisteminden öncelikli beklentileri, yerleşimdeki taşıt yollarının güvenli olmasıdır. Bu kullanıcıların en az önemsedikleri ulaşım özelliği ise otomobile alternatif ulaşım biçimlerinin kullanılmasıdır.

▪ Asgari ücretle çalışan kullanıcıların, yerleşimdeki toplu taşıma olanaklarının geliştirilmesine ve trafik akışını rahatlatacak çözümlere öncelik verdiği görülmektedir. Bu kullanıcılar diğer kriterleri eşit derecede önemsemektedir.

▪ Herhangi bir işte çalışmayan kullanıcıların, yaşanabilirliği yüksek bir ulaşım sisteminden ilk beklentileri, toplu taşıma olanaklarının yeterli hale getirilmesi ve kamu taşımacılığının geliştirilmesidir. Bu kullanıcılar, alternatif ulaşım biçimlerinin kullanılmasını en az önemsemektedir.

Şekil 3.26’da puanlar, kullanıcıların cinsiyetine göre verilmektedir.

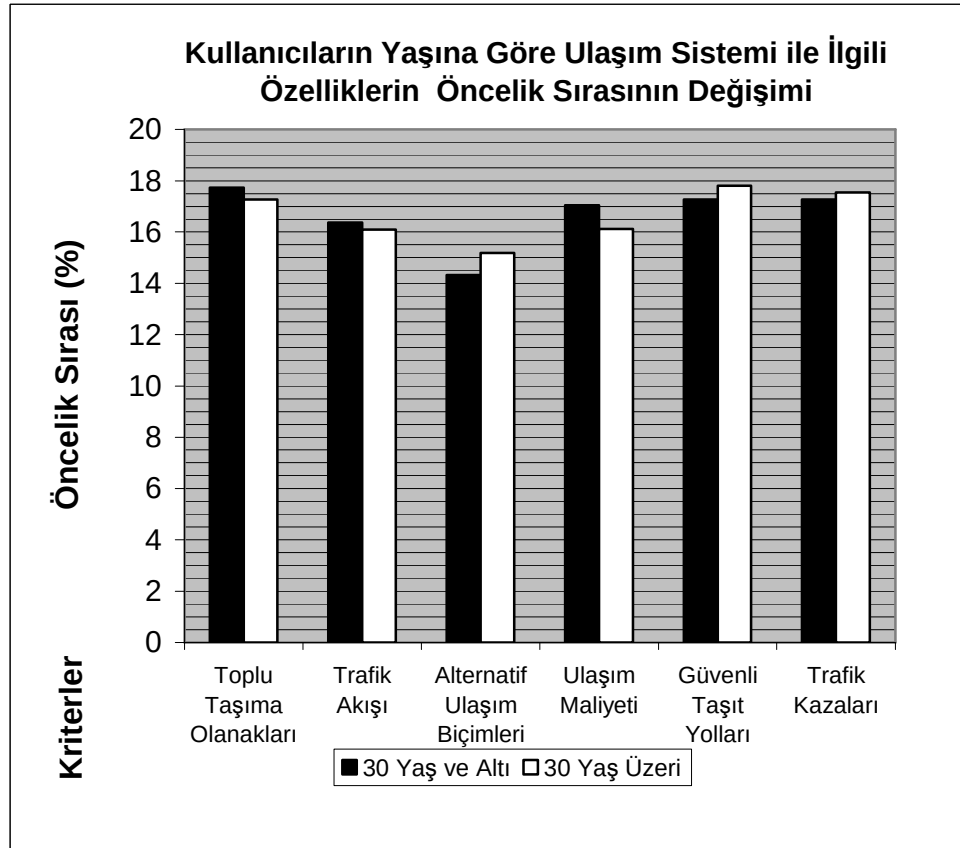
Şekil 3.26. Ulaşım ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Değişimi.

Gebze’deki kullanıcıların yaşanabilirliği ve yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimin ulaşım sisteminden beklentileri ve bu beklentilerin kullanıcıların cinsiyetlerine göre değişimi hakkında elde edilen sonuçlar aşağıda verilmektedir:

▪ Yerleşimdeki kadın kullanıcılar, toplu taşıma olanaklarının geliştirilmesine ve yeterli hale getirilmesine diğer kriterlerden daha fazla önem vermektedir.

▪ Yerleşimdeki erkek kullanıcıların ilk önceliği, yerleşimdeki taşıt yollarının güvenli hale getirilmesidir. Her iki kullanıcı grubu da alternatif ulaşım biçimlerinin kullanılmasını en az önemsemektedir.

Şekil 3.27’de kullanıcıların yaş gruplarına göre, yaşanabilir bir ulaşım sisteminde arzu ettikleri özellikler, öncelik yüzdeleriyle birlikte verilmektedir.

Şekil 3.27. Ulaşım Sistemi ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Değişimi.

Yerleşimdeki 30 yaşından daha genç kullanıcılar, toplu taşıma olanaklarının geliştirilmesine ve yeterli hale getirilmesine diğer kriterlerden daha fazla önem vermektedir. Yerleşimdeki 30 yaşından yukarı yaş grubunda yer alan kullanıcıların ilk beklentisi, taşıt yollarının güvenli hale getirilmesidir. Her iki kullanıcı grubu da alternatif ulaşım biçimlerinin kullanılmasını en az önemsemektedir.

4. DEĞERLENDİRME ve ÖNERİLER

Ülkemiz kentlerinde son yıllarda hızlı nüfus artışı, plansız sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği sorunlarla, kentlerin yaşanabilirliği giderek düşmektedir. Yaşanabilirlik, yaşam kalitesi ve çevresel kalite ile bağlantılıdır. Bu nedenle iki kavram birlikte ele alınmaktadır ve genellikle birbirinden ayrı kavramlar olarak düşünülmemektedir.

Kavramsal bazda, yaşanabilirlik ve yaşam kalitesi ile ilgili pek çok tanım yer almaktadır. Bu tanımlar, ülkelerin sosyo-politik ortamına göre değişmektedir. Zaman zaman aynı ülkenin farklı kentlerinde bile bu kavramlara getirilen bakış açısı farklılık gösterebilmektedir. Yaşam kalitesi üzerine yapılan ilk çalışmalar genellikle kavramsal boyuttadır. Daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar ise yaşam kalitesinin göstergelerini belirlemeye yöneliktir. Bu çalışmalarda, yerleşimde yaşayan kullanıcıların yerleşimsel memnuniyetleri öznel göstergeleri belirlemektedir. Yerleşim çevresinin kalitesi ile ilgili nesnel veriler, öznel verilerle birleştirilerek yerleşimin yaşam kalitesi değerleri elde edilmektedir.

Bu çalışmada, farklı ülkelerde yapılmış yaşam kalitesi çalışmalarından model olarak seçilmiş çalışmalar ve kullanılan göstergeler incelenmiştir. Çalışmalar seçilirken, bu çalışmanın amaçlarına paralel hedefler taşıması ve nesnel ve öznel göstergelerin birlikte değerlendirilmesi dikkate alınmıştır. Önceki bölümlerde yapılan kavramsal araştırmalar ve model çalışmaların incelenmesi sonucunda ortaya çıkan örnek çalışma metodları ve yaşam kalitesi göstergelerinin sentezi, Gebze için yapılan yaşam kalitesi araştırmasına aktarılmıştır.

Gebze yerleşiminin geçirdiği sanayileşme ve göç süreci sonucu, sosyo-kültürel ve ekonomik yönden önemli özellikler taşıması ve çarpıcı bir kentsel yaşam kalitesi erozyonu sergilemesi, yaşam kalitesi araştırması için Gebze'nin seçilmesinin temel nedenidir. Yerleşim, yaşam kalitesi çalışması için son derece önemli veriler sunan bir laboratuvar konumundadır.

Gebze'de 1970'li yıllarda başlayan sanayi odaklı gelişme, yerleşimin çehresini tamamen değiştirmiştir. Sanayi alanlarının ağırlıklı olarak E-5 boyunca

gelişimi, bu alanlar çevresinde plansız gelişen yapılaşmaya neden olmaktadır. Siyasi kaygılar yüzünden kaçak yapılaşmaya izin verilmesi ve yapı denetiminin yeterince kontrol edilmemesi sonucu, yerleşimdeki konut gelişiminde yaşam kalitesi düşük çevreler ve yer yer gecekondululaşma görülmektedir.

Gebze yerleşiminin sanayi gelişimi, hızlı bir biçimde göç almasına ve nüfusunun artmasına neden olmaktadır. Türkiye genelinde km² başına düşen kişi sayısı ortalama 100 kişiyken, Gebze’de 699 kişidir. Ayrıca yerleşim, çalışma alanları nedeniyle günü birlik nüfus hareketleri yaşadığından, bu sayı daha da artmaktadır. Yerleşimde, nüfus artışı sonucu ortaya çıkan konut, sosyo-kültürel olanaklar ve altyapı ihtiyacının sağlıklı bir biçimde karşılanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Gebze’deki sağlık-eğitim servisleri, kültürel ve rekreasyonel donatılarda ciddi yetersizlikler görülmektedir.

Yerleşimdeki sanayi alanlarının çevreye verdiği tahribat konusunda yeterli önlemlerin alınmaması yerleşimin gelecekteki yaşam kalitesini tehdit etmektedir. Yerleşimin içinden geçen E-5 ve TEM otoyolu ile kent içi bağlantıların sağlanmasındaki yetersizlik, kentteki trafik yoğunluğunu artırmaktadır. Bu yoğunluk, kentsel ulaşım da aksaklıklara neden olmaktadır ve yaya olanakları yeterince sağlanamadığından kullanıcı memnuniyeti dolayısıyla yerleşimsel yaşam kalitesi azalmaktadır.

Yukarıda belirtilen yerleşim özellikleri, yerleşimin yaşam kalitesi seviyesini düşürmektedir. Üçüncü bölümün başlangıcında ayrıntılı olarak incelenen bu özelliklerden doğan veriler, Gebze’deki yaşam kalitesi araştırması için nesnel göstergeleri oluşturmaktadır. Yerleşimdeki yaşam kalitesi seviyesinin doğru bir biçimde tespit edilmesi ve kalitenin yükseltilmesine yönelik önerilerin geliştirilmesi için öznel göstergelere de ihtiyaç duyulmaktadır. Gebze için öznel göstergelerin belirlenmesi ve kullanıcı memnuniyetinin ve beklentilerinin tespit edilmesi amacıyla bir anket çalışması yapılmıştır.

Anket çalışmasında belirlenen öznel göstergeler, yerleşimin yaşam kalitesi ile ilgili nesnel verileri desteklemektedir. Yapılan çalışmada Gebze’deki kullanıcı memnuniyeti hakkında aşağıdaki sonuçlara varılmaktadır:

- Yerleşimdeki kullanıcıların, sağlık hizmetlerine, eğitim birimlerine, çalışma alanlarına ve ticari alanlara erişim ile ilgili memnuniyet dereceleri yüksektir. Ancak bu servislerin yeterliliği ve maliyeti hakkındaki kullanıcı memnuniyetleri düşüktür.
- Kullanıcıların kültürel aktivitelerin yeterliliği ve erişimi hakkındaki beklentileri ile altyapı hizmetlerinden beklentileri karşılanamamaktadır.
- Yerleşimde yaşayanların genel yerleşim memnuniyeti düşüktür.
- Kullanıcıların, yerleşimin yaşam kalitesi için son derece önemli olan planlama sürecine aktif katılımları beklentilerinin altındadır.
- Yerleşimin fiziksel çevresi ile ilgili özellikleri için kullanıcı memnuniyeti karşılanamamaktadır. Bu, yeşil alanların ve merkezdeki donatıların yetersizliği, yayalara ve bisiklet kullanıma yönelik olanakların yeterince sağlanamamasından kaynaklanmaktadır.
- Kullanıcılar, yeşil alanlara yakınlık ve kullanım ilişkisine inanmaktadır. Bu inanç, yerleşimde yeşil alanlara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.
- Kullanıcı memnuniyetine göre hava ve su kalitesi yetersiz bulunmaktadır. Ancak nesnel verilere göre, Gebze'nin hava ve su kalitesi, belirlenen olumsuzluk üst sınır değerlerinin altındadır.
- Yerleşimdeki yeni iş alanlarının gelişimi, sanayi alanlarının çeşitliliği ve ekonomik büyümenin seviyesi kullanıcı beklentilerini karşılamaktadır.
- Yerleşimdeki yaşam maliyeti, konut ve kira fiyatları, kullanıcı beklentilerinin üzerindedir. Sanayi alanları çevresinde gelişen konut yerleşimlerindeki kalitenin merkezdeki konutlara göre düşük olması, merkezdeki konut fiyatlarını arttırmaktadır.

- Kullanıcılar, yerleşimde kaliteli iş imkanlarının varlığına inanmamaktadır. Ancak Türkiye GSYİH'nın 1997 yılı itibariyle % 1.69'unu üreten Gebze, Türkiye genelinde bu alanda dördüncü ilçe konumundadır (Çelik, 2004).

- Kullanıcıların yerleşimin trafik akışı ve taşıt yollarının güvenliliği hakkındaki memnuniyet seviyeleri yeterli değildir. E-5 karayolu ve kent içi bağlantısındaki yaya olanaklarının yetersiz olması ve kentin yaşadığı günlük nüfus hareketleriyle kent trafiğinin daha yoğun hale gelmesi, bu düşünce üzerinde etkili olmaktadır.

- Toplu taşıma olanaklarının ve alternatif ulaşım biçimlerinin sağlanması, yerleşimdeki ulaşım maliyetini kullanıcı beklentileri açısından düşürmektedir. Bu ise yerleşimin yaşanabilirliğini olumlu yönde etkilemektedir.

- Kullanıcı memnuniyetine göre kentsel estetik ve görsel değerler yetersizdir. Bu konuda nesnel veriler de aynı sonucu göstermektedir.

Anket çalışması sonucunda elde edilen ve yukarıda belirtilen kullanıcı memnuniyet düzeyleri incelendiğinde, yerleşimde birkaç kriter dışında kullanıcı memnuniyetinin karşılanmadığı ve bu açıdan yerleşimdeki yaşam kalitesi düzeyinin düşük olduğu sonucuna varılmaktadır. Nesnel göstergeler, yukarıda belirtilen öznel göstergeleri doğrulamaktadır.

Önceki bölümde, her bir konu başlığı için ayrı ayrı oluşturulan kullanıcı öncelik sıralamasında yer alan veriler birleştirilerek tablo 4.1. hazırlanmıştır. Anket çalışmasında yer alan 54 kriter öncelikle konu başlıklarına ayrılmıştır ve ankette yer alan aynı konu başlığıyla ilgili soruların hepsi tek bir başlık halinde ele alınmıştır. Daha sonra bütün kriterler için kullanıcıların verdiği toplam puan hesaplanarak; her bir başlığın puanı, bu toplam değere bölünmüştür. Elde edilen sonuç 100 ile çarpılarak, söz konusu göstergenin, kullanıcılar için toplamda sahip olduğu öncelik yüzdesi belirlenmiştir.

Belirlenen yüzdelere Tablo 4.1'de gösterilmiştir. Bu tabloda Gebze'de yaşayan kullanıcıların yaşam kalitesi ve yaşanabilirliği yüksek bir yerleşimden

öncelikli beklentileri belirtilmiştir. Her bir kriterin, bütün kriterler içindeki öncelik yüzdeleri aşağıda görülmektedir.

Tablo 4.1. Yaşam Kalitesi ile İlgili Göstergelerin Önem Sıralaması.

Sıra No	Özellikler	Öncelik S.(%)	Sıra No	Özellikler	Öncelik S. (%)
	Sosyal Çevre Özellikleri		24	Hava ve Su Kalitesi	2,0
1	Toplu Taşıma Araçlarına Eriş.	2,1	25	Çevre Kirliliği	1,9
2	Alış Veriş Merkezlerine Erişim	1,9	26	Terkedilmiş Konutlar	1,2
3	Çevredeki İnsanların Sağlığı	1,9	27	Açık alanlar ve Parklara Erişim	1,7
4	Alış Verişe Gitmek İçin Harcanan Zaman	1,8	28	Yerleşim Kimliği	1,5
5	İş Yeri ve Okullara Erişim	2,0	29	Yeşil Alan Büyüklüğü	1,7
6	Yerleşim Memnuniyeti	1,9	30	Yeşil Alan Yeterliliği	1,8
7	İş Yolculuğunda Harcanan Zaman	2,0	31	Yeşil Alanlara Erişim ve Kullanım İlişkisi	1,7
8	Farklı Gruplar Arasındaki Eşitlik	1,6	32	Açık Alanlara Yakınlık	1,8
9	Belediye ve Alt Yapı Hizmetleri	2,0	33	Tehlike Alanları	2,0
10	Eğitim Kurumlarının Sayısı	2,0	34	Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı	1,7
11	Eğitim Kurumlarına Erişilebilirlik	1,9	35	Merkezdeki Donatılar	1,7
12	Eğitim Hizmetlerinin Maliyeti	1,9	36	Yaşlılara ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler	2,0
13	Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	2,0	37	Yaya Yolları ve Kaldırım Genişliği	1,9
14	Sağlık Hizmetlerine Erişim	2,1	38	Kent Estetiği	1,9
15	Sağlık Hizmetlerinin Maliyeti	2,2	39	Bisiklet Kullanım Olanakları	1,5
16	Kültürel Aktivitelerin Yeterliliği	1,8	40	Yayalara Yönelik Alanlar	1,9
17	Kültürel Aktivitelere Erişim	1,5	41	Karma Alan Kullanımı	1,4
18	Güven Hissi	2,0	42	Nüfus Yoğunluğu	1,5
19	Yerel Yönetim	1,9		Ekonomik Çevre Özellikleri	
20	Kamusal Eğitim Kalitesi	1,9	43	Yeni İş Alanları	1,9
21	Planlama Sürecine Katılım	1,7	44	Sanayi Alanlarının Çeşitliliği	1,8
22	Farklı Gruplarla Birliktelik	1,8	45	Ekonomik Büyüme	1,8
	Fiziksel Çevre Özellikleri		46	Yaşam Maliyeti	2,0
23	Doğal Çevre	2,0	47	Kaliteli İş İmkanları	2,0

Tablo 4.1'den devam

Sıra No	Özellikler	Öncelik S. (%)	Sıra No	Özellikler	Öncelik S. (%)
48	Konut ve Kira Maliyeti	2,0	51	Alternatif Ulaşım Biçimleri	1,7
	Ulaşım Özellikleri		52	Ulaşım Maliyeti	1,9
49	Toplu Taşıma Olanakları	2,0	53	Güvenli Taşıt Yolları	2,0
50	Trafik Akışı	1,9	54	Trafik Kazaları	2,0

Buna göre, Gebze'deki kullanıcıların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden beklentileri öncelik sırasına göre değerlendirilerek, aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmektedir:

- Gebze'deki kullanıcıların yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimden ilk beklentileri, sağlık hizmetlerinin maliyetinin düşük olmasıdır.
- Sağlık hizmetlerine ve toplu taşıma olanaklarına sağlanacak erişim, kullanıcılar için ikinci sırada önceliğe sahip olan kriterlerdir.
- Yaşam kalitesi yüksek bir yerleşimde kullanıcı beklentilerine göre, öncelikli diğer kriterler; iş yeri ve okullara erişim ve iş yolculuğunda harcanan zaman, belediye ve alt yapı hizmetlerinin kalitesi, eğitim kurumlarının sayısı, sağlık hizmetlerinin yeterliliği, yerleşimde duyulan güven hissi, doğal çevrenin varlığı, hava ve su kalitesi, yerleşimde tehlikeli alanların olmaması, yaşlılara ve engellilere yönelik düzenlemeler, yaşam maliyeti, kaliteli iş imkanları, konut ve kira maliyeti, toplu taşıma olanaklarının sağlanması, güvenli taşıt yolları ve trafik kazalarının azaltılmasıdır.

Yapılan tüm bu çalışmalar ışığında, Gebze'deki yaşam kalitesinin artırılması ve kullanıcı beklentilerinin ve memnuniyetinin sağlanması için geliştirilen öneriler aşağıda verilmektedir:

- Gebze'de plansız bir biçimde yapılaşan yerleşim ve gecekondü alanlarının acil olarak kontrol altına alınması ve yapılacak planlarda getirilecek planlama kararları doğrultusunda bir yerleşim gelişiminin sağlanması gerekmektedir. Aksi

taktirde, gelecekte yeni geliŖecek sanayi alanlarının da etkisiyle yerleŖimdeki çarpık kentleŖmenin artması ve yaŖam kalitesinin daha da kötüye gitmesi kaçınılmazdır.

- Sanayi ile iç içe geçmiş konut alanlarının iyileŖtirilerek farklı bölgelere aktarılması gerekmektedir.
- YerleŖimin çevresel kalitesinin artırılması için, bakımsız ve sağlıksız bir biçimde geliŖen konut alanlarının iyileŖtirmesi gerekmektedir.
- YerleŖimdeki sosyo-kültürel donatılar artırılarak kullanıcı memnuniyetinin sağlanmalıdır.
- Gebze’de son derece yetersiz ve birbirinden kopuk olan yeŖil alanlar, merkez ve çevresi arasında devamlılık arz edecek biçimde planlanmalıdır.
- Kamu mekanları ve diğer yapı çevresinde estetik değerlerin uygulanmasına yönelik projeler geliŖtirilmelidir.
- Sanayi tesislerinin çevreye verdiği tahribat kontrol altına alınmalıdır.
- YerleŖimin çevresinden gelen günlük nüfus deėiŖimleri ile artan trafik yükünün azaltılması için yeni ulaşım aksları önerilmelidir. E-5 karayolunun özellikle yerleŖim merkezine yakın olan bölgelerinde yetersiz olan yaya geçişlerinin artırılması gerekmektedir.
- YerleŖimde yaŖam kalitesi ile ilgili yapılacak ve diğer alıŖmalarda, yaŖam kalitesi değerlerinin ve kullanıcı memnuniyet düzeylerinin artırılması için bu konuda toplum bilincinin oluŖturulmasına yönelik eğitim programları düzenlenmeli ve halkın bu anlamdaki olumsuzluklara tepkisi cesaretlendirilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Anadolu Ajansı, 2002.
2. Aydemir, Ş., Aydın, Y., Öksüz, A., Özyavuz, A., Aydemir, S., “Essentials of Liveable Environments for Urban Young”, Livenarch 2001 Sempozyum Bildirileri, KTÜ Müh.-Mim. Fakültesi, Trabzon, Temmuz 2001.
3. Çelik, G., 20. Yüzyıl Gebze (Sosyo Ekonomik Bir İnceleme), Özel Gebze Gazetesi Matbaası, Gebze, 2004.
4. Ergin, Ö., “Yaşanabilir Kentlere Doğru”, Bilim ve Teknik Dergisi, sayı 358, Eylül 1997.
5. Gebze Belediyesi Revizyon İmar Planı Araştırma Raporu, Ankara, 2000.
6. <http://www.ABAG.com>.
7. <http://www.aucklandcity.govt.nz/council/documents/liveable/what.asp>.
8. <http://www.bristol/boddyparts.freemove.co.uk/clifton.htm>.
9. <http://www.bristol-city.gov.uk/Fuguri/frame.html>
10. <http://www.citeb.ca/may96-downtown.html>.
11. <http://www.cityoftucson.org/about.html>.
12. <http://www.cityoftucson.org/lv-tuc.html>.
13. <http://www.glasgowguide.co.uk/about.html>.
14. <http://www.hwc.org/link/tlc/speakers.html>.

15. <http://www.lgc.org/center/index.html.economicdevelop.principles.html>.
16. <http://www.lgc.org/center/index.html.principles.html>.
17. http://www.lonelyplanet.com/destinations/north_america/detroit/index.htm.
18. <http://www.newurbanism.org>.
19. <http://www.priorities.org/liveablecitiesIndex>.
20. <http://www.sprachcaffe.com>.
21. <http://www.thecollaborative.com/TransLiveable.htm>.
22. <http://www.toki.gov.tr/habitat/ulusal/thf1sonucdoc>.
23. http://www.trekearth.com/galleryEurope/United_Kingdom/Scotland/Glasgow_Cityphoto49676.htm.
24. <http://www.21.brinkster.com/ihsanyuksel/DOSYALAR/kureselisinma/rio.htm>.
25. http://www.worldexecutive.com/cityguides/detroitpictures_8.html.
26. Jarvis, F., Site Planning and Community Design For Great Neighborhoods, Home Builder Press, Washington D.C., 1993.
27. Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman G., Hollander A., “Urban Environmental Quality and Human Well-Being Towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts; a literature Study”, Landscape and Urban Planning, Vol 65, P 5-18, 2003.
28. Karaman, F., Çerçi, S., “Importance of Enviromental Quality Looking For a Quality Living”, Livenarch 2001 Sempozyum Bildirileri, KTÜ Müh.- Mim. Fakültesi, Trabzon, 2001.

29. Kütükçüoğlu, T.A., “Yaşam Kalitesi ve Internet”, <http://www.bilyap.com.tr>, 2000.

30. Kocaeli İli Çevre Durum Raporu, Kocaeli Valiliği, Kocaeli, 2000.

31. Marans, R.W., “Understanding Environmental Quality Through Quality of Life Studies – the 2001 DAS and its use of subjective and objective indicators”, *Landscape and Urban Planning*, Vol 991, P 1-11, 2003.

32. Marın, M.C., Altıntaş H., “Dışsallıkların ve Teknolojik Gelişmelerin Dağınık Uzamsal Kent Gelişimindeki Roller ve Çevresel Bozulma”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, Mayıs 2004. (<http://www.sosbil.gazi.edu.tr.edergimakale.phpMakale=6>.)

33. McMahon, S.K., “The Development of Quality of Life Indicators – a case study from the city of Bristol, UK”, *Ecological Indicators*, Vol 2, P 177-185, 2002.

34. Newman, P., “Sustainability and Cities: Extending the Metabolism Model”, *Landscape and Urban Planning*, Vol 44, P 219-226, February 1999.

35. Pacione, M., “Urban Environmental Quality and Human Wellbeing – a social geographical perspective”, *Landscape and Urban Planning*, Vol 986, P 1-12, 2003.

36. Poulain, M., *Eurostat Working Papers*, Vol 1, P 13, March 1997.

(<http://www.europe.eu.int/comm/regionalpolicy/urban2/urban/audit/ftp/volume1.pdf>)

37. Saat, M., “Çok Amaçlı Karar Vermede Bir Yaklaşım: Analitik Hiyerarşi Yöntemi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, Güz 2000. (<http://dergi.iibf.gazi.edu.tr>)

EK-1. ÇALIŞMADA UYGULANAN ANKETLER

Bu anket formu, Gebze'deki kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesine yönelik yürütülen bir çalışma ile ilgilidir. Bu araştırma çalışması akademik bir amaca yöneliktir ve bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Cevaplarınızda yer alan kişisel bilgileriniz genel ve ortalama özellikler şeklinde araştırmada yer alacaktır.

Cevaplama Yöntemi:

Ankette yer alan ifadelerin size göre doğruluk derecesini, her biri için 4 şıktan yalnızca birini kullanarak işaretleyiniz. Her bir ifadenin yaşadığınız kentsel çevrenin yaşam kalitesi için önemine göre 1'den 5'e kadar puan veriniz.

(1) Çok önemsiz, (2) Önemsiz, (3) Kararsızım, (4) Önemli, (5) Çok önemli.

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Puan
Etrafımdaki doğal çevreyi yeterli buluyorum.					
Gebze'deki hava ve su kalitesi yüksek.					
Toplu taşıma araçlarına kolaylıkla erişebiliyorum.					
Gebze'deki toplu taşıma olanaklarını yeterli buluyorum					
Yaşadığım yerdeki trafik akışı hızlı ve rahat.					
Yaşadığım yerdeki çevre					

kirliliği oranı düşük.					
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Puan
Yeni iş alanlarının gelişimi yüksek.					
Otomobile alternatif ulaşım biçimlerini kullanabiliyorum.					
Alışveriş merkezlerine erişmek kolay.					
Çevremde terk edilmiş konutlar bulunmamaktadır.					
Yaşadığım yerdeki insanların sağlık durumu iyi.					
Alışverişe gitmek için az zaman harcıyorum.					
İş yeri ve okullara ulaşmak kolay.					
Ulaşım maliyetini düşük buluyorum.					
Gebze’de yaşamaktan memnunum.					
İşe giderken az zaman harcıyorum.					
Gebze’de çok çeşitli endüstri alanları var.					
Açık alanlar ve parklar erişim açısından iyi.					
Farklı sosyo kültürel yapıdaki konut sakinleri arasında fırsat eşitliği var.					
Gebze’deki ekonomik büyümenin seviyesi yüksek.					
Yerleşime kimlik kazandıran yapılar mevcut.					
Yaşadığım yerde büyük parklar mevcut.					
Yeşil alanlar yeterli sayıda.					

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Puan
Belediye ve alt yapı hizmetlerini yeterli buluyorum.					
Eğitim kurumları yeterli sayıda.					
Eğitim birimlerine erişim kolay.					
Eğitim hizmetlerinin maliyeti düşük.					
Sağlık hizmetleri yeterli sayıda.					
Sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebiliyorum.					
Parklara daha kolay erişebilseydim daha sık giderdim.					
Bir parka ya da rekreasyonel alana evimden 15dk'da erişme imkanım var.					
Kültürel aktivitelere ve eğlence olanaklarına kolaylıkla erişebiliyorum.					
Kentte tehlikeli bulduğum alanlar yok.					
Yaşadığım yerdeki suç oranı düşük ve kendimi güvende hissediyorum.					
Yaşam maliyetini düşük buluyorum.					
Gebze'de tatmin edici bir iş bulma imkanı yüksek.					
Yaşadığım yerdeki konut fiyatları ve kira oranları düşük.					
Yerel yönetimin çalışmalarından memnunum.					

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	Puan
Kamusal eğitim imkanlarını kaliteli buluyorum.					
Gebze'deki doğal kaynakların etkin kullanıldığını düşünüyorum					
Kent merkezindeki donatıları yeterli buluyorum.					
Gebze'deki taşıt yollarını güvenli buluyorum.					
Yaşlılar ve engelliler için gerekli düzenlemeler mevcut.					
Yaya yolları ve kaldırımlar yeterince geniş.					
Kentin estetik görünümünü beğeniyorum					
Kentle ilgili kararlarda kolaylıkla görüş bildirebiliyorum					
Bisiklet kullanabileceğim alanlar mevcut.					
Yayalara yönelik alanların sayısı çok					
Alışveriş merkezlerinin, büroların, bahçeli ve çok katlı konutların bir arada kullanıldığını düşünüyorum.					
Gebze'de farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruptan ve farklı yaş gruplarından insanlar bir arada yaşayabiliyor.					
Kentteki trafik kazalarının sayısı düşük.					
Yaşadığım çevredeki konutlardaki nüfus yoğunluğu düşük.					

Cinsiyet : ☐ Erkek ☐ Bayan

Yaş :

Medeni Durum : ☐ Bekar ☐ Evli ☐ Dul

Eğitim : ☐ İlk öğretim ☐ Lise ☐ Üniversite

Meslek :

Eşiniz çalışıyor mu? :

Aylık ortalama geliriniz :

Ailenizdeki Kişi Sayısı : ☐ 2- 4 ☐ 4-6 ☐ 6 ve üzeri

Ailenizde Okula Giden

Çocuk Sayısı : ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ve üzeri

Eviniz : ☐ Müstakil ev ☐ Apartman dairesi

☐ Kendime ait ☐ Kira

Kaç Yıldır Gebze’de

Yaşıyorsunuz? :

Hangi mahallede

Oturuyorsunuz? :

EK Tablo 1. Sosyal Çevre ile İlgili Anket Çalışması

No	Özellik	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Toplu taşıma araçlarına kolaylıkla erişebiliyorum.	158	65	56	9
2	Alışveriş merkezlerine kolaylıkla ulaşabiliyorum.	121	102	37	28
3	Yaşadığım çevredeki insanların sağlık durumu iyi.	46	111	102	29
4	Alışverişe gitmek için az zaman harcıyorum.	65	112	66	45
5	İş yeri ve okullara kolayca ulaşılabilir.	130	65	74	19
6	Gebze’de yaşamaktan memnunum.	37	102	93	56
7	İşe giderken az zaman harcıyorum.	93	111	56	28
8	Farklı yapıdaki konut sakinleri arasında fırsat eşitliği var.	9	28	102	149
9	Belediye ve alt yapı hizmetlerini yeterli buluyorum.	28	37	65	158
10	Eğitim kurumları yeterli sayıda.	37	84	93	74
11	Eğitim birimlerine erişim kolay.	65	93	102	28
12	Eğitim maliyeti düşük.	9	84	56	139
13	Sağlık hizmetleri yeterli sayıda		46	102	140
14	Sağlık hizmetlerine kolaylıkla erişebiliyorum.	28	102	46	112
15	Sağlık hizmetlerinin maliyeti düşük.		26	89	173

EK Tablo 1’den devam

No	Özellik	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
16	Kültürel aktiviteler ve eğlence olanakları yeterli.		27	63	198
17	Kültürel aktivitelere kolaylıkla erişebiliyorum.	19	84	65	120
18	Yaşadığım çevredeki suç oranı düşük ve kendimi güvende hissediyorum.		19	93	176
19	Yerel yönetimin çalışmalarından memnunum.	37	83	102	66
20	Kamusal eğitim imkanlarını kaliteli buluyorum.	9	46	111	122
21	Kentle ilgili alınacak kararlarda görüş bildirebiliyorum		28	65	195
22	Gebze’de farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruptan ve farklı yaş gruplarından insanlar bir arada yaşayabiliyor.	84	93	37	74

EK Tablo 2. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklere Verilen Puanların Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		EĞİTİM DURUMU		
		Üniversite	Lise	İlköğretim
1	Toplu Taşıma Araçlarına Erişim	591	401	308
2	Alış Veriş Merkezlerine Erişim	600	299	289
3	Çevredeki İnsanların Sağlığı	545	373	261
4	Alış Verişe Gitmek İçin Harcanan Zaman	517	345	289
5	İş Yeri ve Okullara Erişim	563	392	280
6	Yerleşim Memnuniyeti	462	401	299
7	İş Yolculuğunda Harcanan Zaman	526	401	299
8	Farklı Gruplar Arasındaki Eşitlik	480	289	252
9	Belediye ve Alt Yapı Hizmetleri	591	383	280
10	Eğitim Kurumlarının Sayısı	535	411	280
11	Eğitim Kurumlarına Erişilebilirlik	508	373	280
12	Eğitim Hizmetlerinin Maliyeti	563	383	271
13	Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	526	411	317
14	Sağlık Hizmetlerine Erişim	572	411	317
15	Sağlık Hizmetlerinin Maliyeti	600	373	420
16	Kültürel Aktivitelerin Yeterliliği	420	383	308
17	Kültürel Aktivitelere Erişim	420	299	243
18	Güven Hissi	545	392	327
19	Yerel Yönetim	554	345	280
20	Kamusal Eğitim Kalitesi	572	364	252
21	Planlama Sürecine Katılım	480	364	243
22	Farklı Gruplarla Bir Arada Yaşam	535	364	252

EK Tablo 3. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		GELİR DÜZEYİ		
		Asgari Gelirden Yüksek	Asgari Gelir	İşsiz
1	Toplu Taşıma Araçlarına Erişim	1022	76	202
2	Alış Veriş Merkezlerine Erişim	892	76	220
3	Çevredeki İnsanların Sağlığı	883	76	221
4	Alış Verişe Gitmek İçin Harcanan Zaman	911	95	146
5	İş Yeri ve Okullara Erişim	976	76	183
6	Yerleşim Memnuniyeti	901	67	194
7	İş Yolculuğunda Harcanan Zaman	985	76	166
8	Farklı Gruplar Arasındaki Eşitlik	799	57	166
9	Belediye ve Alt Yapı Hizmetleri	994	67	193
10	Eğitim Kurumlarının Sayısı	976	67	184
11	Eğitim Kurumlarına Erişilebilirlik	929	57	175
12	Eğitim Hizmetlerinin Maliyeti	966	76	174
13	Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	994	67	193
14	Sağlık Hizmetlerine Erişim	976	95	230
15	Sağlık Hizmetlerinin Maliyeti	1068	95	230
16	Kültürel Aktivitelerin Yeterliliği	801	90	220
17	Kültürel Aktivitelere Erişim	654	87	220
18	Güven Hissi	985	76	202
19	Yerel Yönetim	929	67	184
20	Kamusal Eğitim Kalitesi	911	67	212
21	Planlama Sürecine Katılım	892	57	138
22	Farklı Gruplarla Bir Arada Yaşam	919	67	166

EK Tablo 4. Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.

No	Özellikler	Puanlama	
		CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
1	Toplu Taşıma Araçlarına Erişim	647	653
2	Alış Veriş Merkezlerine Erişim	684	504
3	Çevredeki İnsanların Sağlığı	601	579
4	Alış Verişe Gitmek İçin Harcanan Zaman	601	551
5	İş Yeri ve Okullara Erişim	657	579
6	Yerleşim Memnuniyeti	555	607
7	İş Yolculuğunda Harcanan Zaman	648	579
8	Farklı Gruplar Arasındaki Eşitlik	461	560
9	Belediye ve Alt Yapı Hizmetleri	619	635
10	Eğitim Kurumlarının Sayısı	601	625
11	Eğitim Kurumlarına Erişilebilirlik	583	579
12	Eğitim Hizmetlerinin Maliyeti	619	597
13	Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	657	597
14	Sağlık Hizmetlerine Erişim	694	607
15	Sağlık Hizmetlerinin Maliyeti	663	730
16	Kültürel Aktivitelerin Yeterliliği	570	541
17	Kültürel Aktivitelere Erişim	534	427
18	Güven Hissi	675	588
19	Yerel Yönetim	638	541
20	Kamusal Eğitim Kalitesi	649	539
21	Planlama Sürecine Katılım	555	532
22	Farklı Gruplarla Bir Arada Yaşam	638	513

EK Tablo 5. Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Sosyal Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Dağılımı.

No	Özellikler	Puanlama	
		Yaş Grubu	
		30 yaş ve altı	30 yaş üstü
1	Toplu Taşıma Araçlarına Erişim	760	540
2	Alış Veriş Merkezlerine Erişim	672	516
3	Çevredeki İnsanların Sağlığı	689	490
4	Alış Verişe Gitmek İçin Harcanan Zaman	654	498
5	İş Yeri ve Okullara Erişim	704	531
6	Yerleşim Memnuniyeti	642	520
7	İş Yolculuğunda Harcanan Zaman	677	549
8	Farklı Gruplar Arasındaki Eşitlik	585	436
9	Belediye ve Alt Yapı Hizmetleri	745	508
10	Eğitim Kurumlarının Sayısı	659	567
11	Eğitim Kurumlarına Erişilebilirlik	634	527
12	Eğitim Hizmetlerinin Maliyeti	679	537
13	Sağlık Hizmetlerinin Yeterliliği	726	528
14	Sağlık Hizmetlerine Erişim	788	512
15	Sağlık Hizmetlerinin Maliyeti	835	558
16	Kültürel Aktivitelerin Yeterliliği	674	437
17	Kültürel Aktivitelere Erişim	505	456
18	Güven Hissi	763	500
19	Yerel Yönetim	680	499
20	Kamusal Eğitim Kalitesi	685	503
21	Planlama Sürecine Katılım	600	487
22	Farklı Gruplarla Bir Arada Yaşam	662	489

EK Tablo 6. Fiziksel Çevre ile İlgili Anket Çalışması

No	Özellikler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
23	Etrafımdaki doğal çevreyi yeterli buluyorum.	19	56	111	102
24	Gebze'deki hava ve su kalitesi yüksek.	10	97	115	66
25	Yaşadığım yerdeki çevre kirliliği oranı düşük.	46	46	102	94
26	Çevremde terkedilmiş konutlar bulunmamaktadır.	186	65	26	11
27	Açık alanlar ve parklar erişim açısından iyi.	19	56	130	83
28	Yerleşime kimlik kazandıran yapılar mevcut.	28	19	102	139
29	Yaşadığım yerde büyük parklar mevcut.	8	96	100	84
30	Yeşil alanlar yeterli sayıda.	3	65	99	121
31	Parklara daha kolay erişebilseydim daha sık giderdim.	111	93	74	10
32	Bir parka evimden 15dk'da erişebiliyorum	37	130	65	56
33	Kentte tehlikeli bulduğum alanlar bulunmamaktadır.	37	28	111	112
34	Gebze'deki doğal kaynakların etkin kullanıldığını düşünüyorum.		9	121	158
35	Kent merkezindeki donatıları yeterli buluyorum.		65	177	46
36	Yaşlılar ve engelliler için gerekli düzenlemeler mevcut.		19	56	213
37	Yaya yolları ve kaldırımlar yeterince geniş.		25	47	216
38	Kentin estetik görünümünü beğeniyorum.	10	38	45	195

EK Tablo 6'dan devam

No	Özellikler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
39	Bisiklet kullanabileceğim alanlar mevcut.	5	30	67	186
40	Yayalara yönelik alanların sayısı yeterli.	9	28	84	167
41	Alışveriş merkezlerinin, büroların, bahçeli ve çok katlı konutların bir arada kullanıldığını düşünüyorum.	10	92	86	100
42	Yaşadığım çevredeki konutlardaki nüfus yoğunluğu düşük.		102	56	130

EK Tablo 7. Fiziksel Çevre Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		EĞİTİM DÜZEYİ		
		Üniversite	Lise	İlköğretim
23	Doğal Çevre	572	401	289
24	Hava ve Su Kalitesi	582	392	299
25	Çevre Kirliliği	526	392	280
26	Terkedilmiş Konutlar	351	205	168
27	Açık alanlar ve Parklara Erişim	425	355	289
28	Yerleşim Kimliği	480	280	149
29	Yeşil Alan Büyüklüğü	480	308	271
30	Yeşil Alan Yeterliliği	545	355	252
31	Yeşil Alanlara Erişim ve Kullanım İlişkisi	415	392	243
32	Rekreasyonel Alanlara Yakınlık	545	327	271
33	Tehlike Alanları	526	383	317
34	Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı	526	289	233
35	Merkezdeki Donatılar	452	355	271
36	Yaşlılara ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler	563	364	299
37	Yaya Yolları ve Kaldırım Genişliği	554	327	308
38	Kent Estetiği	508	373	280

Ek Tablo 7’den devam

No	Özellikler	Puanlama		
		EĞİTİM DÜZEYİ		
		Üniversite	Lise	İlköğretim
39	Bisiklet Kullanım Olanakları	443	280	233
40	Yayalara Yönelik Alanlar	545	373	252
41	Karma Alan Kullanımı	452	252	187
42	Nüfus Yoğunluğu	425	317	224

EK Tablo 8. Fiziksel Çevre Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		GELİR SEVİYESİ		
		Asgari Gelirden Yüksek	Asgari Gelir	İşsiz
23	Doğal Çevre	1013	67	184
24	Hava ve Su Kalitesi	1004	76	193
25	Çevre Kirliliği	920	76	202
26	Terkedilmiş Konutlar	558	38	129
27	Açık alanlar ve Parklara Erişim	836	67	166
28	Yerleşim Kimliği	660	66	184
29	Yeşil Alan Büyüklüğü	818	75	166
30	Yeşil Alan Yeterliliği	864	76	212
31	Yeşil Alanlara Erişim ve Kullanım İlişkisi	799	76	175
32	Rekreasyonel Alanlara Yakınlık	846	85	212
33	Tehlike Alanları	920	95	212
34	Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı	827	66	156
35	Merkezdeki Donatılar	808	86	184
36	Yaşlılara ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler	920	86	221
37	Yaya Yolları ve Kaldırım Genişliği	911	76	202
38	Kent Estetiği	883	76	202
39	Bisiklet Kullanım Olanakları	706	67	184
40	Yayalara Yönelik Alanlar	911	75	184
41	Karma Alan Kullanımı	669	56	166
42	Nüfus Yoğunluğu	734	67	166

EK Tablo 9. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı.

No	Özellikler	Puanlama	
		CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
23	Doğal Çevre	638	625
24	Hava ve Su Kalitesi	694	579
25	Çevre Kirliliği	648	551
26	Terkedilmiş Konutlar	453	271
27	Açık alanlar ve Parklara Erişim	611	458
28	Yerleşim Kimliği	500	410
29	Yeşil Alan Büyüklüğü	564	495
30	Yeşil Alan Yeterliliği	675	476
31	Yeşil Alanlara Erişim ve Kullanım İlişkisi	564	485
32	Rekreasyonel Alanlara Yakınlık	629	513
33	Tehlike Alanları	620	607
34	Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı	509	540
35	Merkezdeki Donatılar	555	523
36	Yaşlılara ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler	685	541
37	Yaya Yolları ve Kaldırım Genişliği	611	578
38	Kent Estetiği	620	541
39	Bisiklet Kullanım Olanakları	546	411
40	Yayalara Yönelik Alanlar	620	551
41	Karma Alan Kullanımı	546	345
42	Nüfus Yoğunluğu	490	476

EK Tablo 10. Fiziksel Çevre ile İlgili Özelliklerin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.

No	Özellikler	Puanlama	
		YAŞ GRUPLARI	
		30 Yaş ve Altı	30 Yaş Üstü
23	Doğal Çevre	756	507
24	Hava ve Su Kalitesi	783	489
25	Çevre Kirliliği	711	487
26	Terkedilmiş Konutlar	450	274
27	Açık alanlar ve Parklara Erişim	594	475
28	Yerleşim Kimliği	558	351
29	Yeşil Alan Büyüklüğü	603	456
30	Yeşil Alan Yeterliliği	693	458
31	Yeşil Alanlara Erişim ve Kullanım İlişkisi	621	429
32	Rekreasyonel Alanlara Yakınlık	684	458
33	Tehlike Alanları	756	470
34	Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı	648	401
35	Merkezdeki Donatılar	666	412
36	Yaşlılara ve Engellilere Yönelik Düzenlemeler	720	506
37	Yaya Yolları ve Kaldırım Genişliği	765	424
38	Kent Estetiği	693	468
39	Bisiklet Kullanım Olanakları	603	353
40	Yayalara Yönelik Alanlar	720	450
41	Karma Alan Kullanımı	549	342
42	Nüfus Yoğunluğu	576	390

EK Tablo 11. Ekonomik Çevre ile İlgili Anket Çalışması

No	Özellikler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
43	Yeni iş alanlarının gelişimini yüksek buluyorum.	36	140	55	57
44	Gebze’de endüstri alanlarının çeşitliliğine inanıyorum.	186	74	19	9
45	Gebze’deki ekonomik büyümenin seviyesinin yüksek olduğunu düşünüyorum.	109	77	64	38
46	Yaşam maliyetini düşük buluyorum.	21	76	120	71
47	Gebze’de tatmin edici bir iş bulma imkanını yüksek buluyorum.	20	110	83	75
48	Yaşadığım yerdeki konut fiyatları ve kira oranları düşük.	10	101	73	104

EK Tablo 12. Ekonomik Çevre Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		EĞİTİM DÜZEYİ		
		Üniversite	Lise	İlköğretim
43	Yeni İş Alanlarının Gelişimi	526	373	299
44	Sanayi Alanlarının Çeşitliliği	498	345	280
45	Ekonomik Büyümenin Seviyesi	517	345	261
46	Yaşam Maliyeti	563	364	299
47	Kaliteli İş İmkanları	554	392	317
48	Konut ve Kira Maliyeti	572	401	299

EK Tablo 13. Ekonomik Çevre Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		GELİR SEVİYESİ		
		Asgari Gelirden Yüksek	Asgari Gelir	İşsiz
43	Yeni İş Alanlarının Gelişimi	911	86	202
44	Sanayi Alanlarının Çeşitliliği	864	76	184
45	Ekonomik Büyümenin Seviyesi	855	67	202
46	Yaşam Maliyeti	901	95	229
47	Kaliteli İş İmkanları	994	95	174
48	Konut ve Kira Maliyeti	1004	95	174

EK Tablo 14. Ekonomik Çevre Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Cinsiyetine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama	
		CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
43	Yeni İş Alanlarının Gelişimi	555	643
44	Sanayi Alanlarının Çeşitliliği	555	569
45	Ekonomik Büyümenin Seviyesi	509	615
46	Yaşam Maliyeti	666	560
47	Kaliteli İş İmkanları	657	607
48	Konut ve Kira Maliyeti	703	569

EK Tablo 15. Ekonomik Çevre Özelliklerinin Öncelik Sırasının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama	
		YAŞ GRUPLARI	
		30 Yaş ve Altı	30 Yaş Üzeri
43	Yeni İş Alanlarının Gelişimi	676	522
44	Sanayi Alanlarının Çeşitliliği	600	524
45	Ekonomik Büyümenin Seviyesi	639	485
46	Yaşam Maliyeti	684	542
47	Kaliteli İş İmkanları	702	561
48	Konut ve Kira Maliyeti	720	552

EK Tablo.16. Ulaşım ile İlgili Anket Çalışması

No	Özellikler	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
49	Gebze'deki toplu taşıma olanaklarını yeterli buluyorum.	130	84	46	28
50	Yaşadığım yerdeki trafik akışı hızlı ve rahat.	19	116	109	44
51	Otomobile alternatif ulaşım biçimlerini kullanabiliyorum.	45	131	82	30
52	Ulaşım maliyetini düşük buluyorum.	70	68	97	53
53	Gebze'deki taşıt yollarını güvenli buluyorum.	46	70	93	79
54	Kentteki trafik kazalarının sayısı düşük.	19	74	102	93

EK Tablo 17. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		EĞİTİM DÜZEYİ		
		Üniversite	Lise	İlköğretim
49	Toplu Taşıma Olanakları	582	383	308
50	Trafik Akışı	572	364	243
51	Alternatif Ulaşım Biçimleri	480	327	261
52	Ulaşım Maliyeti	545	373	289
53	Güvenli Taşıt Yolları	572	392	308
54	Trafik Kazaları	582	383	299

EK Tablo 18. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Gelir Seviyesine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama		
		GELİR SEVİYESİ		
		Asgari Gelirden Yüksek	Asgari gelir	İşsiz
49	Toplu Taşıma Olanakları	985	76	212
50	Trafik Akışı	920	76	183
51	Alternatif Ulaşım Biçimleri	855	67	147
52	Ulaşım Maliyeti	938	67	202
53	Güvenli Taşıt Yolları	1013	67	193
54	Trafik Kazaları	994	67	202

EK Tablo 19. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama	
		CİNSİYET	
		Kadın	Erkek
49	Toplu Taşıma Olanakları	666	607
50	Trafik Akışı	592	587
51	Alternatif Ulaşım Biçimleri	555	513
52	Ulaşım Maliyeti	629	579
53	Güvenli Taşıt Yolları	648	625
54	Trafik Kazaları	648	615

EK Tablo 20. Ulaşım Sistemi Puanlarının Kullanıcıların Yaşlarına Göre Dağılımı

No	Özellikler	Puanlama	
		YAŞ GRUBU	
		30 Yaş ve Altı	30 Yaş Üzeri
49	Toplu Taşıma Olanakları	702	570
50	Trafik Akışı	648	531
51	Alternatif Ulaşım Biçimleri	567	501
52	Ulaşım Maliyeti	675	532
53	Güvenli Taşıt Yolları	684	588
54	Trafik Kazaları	684	579

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Almanya'nın Krefeld kentinde doğdu. İlköğretim ve lise tahsilini Ankara'da tamamladı. 2001 yılında, Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı. Kentsel yaşam kalitesi, yaşanabilirlik, çevresel kalite ve sürdürülebilir kentler konuları üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir.